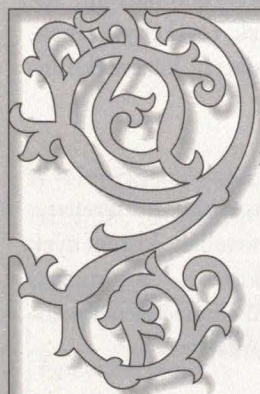

Magyar Református Nevelés

református pedagógiai szaklap

VI. évf.

7-8. szám

2005. december

A TARTALOMBÓL:

Iskola és műhely:
Csokonai Vitéz Mihály
Református Gimnázium,
Általános Iskola és
Kollégium, Csurgó

Iskolatörténet
Schola Orbis
Szellemi műhely a könyvtár
Baksay Sándor pedagógiája
Diákműhely
Vallomások

Melléklet:

Ispéro

Meghívó
az Egyházi ének
bevezetése 2006.
konferenciára

„Erős vár Csurgó”
/Baksay Sándor/

A csurgói református gimnázium

A magyar református
nevelés 476. tanévében

Több olvasónk kérte, hogy lapunkban tömör leírásban foglaljuk össze az egyes cikkeket.

Az „első iskola” Somogyban

Somogy megye „első iskolájának”, a csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnáziumnak több mint két évszázados történetét tárja elénk röviden e tanulmány. Dr. Horváth József dióhéjban tekinti át az 1792-es alapítástól, a kezdeti kibontakozás szakaszától, az államosítás utáni időszakon át, az 1993-as újraindításig, és az azóta eltelt évtized küzdelmes munkáját.

Diákműhely

A református gimnáziumok mindig is nagy hangsúlyt fektettek a diákok tudományos munkáinak, tanulmányainak gondozására. A tehetségek felkarolása, támogatása a református nevelés alapvetéséhez tartozik. A csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnáziumban is hagyomány a tehetséges diákok tudományos, művészeti érdeklődésének támogatása. Az alábbiakban az elmúlt tanév két, díjat is kapott pályamunkájából közlünk részleteket.

Az egyik írás Petlánovics Eszter (*volt 11. A osztályos tanuló*) Csokonai diákjairól írt tanulmánya, a másik Rebi Eszter (*volt 9. A osztályos tanuló*) írása, az ősparkban lévő elszáradt és kivágott mamutfenyőről szól.

Vallomások az Alma Materről

A csurgói református gimnáziumban végzett öregdiákok vallanak az Alma Materről, amely sokat segített abban, hogy megállják a helyüket életükben.

Könyvajánló

A csurgói református gimnázium a régmúltban is foglalkozott könyvkiadással. Az 1993-as újraindulás óta számos kiadvány jelent meg a gimnázium gondozásában. Másrészt a tantestület néhány tagjának rendszeresen jelenik meg regénye, kisregénye, tanulmánya. Ezekből szeretnénk néhányat bemutatni.

Iskolabemutató

A Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium szerkezetének, tevékenységének, mindennapjainak bemutatása számos adattal, közérdekű információkkal gazdagítva.

Ispéro

A Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium tanára, ifj. Szabó Sándor évek óta foglalkozik novellák, kisregények írásával. Mellékletünkben Baksay Sándornak – „a gimnázium legnagyobb diákjának” – Ispéro című elbeszélésének színpadi átiratát közöljük a fiatal tanár munkájából.

Iskolánk szellemi műhelye: a könyvtár

A református gimnáziumok életében hagyományosan fontos szerepet tölthettek és töltenek be a könyvtárak és gyűjtemények. A nagyhírű református kollégiumoknak, iskoláknak mindig is jelentős könyvtáraik voltak, amelyek közül napjainkban ma már a legértékesebbek műemléki védettséget is élveznek. A csurgói Csokonai Gimnázium könyvtára – eltérően nagyobb testvéreitől: a pápai, debreceni vagy pataki kollégiumi könyvtáraktól – 210 éves múltjával még fiatal intézmény, bár ez volt a megye első bibliotékája. Híres kollégiumi könyvtárainkhoz nagyságában nem mérhető, de kialakulása, összetétele sok hasonlóságot mutat azokkal. Gazdag gyűjteményében értékes könyveket, ősnymtatványokat, kéziratokat, éremgyűjteményt őriz – erről számol be Violáné Bakonyi Ibolya és Viola Ernő.

Baksay Sándor pedagógiai hitvallása

90 évvel ezelőtt halt meg Baksay Sándor a csurgói református schola legnagyobb diákja. A kimagasló egyházfőfiről, szepíróról és néprajzkutatóról számos értékelő megemlékezés született már, de mint pedagógust és főként nevelőt ez ideig nem elemezték még. Szabó Sándor tanulmánya Baksay Sándor pedagógiai hitvallását elemzi.

Református Középiskolák Természettudományos Diákkonferenciája

A Református Középiskolák Természettudományos Konferenciája – népszerű rövidítésben RKTDK – 2002 óta kerül megrendezésre Csurgón. A rangos tanulmányi versenyen három korosztályban (7-8., 9-10., 11-12.) és négy szakmai szekcióban (biológia, földrajz, környezetvédelem és tárgyi néprajz) versenyeznek a diákok. A szabadon választott témakörökben a tanulók önálló pályadolgozatot írnak, melyet a minden év március harmadik hétvégéjén rendezett konferencián előadás-ként bemutatnak, és a szakmai zsűri előtt megvédenek. Az előadások rövid kivonatai a konferencia műsorfüzetében jelennek meg. Az elmúlt évtől kezdve a tanulmányi verseny összes dolgozata elektronikus formában is olvasható a kiadvány mellékleteként.

A konferencia 11 éve során 1.107 pályamunka született. A résztvevők a Kárpát-medence 38 iskolájából érkeztek, és összesen 148 felkészítő tanár vett részt a munkában. Valamennyi pályadolgozatot a csurgói gimnázium könyvtára őrzi.

A Konferencia nem csak versenyből áll, hiszen korunk vezető tudósai tartanak plenáris előadásokat, valamint nívós kiállítások, művészeti műsorok színesítik a rendezvényt. A konferencia háttér rendezvénye a „Műzsám a Természet” képzőművészeti kiállítás, melyre szintén az egész országból érkeznek pályaművek.

Ma már az RKTDK-sok családjának második generációja is megjelent, hiszen a felkészítő tanárok között több olyan van, aki egykor versenyző volt.

Szerkesztői jegyzet

Márkus Gábor

„Istennek, hazának, tudománynak.” Jókai szállóigéje is kifejezi: a református iskola egyben tudományos műhely is. Ez a meggyőződés vezette a Magyar Református Nevelés szerkesztőit, amikor felkértük a csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium nevelőtestületét, hogy igazolják állításunkat. Ők pedig, akik néha úgy érzik, a testvériskoláktól (térben) igen messzire élnek, segítették e szám megszületését.

Köszönjük.

Olvasóink most egyetlen iskola példáján tanulmányozhatják a református oktatásügy „terepmunkáját”. Kedvező fogadtatás esetén a szerkesztőség 2006-ban újabb példát keres.

Erős vár Csurgó

Szabó Sándor

A Festetics kapunál lévő búcsúkézfogás, a búcsúzó diákokat köszöntő „Mindenkori tanárok harangja” nagyon csábító lehetőséget ad a maturandusokat búcsúztató számára. 155 évvel ezelőtt egy kisdiák szintén búcsúzott iskolánktól, s majd élete útján minden idők legnagyobb csurgói diákjává vált. A református püspök, akadémikus, néprajztudós és szépíró dr. Baksay Sándor egyik életrajzi írásában írta le a következő tanulságos mondatot: „*Erős vár Csurgó*”. Tanulmányainkból pedig tudjuk: „*a vár ereje pedig nem a falakban, hanem a védők lelkében lakozik!*” Hogy így van ez ma is, három tételben s egy bizonyításban mutatom be.

Első tétel: az értékek és a mértékek kapcsolata.

Nagyon sok értéket ismertek meg az elmúlt évek során, azonban nagy kérdés, hogy mi is a maradandó. A legfőbb érték s egyben zsinórmérték a Szentírás, melynek megismerésére minden nap lehetőség volt. Ha ez valódi értéket jelent, és mértéke jelentős, akkor bátran kiléphetnek az iskola kapuján. Amennyiben a mértéktelenség lesz úrrá bárminemű dolgon, az pedig értéktelenséghez vezet. A legendás „Első Oskola” igazi érteke az, hogy nem csak iskola, hanem valódi szellemi műhely. Tehetségünkben bízva felvállaljuk és küldetésünknek érezzük a legendás „csurgói szellem” örökségét, elkötelezettek vagyunk annak ápolásáért.

Második tétel: a szavak szívbeli jelentése. Tanulmányaink során sok ezer szót, fogalmat tanultak meg, s vizsgálták ezek kapcsolatát is. Azonban vannak szavak, fogalmak, melyeket igazán csak a szívünkkel értünk meg. A szótárban körül lehet írni, de csak az érti igazán, aki befogadja szívébe ezeket a szavakat. Ilyen a szeretet. Hányszor és hányszor volt erről szó! Azonban az igazi szeretet

az agapé - Istentől eredő szeretet: „*Té a felebarátom vagy és én szeretnék szót érteni Veled.*”

Ebből a szempontból ugyancsak fontos a Haza és a Nemzet. Középkorai tanulmányaik során Hazánk és Nemzetünk a legújabb kori történelme Istentől áldott, legigazabb éveit élhette át. Megértették-e, hogy „*a nagy világon e kívülről nincsen számodra hely ...*” nem a kirekesztés ígéje, hanem ezerszáz éves európai küldetésünk egyetemes felelőssége.

Szeretet, Haza, Nemzet. Értéke ezeknek a szavaknak igazából akkor van, ha minden feltétel nélkül szívünkben lakoznak. Ha értik a szavak szívbeli jelentését, bátran kiléphetnek az iskola kapuján.

Harmadik tétel: a példák ereje. Az eltelt 4 és 6 év során számos példát láthattak. Jót is, rosszat is. Lehetett választani. A legfőbb példa pedig a mi Urunk Jézus Krisztus élete. Fontos volt-e az Ő példája, követik-e Őt? Fontos-e a Krisztust követők – tanárok, öregdiákok – példája? Értik-e, mi a mindenkori tanárok harangjának szívbeli jelentése? Ha igen, bátran kiléphetnek az iskola kapuján.

Végül a bizonyítás: Diákjaink a tavasz során Budapestre utaztak, és a Millenárison megnézték az „*Álmok álmodói*” című kiállítást. A kiállításon lévő millenniumi emlékkönyvbe egy kedves diákunk teljesen önként, hosszan írt. A lényege ez volt: „*Hálás vagyok azért, és büszke vagyok arra, hogy magyar lehetek.*” És ez a lényeg! A vár ereje pedig nem a falakban, hanem a védők lelkében lakozik! „Erős vár Csurgó”, ha falain vannak is olykor repedések; mindig voltak, vannak és lesznek olyanok, akik védik, oltalmazzák és erősítik Alma Materünk, szeretett iskolánk jó hírét.

(Elhangzott 2002. május 11-én a csurgói református templomban, a ballagási ünnepségen)

Az „első iskola” Somogyban

Dr. Horváth József

Csurgónak a nemzeti ébredéssel egyidőben született gimnáziuma már a XVIII-XIX. század fordulóján jelképpé vált. Magyarország egyetlen középiskolája, amelyet megéneklő vers általános iskolai törzsanyag. Cseppben a tenger: a „Jövendölés az első iskoláról a Somogyban” az egész magyar felvilágosodás programadó költeménye, polgárosodást szorgalmazó alaphangja; időtálló, sőt időszerű.

Mégsem Csokonai verse tette közismertté az iskola küldetés-szerepét. A magyar művelődéstörténet legidőtállóbb, 1771 és 1868 között 71 kiadást megélt, egyzersmind sok történelmi változást túlélt tankönyve, Losonczy István híres Hármas Kis Tükör című munkájának Somogyra vonatkozó utolsó verssorát éppen a csurgói iskola ígéretes indulása folytán lehetett újrafogalmazni:

„Somot, almát, körtvélyt itt eleget ehetsz,
De tudományban részt keveset vehetsz.”

Az első tintás javítást maga Sárközy István végezte: „A tudományban is részt eleget vehetsz”. A Nagybjomban élt földbirtokos, az iskolaügy fáradhatatlan szorgalmazója 45 évig volt a belső-somogyi református egyházmegye gondnoka, kétezernél is több kötetes adománya ma a Nagykönyvtárunk legértékesebb egysége.

A megye közepén szervezkedő református lelkészek, földbirtokosok fáradozása a megye szélén érlelődött iskolává. Az indítás lehetőségét az 1791. évi XXVI. tc. tette lehetővé, amely a protestánsok számára is engedélyezte új iskolák alapítását. Dél-dunántúli voltát nyomatékositja, hogy református gimnáziumát katolikus

főúr alapította. A nemes, önzetlen szándék irányt, tartást adott az iskolának, példát mutatott toleranciából.

Csokonai jól ismerte gróf Festetics György alapítólevelét: „hogy protestáns jobbágyaim gyermekeinek a haza távol vidékein fekvő iskolákba való taníttatása költségeitől megkíméltesse, sőt a környékbeli nemes ifjúság oktatására is kész alkalom nyújthassék, Somogy vármegyébe kebelezett Csurgó mezővárosomban a közjó előmozdítása és jobbágyaim könnyebbége céljából... megmásíthatatlan alapítványt teszek.” A „Debrecen és Patak messze estenek ide” prózai megfelelője tehát Festetics megfogalmazásában is olvasható.

Az iskolatörténet első kutatói, Csire István nagybajomi lelkész és Héjjas Pál, a legendás emlékü csurgói tanár a várossal már száz éve egybeépült Alsokba teszik az iskola 1792-es indulását. Éppen a Festetics-levéltár anyagát kutatva igazolta Nyárády Gábor, nekik volt igazuk: csak 1793 tavaszán került az iskola a felső-csurgói Festetics majorba.

A tanítást kezdetben az alsoki rektor, Jakab József végezte, a deklinistákat, a komparatistákat, a konjugistákat a preceptor oktatta. Az iskola megkapta a protestáns iskolák fenntartásában mindig számításba vett ünnepi legáció jogát is. Folytak az új iskola építésének előkészületei. Festetics az épületre 6000, a professzor fizetésére évi 200 forintot ajánlott fel, a tégláégetés, a favágás az egyházmegye dolga volt. 1794. január 10-én a tiszttartó és Füredi József alsoki lelkész a mesteremberek jelenlétében az Óvárostól 200 öl távolságra kijelölték a gimnázium telkét. Az épülő iskola a mai Csurgó Újvárosának térben és időben is első épülete, város címerbe is foglalt jelképe lett. Az iskolaszervezést Nagyváthy János jószágigazgató irányította, aki 1797-ben Keszthelyről végleg Csurgóra költözött. Áldásos tevékenységét kiegészítette agrár-közírói munkája, amelynek termése nem lebecsülendő: négy közismert agrártudományi mű született az 1992-ben emlékművel megjelölt, a mai gimnázium előparkjában állt háza helyén.

Csokonai Csurgóra-kerülésének körülményei lassan tisztázódnak. Komáromból Festetics György grófhöz írott levelében ott van a talányos mondat: „Szíveskedjék engemet valamelyik iskolájában tanárként alkalmazni.” A 'valamelyik' iskola egyike lehetett Csurgó is. Így akár ide is költözött volna a szerelmes költő leendő aszso-

Az „első iskola” épülete

nyával, Lillával. Az is tény, hogy 1799 májusában már vonakodott elfoglalni a csurgói állást. Császári Lózsi Pál minden késlekedésről tudósító levele után mégis új lendülettel látott munkához. Pár hét alatt csodát művelt. Megírta és a júliusi vizsgára előadatta a *Cultura* című színművét. Az előadáson jelen levő Festetics György a színpadon elhangzott Rákóczi-nóta miatt kifakadt: „Uram, az ilyenekért iskolánkat is széjjelhányhatják, vigyáznunk kell!” Amikor 1800 februárjában megérkezett az utód, a költő is hamarosan visszaindult édesanyjához Debrecenbe. Utána ment tanítványa, Gaál László is, „mert ő [*Csokonai*] jókedvvel tanította tanítványait... és a tanítványok örömmel hallgatták és tanultak.”

A századforduló a kollégiummá fejlesztést ígérte, ha ez csak átmenetileg sikerült is, a nyugodt mederben folyó iskolaszervezés folytatódott. A reformkori csurgói diákéletet két maradandó értéket teremtő egyéniség élményei jelenítik meg. „Alma Materünk legnagyobb diákja”, az Iliász és az Odüsszeia fordítója, a neves református püspök, Baksay Sándor egyik késői novellájában a dél-dunántúliak rendre Paskútra íratják gyermeküket. Csak a helybeliek tudják, hogy a Paskút vagy Basakút Csurgó törökkori emlékhelye. „Az Akháb gyerekek közül már a második is Debrecenbe került, és helyette az ötödik vitetett a paskúti gimnáziumba jó erős szatingló felöltő, pukovai posztó télikabát, kis katonás sipka és kettős talpú borjúbőr csizmával együtt. Ezt a várost az Isten rendelte lakóhelyül sok szegény özvegy papnének. Fel is használják: lám a nagyutca minden második házában egy magunkfajta özvegy lakik. Taníthatják fiaikat költség nélkül, és nevelhetik nagykorukig szemük előtt.”

Festmény az iskola alapításáról

Amikor 1899-ben, már az új épületben nagy fényvel megünnepelte az iskola fennállása századik évfordulóját, Baksay Sándor mondott szép ünnepi beszédet az általa oly nagyra becsült Soltra Alajos felett. A szolgáladiakok, a szervitorok áldozatvállalása sok nincstelen szegény fiú kiemelkedését tette lehetővé: „Soltra Alajos ilyen szolgálai állapotban kezdte tanulását 9 éves korától 13 éves koráig. Nem volt nyolc forintja, amivel a köztartást fizethette volna. Minden reggel 5 órakor feltörli a pódiumot a földszinten és az emeleten, kisöpri a tantermet, befűt a kályhalyukban, a cserfa felcsapkodó lángjainál próbálja kibetűzgetni a leckéjét, melyet ha meg nem tanul, ő fog kikapni példaadás végett a gyolcsingesek helyett is. Azután lapátot vesz a kezeibe, s elhányja a havat a kollégium portájától kezdve a kis és a nagy pap kapujáig, aztán beszalad az óvárosba húsért, útközben a parasztgyerekekkel és cseh gyerekekkel elintézi a függőben levő ügyeit. Mire hazakerül, szolgálhatja a dominiknek, úri diákoknak a mosdóvizet. Az előadásokra felkukkantana, ha lehet, ha nem lehet, az sem baj, mert minden Cornéliusz Néposznál előbb való a konyhára és szobafűtésre való fa felhasogatása.”

1849. után Csurgón is nehéz idők jártak. A császári tanterv, az Entwurf előírásainak Sarkady Károly alsoki lelkész, inspektor fáradozásai ellenére képtelenség volt rövid távon megfelelni. Mivel az iskola nem rendelkezett megfelelő számú tanárral, 1851-ben a nyilvánossági jogot is megvonták tőle. Az egyházmegye azonban mindenképpen ragaszkodott az iskolájához. 1852-ben munkába állt a negyedik, 1855-ben az ötödik tanár, 1860-ban indíthatta az ötödik osztályát is.

A nemzeti ébredéssel a csurgói gimnázium is fellélegezhetett. Eötvös József állami tanítóképzőt telepített 1869-ben Csurgóra. A következő cél a főgimnáziummá-fejlesztés volt. Ezt csak államsegéllyel lehetett elérni. Erre viszont csak a teljes, nyolcosztályos gimnázium volt jogosult. 1882-ben sikerült indítani a VII., egy év múlva a VIII. osztályt. 1884. az újabb határkő: az első érettségi vizsga éve. Jókora jött Soltra Alajos 30000 forintos alapítványa.

Új iskolaépületre volt szükség. Három hely jött számításba: a gimnázium beltelke, a Nagyváthy-féle bel-és kültelek, a mai Petőfi, az egykori György tér. Hamar eldőlt, a mai színhely, Nagyváthy János egykori lakhelye az, „ahová kell építeni a főgimnázium épületét”. A város az utcafrontot javasolta, az egyházmegyének nem volt pénze a szomszédos telkek

megvásárlására. Ezért épült 167 léppel a Széchenyi tér frontjától beljebb a mai iskola. Az utókor hállás az akkori döntésért. A Haám Ferenc főerdész által tervezett előpark kultúrkörnyezet kialakítását tette lehetővé, amely harmonikusan illeszkedik a főépülethez, és maradéktalanul megfelel a korszerű oktatás céljainak.

Korán kihasználták a kitűnő vasúti közlekedés adta lehetőségeket. Héjjas Imre országosan is kezdeményező szerepet játszott az iskolai kirándulások szervezésében. Fiume, Velence, Adelsberg, az Al-Duna volt az úticél. A tágas iskolaépületben 350 diákkal, országosan is számontartott intézményként működött.

Az 1897-ben átadott gimnáziumi épület

A világháború, a forradalmak után a fehérterror még közelebbé, még érzékelhetőbbé tette az erőszakot. Noha a tantestület alig változott, a Trianon okozta trauma, az átélt nemzet- és emberformáló idők alatt a tanárok egy része megfáradt. 1925-ben a nyugdíjazását kérő beteg Bodola László helyett dr. Bene Kálmánt választották igazgatóvá.

Az iskola nehéz időkben megálmodott aranykorát európai látókörű vezetők alapozták meg. Az új igazgatóval egy évben választották meg az igazgatótanács elnökévé dr. Matoltsy Sándor ügyvédet. Ő volt a fenntartó testület első világi elnöke.

A reálgimnáziummá-szervezés a második élő idegennyelv oktatásával járt. Dévai Jenő megreformálta az angolnyelv-oktatást, „High School News” címmel diáklapot szerkesztettek. Dr. Bódi Ferenc tájkatatást végzett. Józsa Pál meghonosította a rádióamatőr foglalkozásokat, a vitorlázó repülést. A harmincas évek második felében a parkban megvalósult Matoltsy Sándor álma, a Somogyi Panteon. Az 1929-en alakult Öregdiák Szövetség exhumáltatta Nagyváthy János

hamvait. A Csokonai-padot hitelesen azon a „kupás helyen” állították fel, ahol a költő diákjaival tartózkodni szeretett. 1939-ben lerakták a cserkészház alapjait, Áprily Lajos felavathatta a Baksay- emlékművet, elkészült a Berzsenyi-pad. 1940-től ballaghatnak a diákok a majorból áthozott elemekből kiegészített szép Festetics-kapun át. 1942 nyarán a szünidő alatt kétemeletre magasodott az iskola. Húsz megjelent kötetével rangot szerzett magának a Csurgói Könyvtár című sorozat. A leglátványosabb fejlesztés már a háború alatt vette a kezdetét. 1941 őszén megkezdte működését a Téli Gazdasági Iskola és a Népfőiskola. Az intézmény új neve: Csurgói Református Kollégium. Tagozatai: Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium, Körmeny Sándor Mezőgazdasági Középiskola, Nagyváthy János Téli Gazdasági Iskola, Baksay Sándor Népfőiskola, Gróf Festetics György Fiúnevelő Intézet.

1944 őszére az álmok szertefoszlottak, a háború szétzilálta az alapjaiban megreformált és már jól működő iskolarendszert. Magában az épületben nem, a berendezésben már nagyobb károkat okozott a háború. Sajátos módon éppen a front közeledtével került biztonságba. A Székelyudvarhelyre került csurgói tanár, Mátéffy Béla tartalékos főhadnagy Csurgóra helyezte át állomáshelyét, és felszólította egykori kollégáját, Bodó Jenő igazgatót a csurgói Református Kollégium épületeinek átadására. E napról kezdve megelőzve a németeket, magyar katonaság használta az épületet. A Nagykönyvtár így gyakorlatilag fegyveres őrizetet kapott. Később német, majd március végén bolgár hadikórház lett. A háború alatt szétszóródott, hadifogságba került tanulók miatt az osztályközösségek átrendeződték, amelyet az általános iskola 5. és 6. osztályának szervezése még áttekinthetlenebbé tett.

1948 nyarán a csurgói református gimnáziumot is államosították. Dr. Écsy Ö. István igazgató feljegyzései szerint „Telefonhívásra az igazgató megjelent a Pécsi Tankerületi Főigazgatóságon, ahol a tankerületi főigazgató helyettese az állami esküt tőle kivette, és július 9-én az igazgató kezébe a gimnázium tanárai és altisztjei letették a hivatali esküt. Ezáltal a gimnázium és a tanulóotthon államosítottatott.”

Az új intézmény neve: Csurgói Állami Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium. A tanári testület összetétele az új tanévben alig változott, de a tanárcserék mögött sejteni lehet az indítékokat.

Csurgó háborús veszteségei ellenére a pár év múlva szervezendő új megyei gimnáziumokkal gazdag szer-

tárai, pedagógiai hagyományai, szellemisége révén két évtizedig tartó helyzeti előnnyel rendelkezett. 1950-ben új vezető, Kincses Ferenc került az iskola élére. Az új igazgatót nem kötötték a konvenciók, a hivatalos ideológia minden szűrés nélkül érvényesült. A maturan-dus-szalag zöld nem lehetett. A tanári szobából eltávo-lították a régi tanárok képeit. A mai Díszterem előtt álló Méliusz Juhász Péter szobrot szétverték.

A négy osztályosra rövidült gimnázium a tanu-lólétszám apadását hozta.

Az iskolának a tagozatok 1956-ban történt meg-szűntetéséig két reál és egy humán osztálya volt. Az 1959-ben indult politechnikai képzés gyorsan felfu-tott. A kedvező működési feltételeket a jelentős be-iskolázási körzet, a felvett tanulók jó eredménye ga-rantálta. Az 1960-ban felvett 124 elsős közül 20 volt a kitűnő és 19 a jeles rendű, egy év múlva 170-ből 17, illetve 45. A megyeszerte alakult gimnáziumok az ötvenes években nem jelentettek Csurgó számára komoly vetélytársat. Nagyatád, Tab, Barcs, Böhönye új gimnáziumának gyakorlatilag az első igazgatója csurgói tanár lett. De az erők szétforgácsolódása Lear király végzetét vetítette előre.

A szövetkezetek szervezése révén keletkező né-pességfelesleget a tudatosan visszafogottan fejlesztett Csurgó nem tudta megtartani. 1970-ben megszűnt a járás, 1960 és 1980 között a térség lakossága 20%-kal csökkent. A községet az 1971-ben elfogadott Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptió jut-tatta a mélypontra. Várossá fejlesztését kilátásba sem helyezték, közintézményeit leépítették. A megye mű-velődésügyének irányításába tucatszámra kerültek be csurgóiak.

Hirka Monika grafikája a gimnázium 200 éves évfordulójára

A tanulólétszám rohamosan csökkent. Az 1962 és 1972 között folyt mezőgazdasági szakközépisko-lai képzés iránt nem volt számottevő érdeklődés. Az óvónőképzés 1974 őszi indulása mentette meg az in-tézetet.

Az iskola 1992 májusában nagysikerű, országos visszhangot kiváltott rendezvénysorozattal ünnepelte meg fennállásának 200. évfordulóját.

1990 szeptemberében Bellai Zoltán esperes és Szászfalvi László csurgói református lelkész bejelen-tette az intézmény igazgatójának, hogy a reformát-us egyház élni fog a törvényadta lehetőséggel: visszaigényli egykori iskoláját. 1992 tavaszán kezdőd-tek el a tárgyalások a megyei, a városi önkormány-zat és a Somogyi Református Egyházmegye között. Türelmes és szenvedélyes, az egyházat, a diákokat, a szülőket, a pedagógusokat érintő emberi viták, ér-velések közepette született meg a megállapodás. En-nek értelmében a Somogyi Református Egyházmegye tulajdonába került 1993. július elsejével a gimnáz-ium, a két internátus és a visszaigényelt szolgálati lakások. A használatba vétel negyedeléssel történt. 1993 őszén indult az egyházi iskola első évfolyama, majd egy-egy újabb korosztály évenkénti belépésé-vel 1996-ban már birtokba vette az egész épületet. 1997-ben felejthetetlen ballagás után sikeres érett-ségivel bocsátotta útjára első diákjait, akik ma szép számmal tanulnak főiskolákon, egyetemeken. A lá-nyok 1994-ben a főépület tetőterének beépítésével korszerű internátushoz jutottak. 2003 őszén az „új internátusban” általános iskolai tagozat indult, és a fiúk 2004 őszére az egykori hivatalsegédi lakások helyén 44 férőhelyes otthont vehettek birtokba.

A diákkönyvtár 12 év alatt 25000 kötet be-szerzésével, Fekete György-tervezte berendezésé-vel a szakma és az iskolai közösség elismerését érdemelte ki. Itt rendezték meg 2005-ben az Egy-házi Könyvtárak Egyesülése közgyűlését. Szabó Sándor igazgató Kunszentmiklósról 'magával hozta' a Református Középkolák Természettudományos Konferenciáját.

A reményiki „templom és iskola” eszméje szerint „célunk, hogy minél több újjászületett szívű, meg-tért keresztyén fiatal kerüljön ki az iskolából. Vá-gyunk, hogy a Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium legyen Dél-Dunántúl gyülekezeteinek s azok lelki megújulásának, ébredésének kisugárzó ha-tású központja. Ezért imádkozunk és munkálkod-junk!”

Iskolánk szellemi műhelye: a könyvtár

Violáné Bakonyi Ibolya – Viola Ernő

ADATAINK

Neve: Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium Könyvtára

Címe: 8840 Csurgó Széchenyi tér 9. - E-mail: konyvtar@csvgmrg.sulinet.hu - Tel.:82/472-431

Fax: 82/471-024

Fenntartó: Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium

Részlegei:

Nagykönyvtár (muzeális gyűjtemény, alapítva: 1800)

28 000 kötet könyv, 8000 folyóirat, 270 kötet kézirat, 120 térkép és atlasz.

Diákkönyvtár (kurrens gyűjtemény, alapítva: 1993)

25 000 kötet könyv, 1300 audiovizuális dokumentum, 1000 elektronikus dokumentum, 80 féle kurrens időszaki kiadvány.

Könyv-vár: Letétként működő könyvtári egységünk az általános iskolánk épületében található. Így nevezük a könyvtárszobában elhelyezett, kicsiknek tervezett vár alakzatú polcrendszerrel, amely az életkoruknak megfelelően válogatott könyveket rejt.

Levéltár (újraalapítva 1998-ban)

Kb. 50 iratfolyóméter. Az 1859-1949 közötti iskolatörténet az OPKM Schola Orbis rendszerében feldolgozva.

Munkatársak:

Violáné Bakonyi Ibolya (muzeális részleg)

Dr. Horváth József (levéltár)

Viola Ernő (diákkönyvtár, könyvtárvezető)

Könyvtárunk rövid története

Csurgói Csokonai Gimnázium könyvtára – eltérően nagyobb testvéreitől: a pápai, debreceni vagy pataki kollégiumi könyvtáraktól – 210 éves múltjával még fiatal intézmény, bár ez volt a megye első bibliotékája. Híres kollégiumi könyvtárainkhoz nagyságában nem mérhető, de kialakulása, összetétele sok hasonlóságot mutat azokkal.

Kezdetben könyvtár nélkül folyt az oktatás, ezért kezdte el itteni professzorkodását 1799-ben könyvkérő levelek küldésével leghíresebb tanárunk, Csokonai Vitéz Mihály.

1800-ban Sárközy János 180 kötetes ajándékával vetette meg a könyvtár alapját. A reformkorban somogyi lelkészek, tudósok, tanítók hagyatékai gyarapították tovább az állományt. A legnagyobb és legértékesebb ajándék, mely a gimnázium falai közé került, Sárközy István nagybajomi irodalompartoló köznemes 2600 kötetes bibliofil gyűjteménye. A fenntartó Somogyi Református Egyházmegye az 1870-es évektől biztosított rendszeresen pénzt könyv- és folyóiratvásárlásra.

A tervszerű gyarapítás mellett mindig is nagy jelentőséggel bírt az ajándékozás, adományozás napjainkban is újraéledő hagyománya. Valószínűleg ezzel magyarázható az állomány nyelvi és tartalmi sokszínűsége: a többségében magyar és latin nyelvű műveken kívül sok a német, angol, francia, kevesebb a görög és a héber. A hittudományi, szépirodalmi és történelmi munkákon kívül, melyek a gyűjtemény gerincét alkotják, számottevő a gazdasági, orvosi és pedagógiai művek mennyisége is.

1936-ban zajlott le az egész gyűjteményt átfogó könyvtárrendezés, melynek során az addig külön kezelt ajándék-könyvtárakat egységes állománnyá olvasztották össze. Ezt követően a Csurgói Könyvtár sorozat két köteteként 1939-ben vehették kézbe elődeink a ma is jól használható témakatalógust. A könyvtár gyarapodásáról, változásáról az 1860-as évektől 1948-ig folyamatosan tájékozódhatunk az iskola évkönyveiből is.

Könyvtárunk megmaradását nem egyszer veszély fenyegette. A második világháborúban az iskolaépület hadikórházként szolgált, ekkor értékeink egy bedesz-kázott helyiségbe rejtve menekültek meg a szétszóra-

tástól. Az államosítás 1948 nyarán ugyanilyen gondokat sejtetett, amikor teljesen bizonytalanná vált a könyvtár sorsa. Végül az áthelyezés és szétválogatás helyett muzeális gyűjteménnyé nyilvánítva helyben maradt.

Pókos Ferenc 1948-tól a 70-es évek végéig gondoskodott a féltett kincsekről. A ma is használt polcrendszer 1977-ben Szita Ferenc megyei könyvtárigazgató tervei alapján helyi asztalosok készítették el.

A muzeális gyűjtemény nagyterme

A nagy elődöknek köszönhetően ma közel harmincezer kötet könyv, nyolcezer régi folyóirat, több száz térkép, érem-, pecsét- és kéziratos könyv, ősnymtatványok, kódexlap-töredékek alkotják a ma már muzeális bibliotékát. A folyamatos állományvédelmi munkának és sikeres pályázatoknak köszönhetően a legrégebbi dokumentumok többsége már restaurálva várja az érdeklődőket és az újabb évszázadot. Az elmúlt tíz év alatt több mint 5 millió forintot nyertünk el régi könyveink restaurálására.

1993-ban újra a református egyház tulajdonába került a gimnázium és a Nagykönyvtár. Mivel a kiköltöző állami gimnázium magával vitte a saját könyveit, szükségessé vált egy új diákkönyvtár létrehozása. Ismét könyvtárpártoló öregdiákok segítettek az alma matert. A mai adományozók közül a bázeli Kovács Andort említjük, aki több ezer kötetes könyvtárát küldte Csurgóra az 1990-es években. Matoltsy Gedeon Amerikában élő orvos 2001-ben alapítványt hozott létre a könyvtár gyarapítására, ebből készülhetett el az olvasóterem galériája is. A régi gyűjtemény mellett 1993-tól napjainkig egy csaknem 30 ezer kötetes modern iskolai könyv- és médiatár szolgálja az iskola növendékeit és az érdeklődőket. Dokumentumainkat a Szikla-21 integrált könyvtárkezelő rendszerrel dolgozzuk fel.

1998. szeptember 1-től alapított levéltárunk gazdag iskolatörténeti gyűjteményünket és a Somogyi Református Egyházmegye iratanyagát gondozza.

Fekete György, a neves belsőépítész, iskolánk öregdiákja segített megálmodni az új könyvtár berendezését. Az iskolánkat körülvevő tízhektáros park fenyőinek zöldjét jelenítette meg a bútorok színében. Hosszú évek során, sok-sok pályázat megírásával sikerült csak megvenni az összes szükséges polcot, asztalt, szekrényt és széket. A polcokat könyvekkel megtölteni ugyanilyen nehéz volt, hiszen 1993-ban egy csaknem üres, mindössze 25 négyzetméteres könyvtárszoba várta a református gimnázium tanulóit. 14 antikváriummal és ugyanennyi kiadóval volt levelező kapcsolatban a könyvtáros, hogy legalább az alapvető segédkönyveket beszerezze. Az iskolavezetés évről-évre kiemelt összeget biztosított új könyvek vásárlására. A Reformátusok Lapjában megjelent felhívásra sok öregdiák és ismeretlen jóakaró küldött értékes könyveket még a tengerentúlról is. A csurgói Öregdiákszövetség pedig kihirdette: minden hajdani diák csak úgy jöjjön az iskolába, hogy hoz egy könyvet a könyvtárnak. A megyei könyvtár duplumraktárától kezdve számtalan helyről válogathattunk használható anyagot. 1996-ban végre egy nagy, 75 négyzetméteres tanterembe költözhetett a könyvtár. Jelenleg több mint 400 négyzetméter alapterülettel rendelkezünk! Modern világítás- és fűtési rendszer, egységes színvilágú bútorzat teszi vonzóvá termeinket. Számítástechnikai eszközeinket a lehetőségekhez mérten folyamatosan korszerűsítjük. Munkánkat fénymásoló, lézernyomtató, szkennerek és digitális fényképezőgép segíti. A tv, videomagnó, CD- és DVD-lejátszó minden hang- és képdokumentum felhasználását lehetővé teszik.

A diákkönyvtár olvasóterme

Korszerű szolgáltatások, korszerű dokumentumok a használók szükségletei szerint

Nem véletlen, hogy szükségletekről és nem igényekről beszélünk: ugyanis az iskolai könyvtár alapfunkcióit az iskola pedagógiai programja és tanterve, a tanuló vagy a tanár igényei szabják meg. Ugyanakkor a használók szabadidős tevékenységeit, érdeklődési irányait is figyelembe kell venni, igazodni kell a helyi tantervek változásaihoz, az iskola életének ritmusához, a kollégiumi életformához is. Mindezeknek megfelelni csak folyamatos megújulással lehet. (Példa erre, hogy amikor elindult az általános iskolai képzés a gimnázium falai között, az elsősök már szeptemberben birtokba vehették a Könyv-várat, életkoruknak megfelelő polcokkal és állománnyal, mely folyamatosan bővül.)

Könyvtárunk biztosítja a pedagógusok és a tanulók részére a rendszerezett és naprakész információkat, ismerethordozókat; könyv-és könyvtárhasználati órák segítségével igyekszik eljuttatni a tanulókat az önálló információszerezésig, olvasásra nevel, közreműködik az iskola kulturális életének, ünnepeinek megszervezésében; dokumentumainak tartalmával, tereinek kialakításával sugározza az iskola szellemiségét. A muzeális és a levéltári részleg a turistaforgalom és a kutatók kiszolgálása mellett ápolja az intézmény hagyományait.

Tehát úgy alakítottuk állományunkat és szolgáltatásainkat, hogy megfeleljünk a változó szükségleteknek. A diákkönyvtár indulását követő évben tervszerűen gyűjteni kezdtük a videodokumentumokat. Nemcsak a tantárgyak anyagának megfelelő ismeretterjesztő filmeket, kötelező és ajánlott irodalmak filmváltozatait, hanem az értékes szórakoztató műveket, például a Kollégiumi Estékhez, a különféle vallásokkal és felekezetekkel kapcsolatosokat a hitoktatáshoz. A Nemzeti Alaptanterv bevezetésével egyidőben kezdtük vásárolni a médiaismerethez szükséges anyagot. A videotárban őrizzük mindazokat a felvételeket is, amelyek iskolánk életének fontos eseményeit örökítik meg.

Folyamatosan gyarapítjuk zenei és szöveges CD-tárunkat. A multimédiás CD-ROM-ok többnyire nem alkalmasak ugyan a tanórákon való felhasználásra, de kiváló eszközei a tehetséggondozásnak és az önálló ismeretszerzésnek. Ezért ezeket válogatva gyűjti a könyvtár. A régi könyvek feldolgozásának korszerű eszközei az Arcanum Kiadó adatbázisai, melyeket a Nagykönyvtár feltárásában hasznosítunk. E dokumentumtípusból gyűjteményünk legféltettebb darabja a SCHOLA ORBIS CD, amely levéltáros kollégánk sokéves kutatómunkájának eredményeit is magában foglalja. Ez az OPKM

iskolatörténeti adatbázisa, amely húsz határon innen és túl működő nagy múltú középiskola évkönyveinek összes adatát tartalmazza sokoldalú, visszakereshető rendszerben.

A közel tízéves, elhasznált videofilmjeink figyelmeztettek arra, hogy meg kell újítani adathordozóinkat, ha nem akarunk veszteséget. Különösen helytörténeti tárunk szorul frissítésre – ami pótolhatatlan érték. Egy NKA által hirdetett sikeres eszközbeszerzési pályázat során DVD-író és lejátszó berendezést vásároltunk. Ettől kezdve folyamatosan halad a videokazettáink DVD-re való átírása. Iskolatörténetünk fontos eseményeit rögzítettük videokazettákra 1993-óta, ezek megmentése halaszthatatlan feladat. A továbbiakban már kizárólag DVD-re írt filmekkel gyarapítjuk filmtárunkat.

Ma már minden középiskolában alapkövetelmény, hogy elérhető legyen a világháló, az információszerezés legkorszerűbb eszköze. Könyvtárunk öt munkagépén és négy felhasználói számítógépén folyamatos a háló használata. Rendkívül gyorsan nő az internet szerepe a tájékoztató munkában is: gyakran előfordul, hogy olyan információt is innen szolgáltatunk, amelyet könyvben is megtalálunk – csupán azért, mert gyorsabb a keresés.

Könyvtárközi kölcsönzéseinket is a hálón bonyolítjuk, az ODR-en belül, ill. a SZIKLA központi adatbázis kölcsönzőmoduljának segítségével. Azóta, hogy diákkönyvtárunk katalógusa is a központi adatbázis része, többször megkeresték könyvtárunkat kölcsönkéréssel. Mivel határon túli magyar diákok is tanulnak nálunk, a szülőfölddel való kapcsolattartás alapvető eszközeként is működnek számítógépeink. Ugyanígy érjük el testvériskoláinkat Steinheimben, Székelyudvarhelyen és Aumale-ban.

Nemcsak mi érjük el a világ különböző pontjait, minket is elérhetnek: a www.csvmrg.sulinet.hu iskolánk webcíme, ezen belül elérhető könyvtárunk internetes oldala is. Itt a könyvtár történetét, jellemzőit, nyitvatartását, tehát minden szükséges tudnivalót megtalálhatunk, sőt a SZIKLA adatbázison keresztül a diákkönyvtár teljes állományában keresgélhetünk, hiszen naprakészen megjelenítjük gyarapodásunkat az interneten.

Kapcsolataink

A mi iskolai könyvtárunk a többihez képest kétszeresen is speciális helyzetben van: egyházi fenntartású, és muzeális gyűjteményt is őriz. Ez magyarázza többértű kapcsolatrendszerünket. 11 éve, megalakulása óta tagkönyvtára vagyunk az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének. Könyvtárvezetőnk mindezeidig az EKE vezetőségi tagjaként képviselte az oktatási intézmények

könyvtárait. A Könyvtárostánárok Egyesületének egyre nagyobb szerepe van az iskolai könyvtárak tájékoztatásában és érdekképviseletében. 2004. novemberében tartott konferenciájukon megalakították az egyházi iskolai könyvtárak szekcióját – csak a konferencia idejére –, hogy felszínre kerülhessenek speciális problémáink. A szekcióülés levezetésére és a tapasztalatok összegzésére kolléganőnket kérték fel. Fontosnak tartjuk, hogy a Magyar Könyvtáros Egyesület somogyi szervezetének tagjaként a szakma megyei eseményeinek is részesei legyünk.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum Schola Orbis programjához kapcsolódva jó együttműködés alakult ki köztünk.

A könyvtár, mint szellemi műhely

Mint minden gyűjteménynek, egyik fő feladatunk az adott régióban szellemi műhelyként működni. Ehhez 1993 óta sikerült megteremteni az alapvető feltételeket: a számítógépes háttért a megfelelő könyvtári szoftverekkel, internetes kapcsolattal, kényelmes, esztétikus környezettel, színvonalas segédkönyvtár összeállításával. Az iskola oktatóin és tanulóin kívül jönnek hozzánk egyetemi, főiskolai hallgatók szakdolgozatot írni, környékbeli helytörténészek régi forrásokból adatokat gyűjteni; lelkészek is gyakran megjelennek, hogy gyülekezetük múltját feltárják kéziratárunk lelkész-hagyatékaik és folyóiratárunk segítségével. Az elkészült publikációkból, dolgozatokból kérünk egy-egy példányt könyvtárunk különgyűjteményét gyarapítani, mely további kutatások forrása és inspirálója. Az iskolánk tanárai, a könyvtár, könyvtárosok védőszárnya alatt indult útjára az elmúlt tíz esztendő könyvtermése és publikációk sora. Csak felsorolásszerűen közöljük, hogy mi minden készülhetett el a nagyközönség számára ezekben az esztendőkből:

Csurgói Graduál: hasonmás CD, 1999.

Leveleskönyv: hasonmás 2000. (Földművelésügyi Minisztérium AMC Kft)

Kálmáncsai Graduál: hasonmás 2005. (Nemzeti Kincseinkért Egyesület)

Csurgói Panteon 2000.

Diákköri közlemények 2005.

Sárközy István könyvtára 2005.

Csokonai Csurgói Új Hélikonja 2005.

Schola Orbis: A Csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium története 1859-1949. I-II. kötet Bp., OPKM, 2001.; Schola Orbis CD adattár Bp., OPKM, 2002.

Az itt felsorolt kiadványokról és a gimnázium tanterületének megjelent publikációiról e folyóirat hasábjain kaphatunk bővebb tájékoztatást.

Publikációk: a csurgói helyi lap főszerkesztője több mint 10 éven át a levéltárosunk. Rendszeresen jelentek meg írásaink a megyei lapban, néha a Reformátusok Lapjában, az Evangélikusok Lapjában, a Honismeretben, a Somogyi Honismeretben, a Könyv és Nevelésben, a Magyar Református Nevelésben, a Hévíz irodalmi folyóiratban.

Sok pályamunka született a tehetségesebb diákok tollából, amelynek alapja valamely ritka vagy különleges könyv, s ha díjnyertes nem is lett minden dolgozat, írója egy életre „megfertőződött” a kutatás izgalmával, a régi könyvek szépségével. Nem egy esetben országos vagy régiós helyezéseket értek el diákjaink.

Mivel ez a gyűjtemény iskolai, elsősorban az intézményben folyó oktatást és nevelést kell, hogy segítse. Az oktatásban elsősorban irodalmi, történelmi és tudománytörténeti tárgykörben kölcsönözhetnek a tanárok olyan dokumentumokat, amelyek érdekesebbé teszik a tanítást: írók, költők első kiadású műveit, étkezési jegyeket a 2. világháború idejéről, Haynau kiáltványát, Kossuth-bankókat, stb. Csokonait senki nem tanítja úgy a környékbeli iskolákban, hogy el ne hozná az osztályt, megnézni keze vonását itt őrzött levelén, nyugtáján. Nevelési szempontból fontos, hogy minden idekerülő „gólya” megismerkedjen iskolája múltjával, hagyományaival – erre is a Nagykönyvtárban szokott sor kerülni szeptemberi osztályfőnöki órákon. Valljuk, hogy a kiállítások rendezése is része a pedagógiai munkának: ünnepek, évfordulók, rendezvények adnak alkalmat arra, hogy állományunkból egy-két érdekes, különleges darabot a közönség elé tárjunk – így hívjuk fel a figyelmet az alkalomra is, könyvtárunkra is.

Múzeumként tanítási időben rendszeresen fogadunk látogatókat: kirándulókat, iskolai csoportokat, honismereti szakköröket, öregdiákokat stb. Ilyenkor a könyvtáros feladata nemcsak a gyűjtemény, hanem az iskola, a park, a díszterem és a folyosói kiállítások bemutatása is.

Könyvtárunk - sok más nagy múltú középiskola gyűjteményével együtt - sajátos helyet foglal el a magyar könyvtárügyben: iskolai könyvtár, levéltár és muzeális gyűjtemény egyszerre – és még egyházi fenntartású is. Ez a tény sokrétű szerepvállalást feltételez, de ugyanakkor ez teszi lehetővé, hogy egyházmegyénk szellemi forrásközpontjaként működjünk, múltat és jelent összekapcsolva a jövő reformátusságának érdekében.

Tudományos vállalkozók Csurgón

Violáné Bakonyi Ibolya

Országos eseménynek adott otthont 2005. júniusában a csurgói gimnázium könyvtára.

2005. június 27-29-én Csurgón, a Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnáziumban tartotta 11. évi közgyűlését az Egyházi Könyvtárak Egyesülése.

A gimnázium dísztermében Szabó Sándor igazgató köszöntötte a vendégeket, majd Köntös László, a pápai református gyűjtemény igazgatója tartott nyitó áhítatot. Ásványi Ilona, az EKE elnöke beszámolt az egyesülés egész évi működéséről, Sullayné Szigetvári Ildikó kamarás a pénzügyekről tájékoztattott.

A közgyűléshez kapcsolódó konferencia témája a fogadó intézmény jellegéhez igazodott: Egyházi iskolai könyvtárak régen és ma. Mottóul Apáczai Csere János máig érvényes gondolata szolgált: „A tudás gyökere keserű, gyümölcse pedig gyönyörűség”. Elsőként Jelenits István piarista szerzetes, teológus beszélt a magyar tanítórendek iskoláiról és azok könyvtárainak kialakulásáról. Korzenszky Richárd, tihanyi apát az egyházi könyvtárak rendszerváltás utáni helyzetét vázolja kitérve a kis szerzetesközösségek gyűjteményi problémáira is. Nagy Attila olvasáskutató összevetette a középiskolások húsz évvel ezelőtti és jelenlegi kedvenc olvasmányait. Balogh Mihály, az OPKM főigazgatója 1910-től napjainkig jogszabályokat, selejtezési jegyzékeket, felméréseket áttekintve megdöbbentő tényeket és adatokat tárt a hallgatóság elé az egyházi iskolai könyvtárak 20. századi sorsáról.

A konferencia résztvevői este ökumenikus imán vettek részt a csurgói református templomban, ahol Márkus Mihály, a Nyugati Református Egyházkerület püspöke, Ittész János, a Nyugati Evangélikus Egyházkerület püspöke és Maczkó Gyula katolikus esperes szolgált. A szertartás után Gyenesei István, a Somogy megyei közgyűlés elnöke átadta az Örökségünk, Somogyország Kincse kitüntető címet a gimnázium könyvtárának.

Másnap az egyesülés tagsága – hagyományának megfelelően – szakmai kirándulásra indult, ezúttal Zágrábba, Horvátország fővárosába. Kevésbé ismert, hogy a horvátok nemzeti könyvtárának helyet adó impozáns üvegpalota rejti egyetlen megmaradt 17. századi főúri gyűjteményünket. Zrínyi Miklós könyvtárát monográfusa, Monok István, az OSZK főigazgatója ismertette meg velünk. Ivan Kosìe, a Régi Könyvek Tárának vezetője bemutatta féltett kincseit, köztük nagy meglepetésre egy corvinát is. Hasonló élményben volt része a csoportnak az Érseki Könyvtárban is, ahol fontos nyelvemlékünket, a Hodászi Kódexet adták kézbe.

A harmadik nap műhelymunkával kezdődött: a nemrég alakult, de máris eredményesen dolgozó munkacsoportok (folyóirat, informatikai, PR) beszámoltak munkájukról, majd a határon túli könyvtárak meghívott képviselői és az újonnan felvett tagkönyvtárak vezetői mutatkoztak be. A délelőtt a gimnázium könyvtárának és parkjának bejárásával zárult. Ezután újabb, de most közeli kirándulás következett: Kaszópusztán már nem szakmai program, hanem szabadban talált ebéd várta a vendégeket. Innen kisvasúton utaztak a Baláta-tóhoz, s rövid erdei séta után Csurgóra tértek vissza.

Méltó befejezése volt a háromnapos konferenciának Csörsz Rumen István és Kobzos Kiss Tamás Csokonai-estje.

Az elmúlt évek konferenciái, találkozói a csurgói református gimnáziumban

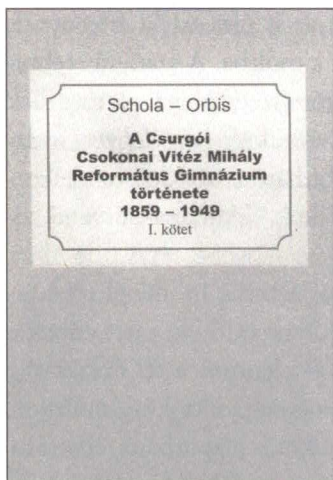
- 2001.10.27. Keresztyén Pedagógusok Konferenciája a gimnáziumban.
- 2002.03.22-23. Református Középiskolák IX. Természettudományos Diákkonferenciája
- 2002.09.20. Országos Malakológus Konferencia
- 2002.10.26. Baksay-emplékhelyek találkozója.
- 2002.10.31. Gulyásné Raksányi Olga Luther-képeslap kiállításának megnyitója.
- 2003.10.18. Szabadtéri színpad avatása, ifj. Szabó Sándor – Csokonai Vitéz Mihály Jázminos lugasban c. művének bemutatójával.
- 2003.10.22. Kálvin konferencia, Kutas László szobrának felavatásával.
- 2004.03.19-20. Református Középiskolák X. Természettudományos Diákkonferenciája
- 2004.03.26. Könyvtárak az Unió Esélyegyenlőségért konferencia
- 2004.02.19. Nagyváthy János emléknap, emléküléssel.
- 2004.10.22. Együd Árpád emlékülés, emléktábla avató néptáncbemutatóval.
- 2005.03.04-05. Országos Áprily Lajos Vers- és Prózamondó Verseny
- 2005.03.18-19. Református Középiskolák XI. Természettudományos Diákkonferenciája
- 2005.06.27-29. Az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének országos közgyűlése.
- 2005.10.14. Dr. Horváth József Csokonairól szóló könyvének bemutatója (Somogy Megyei Honismereti Egyesület)
- 2005.10.27. a Kálmáncsai Graduál hasonmás kiadásának bemutatója (Protestáns Napok keretében) Ferenczi Ilona és Papp Gábor előadásával.

SCHOLA ORBIS

számítógépes iskolatörténet

Dr. Horváth József

1995-ben az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum szervezésében kezdődtek meg a számítógépes iskolatörténeti adattár munkálatai. A megfogalmazott szándék szerint a Magyarország területén bármely nyelven oktató, valamint a határainkon túli magyar nyelven oktató alsó-, és középszintű iskolák történetét, múlt-

beli eseményeit kívánja megmutatni az egységes magyar kultúra részeként – országhatártól függetlenül – oly módon, hogy a pedagógusok és a nevéssé vált tanulók élete és munkássága is nyomon követhető legyen. A csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium 1997-ben csatlakozott a nagyszabású programhoz. Berecz Ágnes, a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének igazgatója november 11-i levelében bátorította az iskolát: „Tudomásom szerint a csurgói gimnázium az elsők között csatlakozott az OPKM nagy vállalkozásához. Kérem Igazgató urat, hogy pártfogolja ezt a vállalkozást és időnként tájékoztasson minket a munka előrehaladásáról.”

Az év decemberében tartott budapesti konzultáción Sepsiszentgyörgy, Nagyenyed, Kézdivásárhely, Csíkszereda, Gyulafehérvár, Székelyudvarhely iskolatörténetészei társaságában már ott lehettek a csurgóiaik is.

A feldolgozás elsődleges forrásai az iskolai évkönyvek. Ez mintegy meg is határozza a feldolgozhatóság időbeli határait, Csurgón 1864-től, és csaknem mindenütt 1948-ig, az államosításig, amikor papírtakarékosságra hivatkozva elhalt az évkönyv-kiadás. Aprólékos, sok időt, energiát igénybe vevő munka. Az azonos programmal, különböző helyeken készülő iskolatörténetek munkálatai során folyamatos volt a kapcsolat egymással és a budapesti programgazdákkal. A többszöri konzultáció alkalmával tisztázni lehetett az adatok bevitelét, értelmezését. Jó ismerősként köszönthettük Budapesten a székelyudvarhelyi, kassai, brasói, gyulafehérvári, beregszászi kollégákat, és az őket több helyről elkísérő igazgatókat.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum eddig kétszer is összegyűjtötte lemezen a megkapott adattári feldolgozásokat, és két ünnepélyes konferencia keretében megtörtént a számítógépes iskolatörténeti CD bemutatása.

Először 2001. október 20-án a Budai Várban mutatnak be 15 CD-t. Ebből 12 határon túli iskola volt. Csurgó nagy elismerése volt, hogy az akkor már megkapott és többszörösen kipróbált nyomtató program alapján egyedül a csurgói anyagot két kötetben 338 oldalon nyomtatva is kézbe adta az OPKM.

2005. április 15-én és 16-án a kárpát-medencei magyar iskolatörténeti kutatás ünnepélyes konferenciáján már valamennyi iskola összesített CD-jét is kézbe adták. Így ezentúl az iskolában megfordult, de máshol is tanító tanárok adatai összevethetők, kiegészíthetők. A nyomtatási program segítségével az elkészült iskolatörténetek bárhol kiadvány formájában is megjeleníthetők. Segítségével a harmadik évezred hajnalán a gimnáziumi értesítők lapjairól minden megörökített esemény újra életre kelhet. A megsárgult lapokon egy év anyaga, tanárai, diákjai, a tananyag elevenedik meg, ehhez a számítógép képes hozzáfűzni sok évtizedes adatsort, hogy a segítségével életutak íródjanak. A bibliográfia révén könyvtár készül az iskoláról, betűrendes sorba rakva az értesítőkből megjelent publikációkat, a tanárok és az egykori diákok munkáit. Az eredeti programból nem minden került át a CD-re; a gépről például leolvasható a tanulók nemzetiségi, felekezeti összetétele, az érettségizettek névsora. Nemcsak a kiemelésekre és a tárgyszavakra lehet rákérdezni, a beírt szavak mindegyikére is van keresési lehetőség.

Iskolám folyamatosan él a Schola Orbis biztosította lehetőséggel. 2000 óta állandó kiállításon mutatjuk be jeles diákjaink életútját. Ennél gazdagabb válogatás került fel az Internetre, és nagyon olvasott, kedvező a visszhangja.

Ne lepődjön meg a feldolgozó, hogy rövid távon sok életutat csak hiányosan tud összerakni. Az intézmény valamennyi tanáráról hiteles, alapos életrajzot összeállítani csaknem lehetetlen. Számítógép, jó program nélkül biztosan az is volna. Sajnálatos, hogy sokszor az érintett családja is nehézkesen áll hozzá, nemegyszer évekig érlelték az elküldött levélre a választ, többször érezni lehetett, szegénylik, mennyire nem ismerik hozzátartozójukat. Azt is tudomásul kell venni, hogy a 19. század pedagógusainak

életútját sokszor könnyebb felderíteni, mint közelmúltban éltekét. Szinnyi József munkájának (*Magyar írók élete és munkája c műve*) minden középiskolai könyvtárban helye lenne. Hasonmás kiadásban és CD-n is megjelent. Minden támogatást megérdemelve Viczián János, a Gulyás Pál által megkezdett adatgyűjtés folytatásában és feldolgozásában.

Mindig éreztem Bakó Anna és Szilágyi Erzsébet segítőkészségét, folyamatos törődő gondoskodását. Bármikor szívesen álltak a rendelkezésünkre. A számítógép nélkül megoldhatatlan feladat látványos eredményekkel bátorít. Életemben először e program indításakor nyomtam le először billentyűt számítógépen, így mindennapos segítségre szorultam. Viola Ernő könyvtáros nemcsak technikai segítő, hanem együtt gondolkodó munkatárs, készséges segítőtárs a képek elektronikus bevitelében, a rendszeres mentésben, az elkerülhetetlen hibaelhárítás terén.

Hálásak vagyunk az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumnak, hogy egy induló szűk körben kiválasztottak

lehattunk. Köszönet a fenntartónak, az iskolavezetésnek, hogy a munka minden feltételét biztosították, így negyvenegy évi csurgói tanárságom megannyi kutatási eredményét, élményét, tapasztalatát az iskolatörténet korábbi megírása után (Tankönyvkiadó, 1992) a legújabb kor technikai feltételeinek megfelelően is közzétehettem. 1987-től az általam, 1993-tól az egyházi iskola is újra ad ki évkönyvet, megkönnyítve a híd alkotását a múltba. A számítástechnika lehetővé teszi, hogy a Csurgón érettségizett sok ezer diák mindegyike beírható, ezáltal visszakereshető legyen, valamilyen csurgói tanárról megbízható adatokkal rendelkezünk, bővíthessük a neves diákok életútjának örvendetesen gazdag sorát.

A legszebb reményekre jogosítana, ha minél több iskola számítógépen is megörökítené múltját, mert ennek a lehetőségei határtalanok, hidat jelentene a fél évszázadig méltatlanul mellőzött vagy megtagadott közelmúlthoz, megkönnyítené a mai viszonyokra is alapozható tervezést.

Diákműhely

A református gimnáziumok mindig is nagy hangsúlyt fektettek a diákok tudományos munkáinak, tanulmányainak gondozására. A tehetségek felkarolása, támogatása a református nevelés fontos alapvetéséhez tartoznak. A csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnáziumban is támogatjuk a tehetséges diákok tudományos érdeklődésének támogatását. Az alábbiakban az elmúlt tanév két, díjat is kapott pályamunkájából közlünk részleteket.

„Nemes szívű Nevendékek!
kiket forrón szeretek...”

Csokonai tanítványai a csurgói református gimnázium 1800. évi anyakönyvi bejegyzései alapján

Petlánovics Eszter (volt 11. A. osztályos) tanuló dolgozata (részletek)

Magyarországon a XVIII. század végén terjedt el a felvilágosodás, mint szellemi mozgalom, művelődéstörténeti korszak és eszmerendszer. Nagy alakjai – Kazinczy Ferenc és Batsányi János – között tartjuk számon Csokonai Vitéz Mihályt. (...)

Csokonai Csurgón

1799 májusában Csokonait Szentgyörgyi esperes javaslatára felkérték a csurgói gimnázium helyettes tanári állásának betöltésére, mivel az erre a pozícióra eredetileg fel-

kért Császári Lósi Pál még nem érkezett meg. (...) 1799. május 20. körül kezdte el a tanítást. Tanítványai között volt például Sárközy István somogyi alispán kisebbik fia, Albert is. Tanítási módszereire nem érkezett panasz, s munkájával még Festetics is elégedett volt. A Szentgyörgyi esperestől, Csépan Jánostól (alsoki lelkész) és Nagyváthy Jánostól (iskolai inspektor) hozzá érkező levelek ugyanis dicsérik a költőt és elismerik tanári munkáját. (...)

Csokonai 1799. május 20.-a körül érkezett Csurgóra és azonnal nekifogott a tanításnak. A költő mellett segéd-tanítóként Kovács István subrektor dolgozott, ő tanította a kisebb korosztályt. Csokonainak mindössze kilenc „nagyobb” diákja volt.¹

A költő tanítási módszereinek alapja – amint azt a Sárközy Istvánhoz írt levelében megfogalmazta – „a gondolkozó és gondolkodtató tanítás” volt. Óráira nem volt panasz, tanítványai tisztelték, szerették. (...)

A költő a tanítás során mindig diákjai adottságaiból indult ki. Tankönyvek hiányában maga készített könyvki-

¹ Csokonai levele Sárközy Istvánhoz.

vonatokat és írt poétikai összefoglalót. Tanított latint, növénytant, történelmet, földrajzot és – Somogyban először – természetrajzot. Foglalkozott még poétikával, költészet-tannal. A latint Csépan Istvántól kölcsönkért latin könyvekből tanította. Jegyzeteket készített, diktált, hogy pótolja a hiányzó tankönyveket. A földrajzhoz „Fábri professor Geographiáját” kérte Sárközytól a már említett levélben.²

1799. május 24-én már elkészült énekes-táncos komédiája a *Cultura* avagy *Pófók* címmel, amit azonnal elkezdett betanítani diákjainak. A *Culturával* Csokonai nevelni akart, a nemzeti művelődés kérdését állítva a középpontba. Az 1799. július 4-i vizsgát eközben július 11-re módosították, így a költőnek lehetősége nyílt befejezni a *Cultura* betanítását az év végi vizsgákra. A vizsgák előtt bemutatott színdarab nagy közönségsikert aratott, de a jelenlévők közül Festetics megbotránkozását kivívta, mert elénekeltette a darabban a tiltott Rákóczi-nótát. A dalt még Pálóczi Horváth Ádám hatására vette elő és frissítette fel. Festetics felháborodott, hiszen: „... az ilyenekért iskolánkat is széllyelhányhatják, vigyáznunk kell!”³

A gróf megfeddte Csépan Jánost, de ő azzal védekezett, hogy nem volt ideje át nézni Csokonai darabját.

A *Cultura* előadása azonban nemcsak a Rákóczi-nóta eléneklése miatt volt érdekes, hanem mert a mű szereplőit Csokonai valós személyekről mintázta: Tiszttest – Petronella édesapját – Nagyváthy János iskolafelügyelőről, volt jószágigazgatóról; Petronellát Nagyváthy házvezetőnőjéről, Szalay Katalinról; míg Szászlakit Császári Lósi Pálról. A darabot Csokonainak a lehetőségekhez kellett szabnia, tekintettel a diákok színészi képességeire.

Következő színdarabjával már a *Cultura*-beli Rákóczi-nótát próbálta jóvátenni: beiktatott a mű végére egy beszédet, melyben a császár mantuai győzelmét ünnepelte. Az özvegy Karnyóné és a két szeleburdiak szeptember 1-jén került bemutatásra, az először meghirdetett Gerson du Malheureux helyett. A darab nagy sikert aratott és szeptember 24-én, Festetics látogatásakor ismét előadták a diákok.

Szeptember végén, a szüreti vakációkor Csokonai elhagyta Csurgót és Nagy Gergelyné meghívására Bárdiba

utazott. A költő ekkor még úgy tudta, hogy már nem kell visszatérnie a csurgói gimnázium falai közé. Tévedett, ugyanis Császári levélben jelezte, hogy csak tavasszal érkezik meg Jénából. Csépan kérésére Csokonai Csurgón maradt, egészen 1800. február 21.-ig, Császári megérkeztéig. Egyes feljegyzések szerint Császári hivatalos beiktatásán is részt vett március 19-én, s csak ezután hagyta el a várost. A nyolc és fél hónapig tartó munkáért fizetését sem vette fel; tekintettel volt az iskola siralmas körülményeire. Távoztával Császári Lósi Pál vette át a tanítást, ő maga pedig Debrecenbe indult.

Protocollum Scholae Csurgoinae ab Anno 1792-1867

A *Protocollum Scholae Csurgoinae ab Anno 1792-1867* a csurgói gimnázium anyakönyve 1792-től, az iskola működésének kezdetétől 1867-ig. A 25×39 cm-es dokumentum valaha félbőr kötésű volt, keménypapír tábláján jellegzetes XVIII. századi papírborítóval. A címke latin nyelvű címzése alá XX. századi írással és tintával valaki odaírta: Felvételi napló 1792-1867. Az irat jelenleg 246 számozott oldalt tartalmaz, de mivel a hátsó kötet-tábla hiányzik és a kötés széteső, feltételezhető, hogy az utolsó lapok hiányoznak. Az általam elemzett forrás – az 1800. év anyakönyvi bejegyzései – a 12-13. oldalon található. Később valaki a tanulók további sorsára vonatkozó bejegyzéseket tett a felvételi naplóba (*Protocollum*).

Csokonai Vitéz Mihály

A dokumentum hányatott sorsa az egész gimnáziumi levéltár sorsát jelképezi. Az anyakönyv az iskola tulajdonában volt egészen 1948-ig, amikor is az intézményt államosították. Addig a csurgói gimnázium őrizte a belső-somogyi egyházmegye levéltárát is. 1951-ben a csurgói levéltárat Pápára vitték át, ahonnan 1998-ban az iskola kérésére a gimnázium anyagát visszaadták, mivel az iskolában újra levéltárat létesítettek. Jelenleg is iskolánk tulajdonát képezi.

Az újjáalapított csurgói levéltár visszakapta az iskolatörténeti anyagot a kezdetektől. Az anyakönyvek, jegyzőkönyvek, levelek és gazdasági iratok között található pl. az alapító okirat korabeli másolata, amely rögzíti az iskola-alapítás tényét. Ebből az anyagból való az 1792-1867-es anyakönyv is, amely azért különösen érdekes, mert meg-

² A levélben említett példány, Budai Pál nagybajomi lelkész könyve ma a csurgói gimnázium Nagykönyvtárában megtalálható.

³ Horváth József: A csurgói Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium és Óvónői Szakközépiskola. Bp., 1992. 30-31. old.

található benne Csokonai tanítványainak neve és adatai.

A felvételi napló 11. oldalának alján a következő bejegyzés olvasható:

„A jelzett quadrienniumban Rector volt Jakab József után Benedek István a ki jön a debreceni Collegiumból 1796 Juniusban, mellette subrektor volt Tókos Sámuel, a ki hamarosan ott hagyta Csurgót. Benedeket is elbocsátotta a V. Tractus 1798 October. Maradt az Oskolában Kovács István subrektor. Egy ideig tanítani feljárt Alsokból Csépán János lelkész, de a ki e valóban terhes functioból kifáradva, az akkor Somogyban kobarlo Csokonay Vitéz Mihályt nyerte meg a tractus interimális professorul, ez szolgált 8 és fél hónapig, vagyis Császári Lósi Pál megérkezéig azaz 1800 febr. 21-ig.”

Csokonai-tanítványok

1799 májusában, Csokonai megérkeztek mintegy 30 diák tanult az iskolában. Az anyakönyv vizsgált 12-13. oldalán ebből 22 név található. Ezek közül csak kilenc-tíz tartozott a költő felügyelete alá. Hogy kik voltak Csokonai tanítványai, arra csak a tanítványok visszaemlékezéseiből, a költő levelezéséből, a Cultura és a Karnyóné szereplőinek, a „játsszó személyeknek” fennmaradt névsorából következtethetünk. E kilenc diák szerepelt a Cultura és a Karnyóné, vagy legalább az egyik előadásán.

Ezen diákok valószínűleg SÁRKÖZY Albert, Sárközy István kisebbik fia, GENTSI István, ÁGOSTON János, MIKOLAI József, CSOBOR Moises, SZILÁGYI Éneás, HORVÁTH József, GAÁL Antal, VERES András, valamint NÁRAI Dániel, NAGY Ferenc, VAS Gábor és ÚJJ János, GAÁL László voltak.

A 14 diák közül legalább hárman nem a költő tanítványai voltak, feltételezhető, hogy a kisebb korosztályból kerültek ki, vagy még azelőtt befejezték tanulmányaikat, esetleg másik iskolába távoztak, mielőtt az 1800-as beírás megtörtént volna.

A tanítványok közül Nárai Dániel nevét nem találjuk a beírások jegyzékében, de szerepelt az előadásokon, míg Nagy Ferenc és Veres András már nem szerepel 1800-ban a felvételi naplóban. Viszont korábról és 1800-ban is megtaláljuk a bejegyzettek között Csobor Moises, Szilágyi István, Gaál Antal és Vas Gábor nevét. 1800-ban szerepel Sárközy Albert, Gentsi István, Ágoston János, Mikolai József, Újj János és Gaál László. (...)

Rendszerezésem alapja az volt, kik és hány alkalommal vettek részt a színdarabok előadásain, hiszen ők bizto-

san közvetlen tanítványi kapcsolatban voltak a költővel.

CSOBOR Moises közülük az első, akiről kevés információnk van. Nemeskiszfaludi földműves családból érkezett a csurgói iskolába. Szerepelt a két Csokonai-darabban: Szászlakit alakította a Culturában és Lipittlottyot a Karnyónéban. Életére vonatkozó további feljegyzést nem találtam.

GAÁL Antal Somogyhatvanból, földművelő családból származott. 1799-ben Csokonai idősebb tanítványai közé tartozott és Gaál László szerint Csokonai kedvelte fiatal tanítványát. Festetics egyik látogatása alkalmával Csokonai éppen poétikát tanított. A diákokat verscsinálásra buzdította, de Gaál Antalnak nem ment a rímfaragás, így Csokonai diktálta neki a szöveget. Amikor a verset felolvastatta a gróf előtt, Festetics 5 arannyal jutalmazta a diákot. A színdarabokban is játszott: a Culturában Lehelfit, a Karnyónéban pedig Karnyót alakította. Csokonai távozása után még két esztendeig Csurgón maradt, majd 1802-ben Debrecenbe ment filozófiát tanulni. Életéről eltérő adatok vannak. Az anyakönyvben a neve alatt az szerepel, hogy „szabási pap”, de Vargha Balázs szerint nemeskéri lelkész lett. Teljesen más képet mutat egy másik forrás, amely a leghitelesebbnek tűnik: Gaál 1815-1828 között Hencse lelkésze volt, majd Pettend lelkészeként bukkan fel a neve 1831-ben és két évig élt itt. Az utolsó bejegyzés Lábod 1833-1852. 1852 után már nem találunk róla adatokat.⁴

GENTSI István földművelő családból származott, Merenyéből érkezett a csurgói iskolába. 1800-tól szerepel a felvételi naplóban, de az 1799. július 11-én bemutatott Culturában már szerepelt. Gaál László – Csokonai másik tanítványa – szerint Gentsi volt az, akinek az akkor éppen betegeskedő költő lediktálta a Cultura előbeszédét és a teljes művet. Gentsi 1799 szeptemberében a Karnyóné c. színdarabban is játszott. Míg a Culturában Tiszttest, addig a Karnyónéban Kuruzst alakította. A felvételi naplóban Gentsi neve mellett a következő bejegyzés olvasható: „Udvarhelyi isk. tanító”. Ezek szerint Csokonai tanítványa Somogyudvarhelyen folytatta a költő befejezetlen művét: „a gondolkozó és gondolkoztató tanítás”-t. További feljegyzést Gentsi Istvánról nem találtam.

HORVÁTH József nagybajomi diák volt. A jó tanulók között tartották számon. Gaál László jegyzetei szerint Horváth a nagybajomi földbirtokos, Sárközy István fiának, Albertnek az inasa volt. Mindkét Csokonai-műben részt vett. A Culturában Ábrahám zsidót, a Karnyónéban magát a címszereplőt alakította. Életéről további adatok nem találtam, nem tudni, vajon mi lett a fiatal diákból.

⁴ Beck Gergely: A belső-somogyi református egyházmegye története (lelkészek névsora, elpusztult egyházak és az 1741-i

püspöki egyházlátogatás jegyzőkönyve.), Csurgói Református Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium, Kaposvár, 1935.

MIKOLAI József lelkészcsaládból származott és Hete- sen lakott. A költőtanár fiatal diákjáról kevés információnk van. Annyi bizonyos, hogy mindkét Csokonai-darabban szerepelt: a *Culturában* Firkásat, a *Karnyónéban* a szeleburdiak egyikét, *Tippotpot* játszotta. A feljegyzésekben nem találkozhatunk a nevével, s Csurgóról való elkerülését is homály fedi, ugyanúgy az egész életét.

VERES András az 1800-ban bejegyzettek között már nem szerepel. Feltételezhető, hogy még az 1800-as bejegyzés kelte előtt befejezte tanulmányait, vagy elhagyta a csurgói iskolát. Az 1799-ben bemutatott színdarabokban még tevékenyen részt vett: a *Culturában* Fenekest, a *Karnyónéban* Lázár deákat játszotta. Életéről továbbit nem tudunk.

A következő tanulók csak az egyik darab előadásában működtek közre. A *Cultura* 1799. július 11-i előadásán játszott ÁGOSTON János, aki valószínűleg Tiszaföldváron lakott és jött Csurgóra. Egy ideig Kováts István inasa volt, majd Csokonai tanítványa lett. A *Culturában* Petronellát játszotta, de a *Karnyónéban* nem szerepelt. Sem feljegyzésekben, sem a *Protocollumban* nem található több megjegyzés róla, így nem tudhatjuk, mi történt a költő tehetséges diákjával az iskola befejezése után. (...)

NÁRAI Dániel neve nem található az anyakönyv bejegyzettei között. Azonban a *Cultura* előadásának idején Csurgón tanult, hiszen szerepelt a darabban: Pofókot játszotta. Az valószínűsíthető, hogy egyszerűen nem volt még az iskola tanulója a bejegyzés készültkor. De természetesen ezzel kapcsolatban más is feltételezhető.

NAGY Ferenc Nárai Dánielhez hasonlóan szerepelt a *Culturában*, Kanakúzt alakította. Életéről semmit sem tudunk.

SZILÁGYI Énéas porrogi diák volt. Már Csokonai érkezése előtt itt tanult. Jó tanulónak számított, valószínűleg így kerülhetett be a *Cultura* szereplői közé, ahol Conrad Szeleburdit játszotta. Szilágyi életéről további adatok nincsenek. 1799 szeptemberében a *Karnyóné* előadásán szerepelt ÚJJ János, aki Nagypeterdről származott. A darabban Börist alakította. Életéről továbbit nem tudunk.

VAS Gábor az aszalói prédikátor fia volt. Az 1799 júliusában bemutatott *Culturában* még nem szerepelt, de a *Karnyónéban* már igen: Samuka szerepét kapta a – Gaál László szerint – „mellére és hátára púpos nyomorék gyermek”. Életére azonban további utalásokat nem találunk.

A következő tanulók nem az előadásokon való szereplés miatt kerültek a dolgozatba. Ők más, személyes kapcsolatban voltak a költővel.

GAÁL László 1798-ban Nemesdédéről került az iskola falai közé. 1799 őszétől, amikor Csokonai a szüreti vakáció után elkezdte a tanítást, egy lakáson osztoztak ő, Sárközy Lajos és Csokonai. Gaál László csodálta a költőt mint pedagógust és miután Csokonai eltávozott, 1804-ben a volt hatvani, majd csurgói diák követte tanárát Debrecenbe. Diószegi Sára hetedik kosztosa lett. Ő volt az a tanítvány, aki a leghitelesebb visszaemlékezést írta Csokonairól.

Az 1804 augusztusában Debrecenbe került Gaál jelen volt Csokonai halálakor és évekkel később – tanulmányai végeztével – a Pesten ügyvédként dolgozó Gaál László lett Csokonai kéziratok hagyatékának tulajdonosa. Gaál az 1840-es években a hagyatékot átadta Toldy Ferencnek, s azóta az a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában található. Gaál László egészen halála napjáig őrizte Csokonainak mint kedves tanárának emlékét. (...)

Sárközy Albert, a leghíresebb Csokonai tanítvány

Sárközy Albert a nagybajomi földbirtokos, Somogy vármegye alispánjának, a belső somogyi református egyházmegye főgondnokának, Sárközy Istvánnak a fia volt⁵. 1790-ben Kaposváron született és kilencéves volt, amikor Csurgón Csokonai tanítani kezdte. Az iskolába 1798-ban iratkozott be, és Csokonai megérkezéig Kováts István subrektor volt a tanára. A *Karnyóné* című darab végén 1799 szeptemberében előadott beszéde hatalmas sikert aratott: „... Jövendőben, ha az én testem a mértéket megüti – mert lelkem ugyan már lelketekkel mérkőzik –, ha megütöm a mértéket, lobogó zászlótok alá, trombita és dobszó között fogadjatok bé engemet...”

A rövid, ám kétségtelenül hazafias beszéd része volt Csokonai darabjának, aki a *Karnyónéval* próbálta Festeticset kiengesztelni a *Cultura* balsikere után.

Az anyakönyvben Albert neve alatt mindössze ennyi áll: „1840 I.ső Viceispány”. A különböző forrásokat olvasva azonban képet kapunk Sárközy Albert életéről. Tanulmányait Csurgón kezdte, majd két évvel később, 1801-től debreceni diák volt 1805-ig, végül Pesten tanult. (...) Tanulmányai végeztével édesapja nyomdokain haladt tovább. 1813-ban Somogy vármegye aljegyzője, 1830-ban főjegyzője lett. 1840-ben alispánnak („I. ső Viceispány”).⁶ Az 1832-36-os pozsonyi országgyűlésen ő volt a vármegye követe. 1848-ban kinevezték a vármegye főispánjának. Az 1848-49-es szabadságharcban részt vett ugyan, de 1849-ben visszavonult. Ennek ellenére Kisasszondra internálták. 1850-ben amnesztiát kapott. 1830-ban vette át

⁵ A *Protocollumban* az apa mestersége rovatban a szokásos nobilis megjelölés helyett a curator szó szerepel. Az iskola szempontjából az intézmény közvetlen felügyelője volt.

⁶ Ld. az anyakönyv 13. oldala.

édesapjától a belső-somogyi ev. ref. Egyházmegye gondnoki tisztét, s egészen haláláig az is maradt.

1823-ban megházasodott. Unokatestvérét, Chernelházi Chernel Juliannát vette feleségül. 7 gyermekük született: Titusz, aki 1865-68-ban somogyi főjegyző volt; Emília; Dénes, aki 1848-49-ben honvéd főhadnagy volt; Béla; Vince és Ödön. Felesége 1842-ben meghalt, ő 1860-ban, 71 évesen követte.

Albert egész életében hűen követte a költőtanár tanácsait, és jelentős szerepet játszott Somogy megye életében. (...)

Csokonai így búcsúzott 1800. február 17-én:

„Sajnálom, hogy el kell válnom tőletek: jobban sajnálom, hogy csak kevés ideig tehettelek tanításom által holtig való adóssáim: legjobban sajnálom pedig, hogy e kevés idő alatt nem oktathattalak benneteket, amint az én tulajdon lelkem esmerete parancsolja önmagamnak; hanem azzal az egy vigasztalással, vagy ha szabad, dicsekvéssel hagylak itt benneteket, hogy a mit tőlem tanultatok, mindazoknak, vagy egy, vagy más hasznát a közönséges életbe az oskolán kívül is használhatjátok.”

Ha végignézzük a Csokonai-tanítványok névsorát, és a kevéske információ alapján rövidke – néhol hosszabb – életrajzukat vagy életük fontosabb eseményeit, elmondhatjuk, hogy Csokonai nemhiába volt büszke diákjaira. Szinte mindegyikük olyan tisztséget töltött be évekkel később, amely a költőtanárt is dicsérte: Albert főispán lett, unokatestvére főbíró, Gaál László ügyvéd, Gentsi István tanító, Gaál Antal lelkész, Budai István pap és még sorolhatnánk. Elmondhatjuk, hogy a diákok hasznát vették annak, amit Csokonaitól tanultak, a hazafiasság érzése, a poétikaszereget a költő távozása, majd halála után is. A tanítványok gondolataiban, munkáiban tagadhatatlanul visszaköszön Csokonai tanítói, költői, emberi magatartásának hatása.

A dolgozat a Debreceni Református Kollégium Gimnáziuma által kiírt Országos Csokonai Tanulmányíró Pályázaton első díjat nyert. A pályamunkát gondozta Violáné Bakonyi Ibolya és Majzik Valéria.

Egy óriás árnyékában

Rebi Eszter (volt 9. A osztályos) tanuló dolgozata (részletek)

Bevezetés

Csurgó város közel 800 éves múltjának egyik legfontosabb emléke a református gimnázium alapítása és a körülötte lévő park telepítése. A századforduló táján ültették a dolgozatom témájául szolgáló mamutfenyőt. A fa évtizedeken át Csurgó egyik látványossága volt. Az ide látogatók gyakran zárandokoltak el hozzá. Számtalanszor álltam meg én is a fa alatt. Szomorú szemmel kísértem végig azt a napot, amikor kivágták.

A csurgói arborétum

Horváth Lajos tanár úr, az iskola egykori tanára a következőket írja Csurgó éghajlatáról: „*Különleges helyzete, földrajzi fekvése miatt az éghajlata is eltér a megye többi területétől, sőt országosan is egyedüli a mikroklímája. Ennek oka az, hogy három különböző tájegység találkozik itt. Mindhárom terület hatása érvényesül - kontinentális, szubalpin és szubmediterrán (R.E.)- az időjárás alakításában. A legfontosabb és legjellemzőbb a sok csapadék, ami az Adriai-tenger közelségének tudható be. Amíg a hasonlóan esős Kőszeg, Sopron és a zalai területek az Atlanti-óceánról kapják a csapadékot, Csurgó Dél-nyugatról a Genovai Ciklon hatására. Általánosan is igaz, hogy az éghajlatunkban a mediterrán hatások érvényesülnek. Csurgó az országnak az a települése, amelyik a legközelebb van a Földközi-tengerhez. A műholdas időjárási felvételek igazolják, hogy az Afrikából induló meleg áramlatok is erre jönnek be az országban.*” (5.) Ennek hatására több a csapadék, hamarabb kezdődik a tavasz, még akkor is, ha ezt ebben az évben sajnos nem is tapasztaljuk. Nyáron a napsütéses órák száma kb. 780 óra, télen 190 óra. Az évi középhőmérséklet 9,7-10 °C, a vegetációs időszak átlaga 16,5 °C. A talaj barna erdőtalaj.

A gimnázium parkja több, többé-kevésbé jól lehatárolható részre különíthető el. Ezek közül az egyik a mélyfekvésű füzes. A főépülettől Ny-ra elhelyezkedő terület. A terület közepén helyezkedik el a tó, a tótól nyugatabbra pedig a Máriás-patak.

A park története

A park létezésének kezdetét az 1890-es évekre tehetjük. Nagymérvű növénytelepítésre került sor 1898-99 között, ami megismétlődött többször is. Az ültetést valószínűleg az épület előtti előkertben kezdték, ahol a főbejáráshoz vezető út két oldalára örökzöldeket ültettek (tuja, jegenyefenyő, mamutfenyők). A főépület mögötti hátsó parkrész akkor még jórészt az őshonos bükk, tölgy, nyár, éger, hársfából állt. A hátsó parkot csak később rendezték, akkor is az eredeti növényzet felhasználásával. Nagyobb mérvű területrendezést nem végeztek.

Az I. világháború után néhány évtizeddel indult meg a park rekonstrukciója. 1936. szeptember 15-én felavatták a Csokonai-emlékpadot, a nagy költő, Csokonai Vitéz Mihály kedvenc tartózkodási helyén. Az emlékmű támlájára van illesztve a tanárt és tanítványait ábrázoló bronz relief. Alatta kőbe vésvé ez olvasható Écsy Ö. István, az iskola egykori tanárának verse:

„Itt, ahol most zöld gyepek felett,
Vén fák alatt e kis pad áll:
Itt tanított s verselgetett
Csokonai Vitéz Mibály. „

Az 1930-as évek közepétől megkezdődtek az emlékmű és emlékoszlop elhelyezések az iskola területén. Így jött létre a „Csurgói Pantheon”.

A gimnázium főépületének emeletráépítésére 1941-ben került sor. A bővülő feladatokkal párhuzamosan egyre nagyobb hangsúlyt kapott a park. Kiegészült kertészettel, növényházi bemutatóval, gyakorlókerttel. 1944-től Zedl Ferenc vette át a park irányítását. Különös szeretettel fejlesztette, növényanyagát változatosabbá alakította ki: rózsákat, egyházi növényeket ültettek főleg az előkertbe. Rendszeres vizsgálat során a száraz fákat kivágták, aszályos nyarakon öntöztek.

1977-ben az előpark hatalmas mamutfenyője köré védőrácsot helyeztek, hogy óvják a fa puha, könnyen bomló törzsét.

Érdekesként megemlítem, hogy Zloch Istvánné, aki a Csokonai gimnázium kiváló matematika-fizika szakos tanára volt 18 évig, elmesélte, hogyan használták a mamutfenyőt matematika órákon számítási feladatok gyakorlásához, egyúttal új ismerettel gazdagítva az iskola tanulóit a parkkal kapcsolatban. A 11. évfolyam év eleji tananyaga trigonometria témakörben a tangens szögfüggvény. Ezt tárgyalva egy szép őszi napot kihasználva óra elején spárgával és a nagy táblai szögmérővel kivonult az osztály az udvarra. Minden tanuló lemérte a spárga segítségével a mamutfenyőtől való távolságát, majd szemmagasságából a fa tetejéig nyúló szöget. E két értékhez saját magasságát hozzátéve a tangens szögfüggvény segítségével kiszámolta a fa magasságát. A kapott értékeket aztán átlagolták, így kaptak viszonylag pontos adatot a mamutfenyő magasságáról. (Mivel nagyobb szög esetén nagyobb a pontatlanság veszélye, minél távolabb kellett menni a fától, leggyakrabban az iskolaépület északi sarkától mértek jól a tanulók.)

A mamutfenyő

A mocsárciprusfélék családjába tartozik. Tíz ma élő nemzetségnek 15 faja tartozik ide. A mai nemzetségek areája nagyon kicsi területre korlátozódik. Három nemzetség Észak-Amerikában, hat nemzetség Kelet-Ázsiában és egy Tasmániában őshonos. A családnak fő elterjedési területe ma az északi félgömbre esik. A család tagjai a fák, levelei változatos alakúak: pikkely, tű, sarló alakban görbült, vagy ár alakúak. Mindig szórt állásúak.

A mamutfenyők között két fő fajta van: az óriás mamutfenyő (*Sequoiadendron giganteum*) és az örökzöld mamutfenyő (*Sequoia sempervirens*).

A csurgói mamutfenyők

A gimnázium előparkjába 1898-ban 2 mamutfenyőt ültettek. Ezek sajnos később kiszáradtak, az egyik 1970-

A kivágott mamutfenyő törzse

ben, a másik 2000-ben. 1971-ben a vegetatív időszakban 2 újabb mamutfenyőt ültettek a parkba, az egyiket magról, a másikat dugványozással. Szerencsére egyik fa sem beteg. Az a mamutfenyő, ami 2000-ben kiszáradt, arról a fáról írtam a dolgozatomat. E fa helyett 2005-ben a hátsó parkba új fát ültetett a gimnázium közössége.

A kivágás története

2000-ben arra eszméltünk, hogy a mamutfenyőn a száradás jelei mutatkoznak. Sőt szinte egyik napról a másikra elszáradt. Ezt mutatta lombozata és ágai.

A 2000. év nyarán még tűzoltókkal is öntöztették a fát, sajnos hiába. A fán már nem lehetett segíteni.

Csak a csupasz, száraz ágak maradtak az óriásból.

Eltelt három év és úgy látszott, hogy a fa a gimnázium épülete irányába megdőlt. Száraz ágai pedig már a kisebb szél hatására is töredezték, potyogtak a magasból. Életveszélyes lett.

A gimnázium diákjai és tanárai meghitt ünnepség keretében búcsúztatták el a mamutfenyőt.

2004. április 4-én elérkezett a végnap. Délután 14 órakor kezdték el a fa kivágását. Mintegy másfél óra alatt leríttették földre az óriást. Én is ott voltam családommal együtt. Szívszorító érzés volt végignézni, ahogy először megcsönkítették ágaitól, majd néhány perc alatt hatalmas törzsét eldöntötték.

A kivágott fa évgyűrüinek vizsgálata

Az iskolánk kertjében kiszáradt mamutfenyő törzséből kb. 3 méter magasságból kaptam egy szeletet. A szelet átmérője 117 (háncs nélkül 92) cm volt. Kerülete pedig 315 cm. Rögtön feltűnt az, hogy az évgyűrűk vastagsága más és más. Ez kíváncsivá tett, és a következő kérdésekre kerestem a választ:

- Az évgyűrűk alapján milyen idős lehet a fa?
- A fa növekedésének üteme hogyan látható az évgyűrűk alapján?
- Van-e kapcsolat a tavaszi és az őszi évgyűrűk növekedésének üteme között?
- A rendelkezésre álló csurgói csapadék adatok és az évgyűrűk növekedése között van-e összefüggés?
- Megfigyelhető-e összefüggés a hosszú távú csapadék-adatok és a fa növekedése valamint a fa pusztulása közt?

A törzs szeletéből déli irányban kijelöltem egy egyenes vonalat. Ezután a közepétől kezdődően megszámláltam az évgyűrűket. Összesen 80 évgyűrűt figyeltem meg. Miután a szelet 3 m magasságból került ki, elképzelhető az, hogy a fa 100 év körüli lehetett, ahogy a visszaemlékezések írták. Érdekes, hogy 61,6 cm keresztmetszetig (ez 59 évnek felel meg) a fa tömörebb, vöröses színű, a továbbiakban lazább szerkezetű és sárgásfehér színezetű. A törzs egész farészére jellemző a szivacsos, könnyű szerkezet.

A kijelölt vonal mellett tolómérővel lemértem valamennyi évgyűrű adatát. Az adatokat számítógépen Excel-táblázatba vittem. Az adatokat táblázatkezelő segítségével rendeztem. Az évgyűrűk nagysága a tavasziaknál 2,5 mm (1958., 1965.) és 8,6 mm (1928.) között mozgott. Az átlag növekedés 5,05 mm volt. Átlagnál nagyobb 29, átlagos 9, átlagnál kisebb növekedés 42 év során volt. Az őszi évgyűrűk nagysága 1,9 mm (1930., 1932.) és 0,2 mm (1979 – 2000. között 8 év kivételével) közt volt. Az átlag növekedés 0,8 mm. Átlagnál nagyobb 36, átlagos 6, átlagnál kisebb növekedés 39 év során volt. A fa életének első húsz évében átlag fölötti erőteljes növekedés látszik, majd ezt követően az ötvenes, hatvanas és hetvenes évek elején egy-egy kiugró növekedés mellett átlagos, az utolsó húsz évben pedig inkább átlag alatti az évgyűrűk vastagodása. A tavaszi és őszi évgyűrűk növekedése között nem találtam összefüggést, hiszen a negyvenes évek végén, a hatvanas évek közepén a gyengébb tavaszi növekedéssel szemben az őszi kiugróan magas volt. Megfigyelhető azonban az, hogy az utolsó húsz évben az őszi évgyűrűk növekedésének üteme egyre csökken.

Sikerült megszerezni **Varga János** tanár úrtól az 1946-tól kezdődő csurgói csapadékadatokat, havi bontásban, melyért ezúton mondok köszönetet. A csapadékadatokat szintén Excel-táblázatba vittem, és az adatok kezelését ott végeztem. A csapadék adatait összehasonlítottam az évgyűrűk adataival. Sorba rendeztem az évgyűrűket növekedésük szerint és a hozzátartozó csapadékadatokat. Megfigyelhető az, hogy az évgyűrűk növekedésének üteméhez hasonlóan, bár ingadozással, csökken a csapadék átlaga.

Ezt követően a tavaszi csapadékadatokat hasonlítottam össze a tavaszi évgyűrűk növekedésével. A két adatsor képe hasonló, de nem teljesen azonos. További vizsgálatomban az előző őszi csapadékadatokat és a tavaszi csapadékadatokat összeadtam és ezt az adatsort hasonlítottam össze a tavaszi évgyűrűk növekedésével. A két adatsor szintén nagyon hasonló egymáshoz. Ezt azzal magyarázom, hogy az előző őszi talajban lévő vízmennyiséget a tavaszival együtt hasznosította a fa.

Ugyanígy jártam el az őszi évgyűrűk vizsgálatával is. Először az őszi csapadékkal, majd a tavaszi és őszi csapadék összegével hasonlítottam össze a növekedést. Meg kellett állapítanom azt, hogy itt nem lehet egyértelműen kimutatni a szoros kapcsolatot. Valószínűnek tartom, hogy itt szerepet játszik az is, hogy milyen hosszú volt az ősz. Sajnos, ehhez nem kaptam hőmérsékleti adatokat.

Végül összehasonlítottam a csapadékadatokat és a csapadék átlagát a tavaszi- és őszi évgyűrűk növekedésével és átlagával. Azt tapasztaltam, hogy a csapadék Csurgón az utolsó 20-25 évben – néhány év kivételével – az átlag alatt volt. A tavaszi évgyűrűk néhány évben haladtak meg az átlagot, az őszi évgyűrűk közül egyetlen évben érték el az átlagot, egyébként a vizsgált időszakban tartósan a legalacsonyabb értékeket mutatja. Valószínűnek tartom, hogy ez a nagyon hosszú tartós csapadékhiány vezetett a fa kipusztulásához, melyet elősegíthetett még az is, hogy a szomszédos telken mély talajmunkákat végeztek a fa gyökérzónájában.

A park gondozása, ápolása napjainkban sem szűnt meg. Hatékonysága és színvonala a ráfordítható anyagi és szellemi erőforrások nagyságától függ. Ez év tavaszán egy újabb mamutfenyő-csemetét ültettünk iskolánk igazgatóhelyetese, Fehér Zoltánné Tüzes Zsuzsanna adományaként.

A park jelenleg helyi védettséget élvez. A Somogyi Református Egyházmegye, mint a gimnázium fenntartója és a Gimnázium Igazgatótanácsa elkészítette a fejlesztési rekonstrukciós tervet; maximálisan támogatja a park védelmére és fejlesztésére irányuló törekvéseket. Nagyon remélem, még hosszú éveken keresztül lesz alkalmam sétálnom e gyönyörű óriások árnyékában.

Irodalomjegyzék:

1. Dr Horváth József: Csurgói Panteon, 2001.
2. Sztáray Zoltán: Kalifornia. – Budapest: Püski, 1998.
3. Urania Növényvilág: Magasabb rendű növények I. – Budapest: Gondolat kiadó, 1974.
4. Csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium zöldövezeti, közjóléti, erdészeti fejlesztési terve, 1998.
5. Csurgó és térsége – szerkesztette Rajnai Miklós. – Csurgó, 1996.

(A dolgozat a 2005. évi RKTDK nyertes pályamunkájának rövidített változata.)

Baksay Sándor pedagógiai hitvallása

Szabó Sándor

„A tudomány és bölcsesség győz mindenütt. ... Hiába lesziünk vitézek, nemesek, gazdagok: rabszolgák lesziünk, ha nem tanulunk!”

Alapvetés és célkitűzés

90 évvel ezelőtt halt meg Baksay Sándor, a csurgói református schola legnagyobb diákja. A kimagasló egyházférfiről, szépíróról, néprajzkutatóról számos értékelő megemlékezés született már, de mint pedagógust és főként nevelőt ez ideig nem elemezték még.

Munkásságában alapvetően meghatározóak iskolai élményei. Életéből nyolc évig pedagógusként dolgozott, valamint iskolaépítőként is kiemelkedő volt tevékenysége. Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy Baksay Sándor pedagógiai nézetei hogyan tükröződnek írásaiban. Munkám forrásanyagául Baksay Sándor életrajzát, életrajzi írásokat Baksay Sándorról, iskolai anyakönyvi bejegyzéseket, novelláit, igehirdetési gyűjteményét használtam fel. Kutatásaim során eddig ismeretlen írásai is előkerültek a Ráday Levéltárból: Baksay „Naplója” – afféle mindenes füzet – a kiskunhalasi, érsekcsanádi és a kora kunszentmiklósi évek idejéből, valamint két kéziratot tanulmányoztam a vallásos nevelésről.

Baksay Sándor hosszú élete során nemzetünk történetének nagy korszakait élte meg. A reformkor gyermeke, akadémiaira a '48-as forradalom és szabadságharc idején járt. Az elnyomatás másfél évtizedében tanárokodik, majd a kiegyezés és a boldog békeidőkben bontakozik ki – lelkeszként – teljességében a hit, a tudomány és a művészet terén. Mikor visszaadta

lelkét a Teremtőjének, már dörögnek az ágyúk az első világháború idején.

Az „anyaöl” iskolája

„Baranya megyében, Nagypeterden, 1832-ben születtem, mint egy becsületes embernek és jó atyának, Baksay László ot-

tani református tanítónak a fia. Anyámról, Földváry Rózáról nem is szólok. Tudnivaló, hogy jó anya csak egyetlen van a világon, kinek-kinek a magáé; de az enyém valamennyinél is jobb volt, azt hiszem.” (B. S. Életrajzom)

Baksay alapvetőnek tartja az édesanya szerepét a nevelésben. Az édesanya terhét és tisztét nem lehet átruházni, különösen nem a hitre nevelésben. Egyik igehirdetésében így szól erről:

„A gyermek jövődjé mindig az anya műve... Nézzétek a bölcső mellett! Ott a gyermek, de a keresztyén anya abban a gyermekben nem csupán a maga tiszta örömeinek és szent szerelmének tárgyát látja, hanem látja teljesítendő kötelességek egész láncolatát, lát benne egy kis lelket, akit

ösztönszerűleg szeret, hanem egy kis lelket, akit jóvá és boldoggá kell tennie e földre és lelket, akit készíteni kell a mennyre. ... Keresztyén anyák, tinektek szólottam egy keresztyén anya hatalmáról és boldogságáról. Nagy és nehéz tiszt, nehezebb mindennél, jól tudom, de áldottabb mindennél, azt is tudom.” (B. S. Igéhirdetések: Találták a gyermeket az ő anyjával.)

Baksay Sándor

Baksay nem járt elemi iskolába, de ez számára semmiféle hátrányt nem jelentett, hiszen a szerető édesanya mellett az édesapa keze terelgette nevelését. „Ez a becsületes apa megtanított engem olvasni és írni. Ez, nem tudom mikor történt, de azt tudom, hogy hét esztendőskoromban mint kész írástudót bevitt a csurgói kollégiumba. ... Ugyanaz a becsületes apa egy nagy vakáció alatt megtanította fiát a görög nyelvből annyira, amennyit maga tudott. A három declináció és a tiszta igék paradigmája. De az aztán elég is volt a következő három egész évre, miután az én jó tanárom (legyen neki könnyű a föld és az én háládatlanságom) valamint egyéb dolgokban, úgy a görög nyelven sem ment tovább. (B. S. Életrajzom)

„Csokonay Parnassusán találtam hív dajkára.”

Baksay édesapja – miután a család nagyon szegény volt – inasnak akarta adni a kisfiút, hogy tanuljon valami becsületes mesterséget. Csak az atyai barát, Tóth György debreceni tanár kifejezett unszolására adja be a tehetséges fiút a csurgói gimnáziumba. Élte az eleven diákok életét. Többször konfliktusba került az iskola törvényeivel, korhelykedésért, verekedésért. Két tanára hatott rá főként. Kacsóh Lajos, akit kezdetben atyjaként tisztelt, de később elfordult tőle, mert okkal, ok nélkül bántalmazta őt. A másik tanára példája viszont egész életében végig kíséri, s formálja róla írásaiban a lelkeszi szereplőit. „Ez a becsületes ember Sarkadi Károly volt. Korábban maga is csurgói tanár, most alsóki pap és iskolainspektor. ... Ez volt aztán a gimnázium. A lélek meztelenre vetkőzve, mozogva, fáradva, küzdve; egyik mezőről a másikra ragadtatva rendszer nélkül és mégis rendszerrel, melyet csak ő ismert. A természettan kapui, és a természetrajz titkai kitérültek, Horatius és Virgilius a másik órán szirmokba pattantak; a kemény diókból – Ciceró és Livius – önként fordult ki az édes bél ujjai érintésére.” (B.S. Életrajzom) Egyik alkalommal, éppen Baksay vezetésével, a diákok megtámadták az udvaron a cseh telepések fiait és nagy verekedés tört ki. Az események sorát az iskola ajtajából végignézte Sarkadi Károly, majd a harc végeztével magához szólította a fiút. A botos büntetésnek nem volt híve, büntetésből az iskola könyvtárába zárta a gyermeket, majd megfélemlített róla. Baksay unalmában elővett egy könyvet Lucanustól és elkezdte fordítgatni a latin szöveget. A nagy sokára előkerülő tanár megnézte mit csinált, és megdicsérte őt. Így találkozott hát először Lucanusszal, kinek PHARSALIAját később – felnőttként – lefordította, majd elnyerte a Kisfaludy Társaság pályadíját.

A csurgói iskola „tehetséggondozásának” munkamódszere két dolog volt a provocatio és a supplicatio. „A komolyabb diákok közt volt valamelyest nevelő hatású versengés is, amely különösen az úgynevezett provocatióban nyilatkozott. Amelyik diák előbb levő helyre akart jutni, ott ülő társát kihívta versenyre addig végzett anyagból. Főként latinból volt szokásos ez a kihívás. A provokáló kikereste az auctorokból a legnebezebb helyeket; hasonlóképpen a kihívott is, ha visszaprovokálta ellenfelét. Kitérő iskolák voltak ezek a versengések az ambitiosusabb diákok számára, s Baksay is legnagyobb részt ezeknek köszönhette, hogy oly pompásan megtanult latinul” (Kéky L. Baksay Sándor). A supplicatio pedig ezt tudjuk: „A felsőbb osztályok növendékei bejárták messze vidékek egyházait s a gyűjtött pénz 4/5-ét beszolgáltatták a conviktus céljaira. ... Ők kedveskedtek friss hírekkel az ország dolgáról, ők terjesztették az új nótákat, ők írták be nagy költőink új költeményeit a papkisasszonyok emlékkönyveibe. ... Baksay is végig supplicálta így a somogyi és baranyai eklézsiákat s később valami meleg ellágyulással beszélt sok kedves történetet ezekről az útjairól.” (Kéky L. Baksay Sándor)

Baksay Sándor az 1846/47-es tanévben alapította a ma is élő Önképzőkört. „A reformkor diákjaiban a magyar nyelv iránt föléledt lelkesedés lángot gyújtott Csurgón is. A felső osztályok tanulói képzőtársulatot alakítottak a hazai nyelv ápolására verses és prózai munkák írása s szavalás útján. Baksay buzdítására az alsóbb osztályok tanulói is alakítottak egy szűkebb munkakörű képző-társulatot. De nemcsak lelkesedéséért szerették Baksayt társai, hanem bizonyos tekintélynek örvendett köztük kedves modoráért, ügyes fogalmazásáért s nem közönséges előadó képességéért is. Komoly ambícióval dolgozott diákévei alatt önművelésén is” (Kéky L. Baksay Sándor).

Csurgói élményei végigkísérik munkáit. Jellegzetes belső-somogyi figurák, családnevek és helynevek sorozata található regényeiben és novelláiban. Egyik önéletrajzi írásában anyai nagyanyjának – a „nádszál” papnének, özv. Földvári Péternének, akinél csurgói éveit alatt kosztos diákként lakott – állít emléket „A nagymama karácsonya” című novellájában. „Már most itt a karácsony. Hagyján a kalács, de még kenyér is nem tudom honnét kerül elő. Én nem zaklathatom a nagymamát, mint a többi gyerek; azok fizetnek kosztpénzt, de engem ingyen tart, mert én az ő kedves Rózájának a fia vagyok.” A csurgói diákélet emlékeinek gyöngyszeme az Isperó című novellája. Vakációban rekedt szegénysorú diákok mulatóságos, de szívszorító története. Fialtanárunk, ifj. Szabó Sándor dramatizálta, és színjátszó diákjaink nagy sikerrel adták elő a Baksay Emlékhelyek I. Találkozásán. „Az

öreg Ispéró továbbra is öregünk maradt nekünk. Olyan nehéz fejű tanuló, aki mégis minden dolgát elvégzi, nem úgy ám, mint bolmi Kálmán úrfiak. Szíve mélyéig becsületes, hűséges, jó barát. Az ebmarásnak soba semmi jelét nem vettük észre. Egyszer azonban mégis kiütött rajta valami. Úgy van, ki kell ütni. Ott találták a moóri ütközet-mezőn agyonverve, agyonszurkálva, tizenkét sebbel becsületes fején”.

Baksay Sándor püspöki székhelyében is megemlékezik legendás iskolájáról, a csurgói gimnáziumról. „...A Csokonay Parnassusán találtam hív dajkára. Ez az emlékezés mély hálára kötelez.” A hála sosem maradt el. „Nem felejtette még ekkor sem: ő is efféle messzi földről útnak eresztett kisdíakként kezdett belekóstolni valaha a magasabb tudományokba. Somogy szélében, Csurgón.” (Varga Domokos – Illyés Bálint: Baksay ébresztése.) A csurgói schola sem maradt hálátlan, hiszen elsőként állított legnagyobb diákjának szobrot 1939-ben, melyet a Baár-Madas Református Gimnázium igazgatója, Áprily Lajos avatott fel.

Baksay tanítói katedrája

Baksay Sándor az 1854/55-ös tanévben Kecskeméten, az Akadémián segédtanárként bölcsészettörténetet tanított. Sajnos, erről az évről eddig nem került elő több adat. 1855-62 között Kiskunhalason helyettes tanárként dolgozott. A nemrégiben előkerült naplójában megtaláltam a halasi székhely beszédének vázlatát. Egy Berzsenyi-verset idézett, majd a honról, honfiségről és a hazaszeretetről beszélt. A legkülönbébbé tantárgyak tanításával bízták meg: „...számtant, földrajzot nagy előszeretettel, vallást buzgón, hittelt, komolyan; egy dolgot pedig – a hazai történetet – hűvel, lelkesen.” (Kéky L. Baksay Sándor) Nem érezte jól magát ebben a szerepben, mindig egy baranyai eklézsiáról álmodott. Nem tette le az Entwurf által előírt tanári vizsgáit sem. Tanítványait szigorú szeretettel nevelte, és a keze is gyakran járt. Évtizedekkel később egy találkozón egyik tanítványa megkérdezte tőle: „Emlékszik-e nagyiszteletű uram, hogy’ fejbe vert a könyvvel, mikor a leczkét nem tudtam?” Baksay önérzetesen, feddő humorral válaszolt: „Nem emlékszem, hanem öcsém-uram emlékezzék meg arról, hogy tanult-e valami jót tőlem.” (Kéky L.: Baksay Sándor)

Baksay lelkeszi katedrája

Baksay Sándor 1862-ben végre ekléziát kapott Érsekcsanádön. Nagyon szerette híveit, a helyet szü-

lőföldjéről tiszteletbeli Ormánságnak nevezte. Négy év után engedett csak, többszöri hívás után a kunszentmiklósiaknak. Naplójába a csanádi évek zárásaként a következőket írta: „Istenem! Áldd meg azokat, akiknek én szolgáltattam a Te beszédedet” (B.S. „Napló”). Élete leghosszabb szakaszát töltötte 1866-1915 között Kunszentmiklóson. Itt teljesedik ki tehetsége és élete. 1878-ban esperessé, 1904-ben püspökké választják. Rendbe hozta a gyülekezet és különösen a gimnázium dolgait. „Jól felszerelt gimnáziuma mint serdülo leányka nevededik az öreg templom tövében” (B. S. Kiskunság. In: Az Osztrák- Magyar Monarchia írásban és képekben). Kitűnő tanárokat szerződtetett és elévülhetetlen érdemei voltak a kunszentmiklósi schola főgimnáziummá fejlesztésében. E kitűnő iskolát ebben az időben a „Bakér-parti Athénnek” nevezték. Ezen időszakából sok írásában foglalkozott a nevelés kérdéseivel.

Baksay Sándor alapvetőnek tartotta az anyanyelvi nevelést és a tradíciók ápolását. „Az én nyelvem a ti nyelveitek. Egy egész külön faj: mely Csurgó-Berzence-Zákánytól le Eszékig a Dráva bal partján minden idegen néppel való érintkezéstől s elvegyüléstől magát szigorúan megoltalmazva él; mely Árpádkori kori szójárásán és szokásain legfeljebb ha a reformáció változtatott valamit. ...Tizennyolc esztendeig nem ismertem idegen szót, még magyart sem, csak a tiedet, más életet, csak a tiedet, más dalt csak a tiedet, más tradíciókat, csak a tiedet.” (B. S. Életrajzom)

Nemrégiben a Ráday Levéltárban előkerült két, ebből a korszakból származó dolgozata a vallásos nevelésről. „A gyermek nevelésének célja a gyermekből embert csinálni, mégpedig embert, a legkedvezőbb feltételek közé helyeztetten, hogy betöltse egész rendeltetését; azaz hogy biztosíthassa magának a boldogság lehető legnagyobb teljességét, előbb itt, azután a másik életben.” A nevelés vallásos jellegéről pedig a következőt fejt ki: „Mit értek a vallásos nevelésen? Azt értem, hogy a gyermekkel a vallás tanítványait, tárgyait, formáit megismertessük, megszeretessük; a gondot, hogy a gyermek kegyes szokásokat sajátítsa el.” A vallásos nevelést – saját példájából alapulva – a lehető legkorábban kell kezdeni: „Abban a korban, midőn a szív jól van disponálva, midőn a bizalom szülék és tanítók iránt a legnagyobb, midőn a szenvedélyek forrataga nem harcol még a vallási igazságok ellen, ez az igazság, különben is és már önmagában kellemes, könnyen birtokába bír venni egy lelket és áthatja azt. Azután jönnek a szokások, az ő hatalmas és folytonos hatásukkal, erősíteni és szilárdítani ezen első

impressiókat, és a tapasztalás, mely egy fiatal szívben a kegyesség édességét csinálja, csatlakozik hozzá, és kijelenti annak értékét.” „Tanítsd a gyermeket az ő javára, hogy s még mikor megvénbedik is el nem távolodik attól. A vallásos nevelés, azt a ki azt elfogadja, feljebb emeli annál, a ki attól meg van fosztva, és hogy ez azt az ő boldogságára nézve végtelenül kedvezőbb feltételek közé helyezi. Valóban az ilyen emelkedettebb lelket erősebb szívet nyer a jóra, s bátrabbat és szilárdabbat a fájdalomra.”

Aki pedig nem részesül vallásos nevelésben, azt szájalomra méltónak tartotta. *„Hát a ki ezekkel nem bír, mi lesz abból. Szegény szerencsétlen! Ki lökve a világba fiatalon, veszélyes maximák barátainak tanaival s gúnyolódásaival, példáival, könnyelműségével, és saját szenvedélyeivel, melyek tajtékzanak, miként fog ő ellentállni, ha nincs egyéb védelme emberi morálnál! ... „A vallást a családban kell tanulni és pedig ifjúkorban, ha ez hiányzik, ott és ebben a korban, hiányozni fog mindig mindenütt. Tehát – még egyszer a vallási neveléshez kell folyamodni, úgy a társadalom, mint az egyén érdekében.”*

A nevelésért felelős vezetők számára is volt mondanivalója: *„Főnökei a népnek és képviselői a tanácsnak, ne feledkezzenek meg róla midőn ideje van, ha meg akarják akadályozni a gonoszt a maga forrásánál, ha akarjátok gyógyítani a nemzet szociális sebeit, ha meg akarjátok előzni az állam hanyatlását, s tartani gyermekeiteket, tegyétek az épület alapjává a vallásos nevelést” (B. S. A vallásos nevelésről I-II. kézirat).*

Baksay Sándor igehirdetéseiben nagyon sokat foglalkozott a nevelés kérdéseivel. A legfontosabbnak az igazi Mesterre, a legfőbb tanítóra való figyelmet, Jézus Krisztus példáját tartotta: *„Ti ne szennyezzétek ezt a nevet. Legyetek, mint Jézus, félelem nélkül valók, legyetek erősek a ti Istenetekért, úgy, hogy a világ látván a ti bátorságotokat, kénytelen legyen megismerni, hogy ti a Jézussal jártok ... A mi bátorságunkat egyesíteni kell Jézus Krisztus szelídségével. A bátorság bizonyára csudákat mívelhet. Kálvin sokat tett az ő Mestere ügyéért, de talán többet tehetett volna, ha az ő csodálatos rettenthetetlenségével több szeretetet vegyített volna. ... Igyekezzünk hát követni Jézust nemcsak bátorságában, hanem szeretetre méltó szelídségében is”. „Egy harmadik Jézus jellemében a mély és őszinte alázatosság. E tekintetben is legyünk olyanok, mint a mi mesterünk. – Isten őrizzen, hogy csúszó-mászók, vagy szolgálalkűek – csak alázatos szívűek, mint Jézus” (B. S. Igehirdetések: Amilyen a Mester olyan a tanítványa).*

Baksay nagy gondot fordított a szegény sorsú gyermekekre. Gyakran felvásárolta a közeli pék összes termékét és kiosztotta a rászoruló gyermekek között. Ezt nem csak diakóniai indíttatásból tette, hanem nevelési szándékkal is. *„Ha mi csak azokat a morzsalékokat adnánk a szegény gyermekek nevelésére, melyeket házörző ebeinknek adunk: tíz év múlva nem kellene házörző ebeket tartani a tolvajok ellen; ha mi azt a költséget, fáradságot, melyet a gonosztevők hajhászására, féken tartására fordítunk – azok jobbítására fordítanánk, – az emberi nem elesett részéből igen sok megmenthetnék az örök haláltól” (B. S. Igehirdetések: Vegyük fel Jézus kicsinyeinek gondját).*

Baksay igehirdetéseiben rendszeresen foglalkozott a nemzet és a haza sorskérdéseivel. A hazaszeretetre nevelés kötelezettsége napjainkban elsőrendű kérdés. Különösen megszívlelendő az alábbi gondolata: *„Egy érzelem, melytől feldobban az ember szíve ama nagy és szent névre és ha lelkesülése nem nyilatkozik is riadalmas demonstrációkban, vagy csengő-bongó frázisokban, de azért mindig készen áll minden áldozattal tanúskodni az érzelmek igaz voltáról: tiszteli hazáját, nemzetét, nem hízeleg neki, hanem szolgálja azt” (B. S. Igehirdetések: Deák Ferenc felett).*

A keresztyén nevelés elképzelhetetlen az új szív, az Istennek szentelt tiszta szív nélkül. *„Boldogok, akiknek a szívök tiszta: mert ők az Istent meglátják” (Mt. 5,8). „A tisztaszívűek azok, akik fölött nem bírnak uralkodni a lélek ellen viaskodó testi szenvedélyek, melyek az embert megalacsonyítják és képtelenné teszik a mennyei dolgok szeretetére, méltatlanokká azok keresésére. A tisztaszívűek azok, akik nem alkalmazkodnak a világ szeretetéhez, mely még az erényből és kegyességből is érdekbeli számításokat, eszelyes kalkulákat alkot” (B. S. Igehirdetések: Tisztaszívűek).*

Epilógus

Baksay Sándor, bár életéből nyolc évet pedagógusként dolgozott, nem volt igazán pedagógus. Mégis élete, művei alapján a református nevelésben is kiemelkedő személyiségnek, példaként kell tisztelnünk. A tanítói és a lelkészi katedrát egyaránt szentnek tartotta. Így vall erről: *„Aki a kathedra magaslátáról beszél, mindenekfelett olyan ember, aki hisz, aki erősen érzi a keresztyén igazságokat, kinek feladata hallgatói lelkébe átültetni a hitet, a szeretetet, az életet, mely az ő lelkét áthatotta.”*

(Elhangzott Nagykörsön, a Doktorok Kollégiuma Pedagógiai Szekciója 2005. november 4-i ülésén.)

Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium, Csurgó

Szabó Sándor

Pedagógiai alapelvek:

1792-ben Gróf Festetics György, az iskola alapítója az intézmény fő célkitűzését a következőkben jelölte meg: a közjó előmozdítása, a zsenge ifjak tudományos oktatása, jó hazafiakká való nevelése. Iskolánk a rendszerváltás első szakaszában, 13 éve került vissza eredeti fenntartójához, a Református Egyházhoz.

A Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium célkitűzése nem több és nem is kevesebb az alapítókénál: elvetni az egyetemes és a magyar kultúra csíráit, nevelni – hitünk segítségével – a jövő embertisztelő, hazaszerető értelmiségét.

Tanulóinkat keresztyén és hazafias szellemben, korszerűen művelt, jellemes emberekké, az európai humanista értékek tisztelőjévé, a magyar haza hűségese polgáraivá, olyan emberekké formáljuk, akik mindenkor készek az örökölt és a jelenkori kultúra valódi értékeit befogadni, gyarapítani és közvetíteni.

Pedagógiai munkánkban hirdetjük a jóságot, az igazságot, a szépséget és a felelősséget, mint meghatározó pozitív emberi értékeket. Hirdetjük, hogy a kulturált ember a cselekedetein keresztül ítéltető, és ezt a tudományban, a művészetekben és a hitben való jártassága alapozza meg.

Református tanulóinkat egyházunk öntudatos, hű és áldozatos tagjává, nem református tanulóinkat – vallásuk szabad gyakorlása mellett – egyházunk megbecsülésére neveljük.

Nevelő-oktató munkánkat jól segíti nagy hírű könyvtárunk, jól felszerelt szaktantermeink, sportpályáink, tornatermünk és hatalmas ősparkunk.

Az intézmény szerkezete:

A 12 évfolyamos közoktatási intézménnyé válás során alapvetően vesszük figyelembe a gyermekek lelki-testi fejlődésének szakaszait (növe-gyermekkor vége, kora-serdülőkor, serdülőkor, kora-ifjúkor), az oktatási rendszer sajátosságait, helyi adottságainkat. Az azonos elvárások alapján a közös tantestület tagjai a gyermekek és egymás iránti felelősséggel végzik munkájukat.

12 évfolyamos iskola szerkezete		
1	I.	iskolaotthonos nevelés- oktatás
2	alapozó	
3	szakasz	
4	II.	egésznapos nevelés - oktatás szakkörök, tanulószobák
5	kibontakozó	
6	szakasz	
7	III.	szakkörök sávok tanulószobák záróvizsgák
8	szaktudományok	
9	évei	
10		
11	IV.	felkészítés a kétszintű érettségire, szakképzésre, fakultációk
12	záró szakasz évei	

Az iskola sajátossága az, hogy 6 éves kortól 18 éves korig, az első osztálytól az érettségiig, egy egységes szemléletű, egymásra jól épülő, nevelési és oktatási folyamatnak lesz részese a tanuló.

Általános iskola

Az általános iskola *alsó tagozatában* az iskolaotthonos típusú nevelés-oktatást valósítjuk meg. Ennek lényege az, hogy két tanítónő végzi párhuzamosan a munkáját a tantárgyak megosztásával. Nem csak meg kell tanítaniuk az anyagot, hanem meg is kell tanulniuk a gyerekekkel. Az alapozó időszak végére megtanulnak

Az általános iskola épülete

tanulni a diákok. Nagy gondot fordítunk az óvodából az iskolába való átmenet időszakára, a szabadidő tartalmas, játékos eltöltésére. Nagyon fontosnak érezzük a szülői házzal való jó kapcsolat kialakítását és ápolását. Már első időszakban megkezdjük – orientációs céllal – az idegen nyelvekkel és a számítógépekkel való ismerkedést, majd harmadik osztálytól órarendszerűen tanítjuk őket. A fő cél azonban az anyanyelvi nevelésen és a matematikai alapon van.

Az általános iskola *felső tagozatának* éveiben a fő hangsúly az alapok kibontakoztatásában van. Egyre több szaktárgy lép be, melyek megcélazzák az alpműveltséget. A nyelvi képzés mellett a matematikai és informatikai oktatást részesítjük előnyben. Szakkörökön a tehetséggondozást, tanulószobán pedig a felzárkóztatást szorgalmazzuk. Fontos szerepe van a sportnak.

Gimnázium

Oktató-nevelő munkánk gimnáziumunkban folytatódik. Az általános iskolánkban végzett tanulók ide automatikus felvételt nyernek. Hatosztályos tagozatunk matematika-informatika irányultságú. Ötosztályos tagozatunk nyelvi előkészítő évfolyammal kezdődik. A négy évfolyamos képzésben: általános, angol és német tagozatokon tanulhatnak diákjaink. Az utolsó két évben fakultációs rendszerben készülnek a fiatalok a kétszintű érettségire, a felsőoktatásra vagy a szakképzésre. A fakultációra bekerülni és benn maradni csak megfelelő szintű teljesítménnyel lehet. Fontosnak tartjuk az informatika oktatást, ezért 5-12. évfolyamig folyamatosan lehetőség van a tantárgy tanulására.

Internátus

A fiú- és leányinternátus is szerves része az intézménynek, ahol kis létszámú szobákban, családias légkörben, modern felszerelések használatával élhetnek tanulónk. Az internátuslakók ellátását saját konyhánk biztosítja, házas jellegű, bőséges adagú ételekkel. Az internátus lakói szabadidejükben sportolhatnak, különböző foglalkozásokon (bibliaóra, kézműves szakkör, filmklub, internátusi esték, stb.) Havonta egy alkalommal van „ittmaradós hétvége”, amikor szombati napon is van tanítás, melyhez valamilyen egyházi vagy iskolai ünnep is kapcsolódik. A többi hétvégén hazamehetnek a tanulók. A ledolgozott szombatok miatt az iskolai szüneteket meg tudjuk hosszabítani.

Az új fiúinternátus

Önképzőkör

Iskolánkban 160 évvel ezelőtt alakult Önképzőkör. Ezt a hagyományt folytatjuk mi is. Mind a humán-, mind a reálérdeklődésű diákok pályázatokon, konferenciákon vesznek részt. Több tanítványunk tanulmánya megjelent különböző folyóiratokban. Az elmúlt tanévtől kezdődően a sikeres pályaműveket az iskola által kiadott „Diákköri Közlemények”-ben jelentetjük meg.

Talentum az iskolában

A nagybajomi székhelyű TALENTUM Alapfokú Művészetoktatási Intézmény szakképzett tanárai 2002-től tanítanak néptáncot, színhátékot és zenét a csurgói Csonkai Vitéz Mihály Református Gimnáziumban és Általános Iskolában. A Református Gimnázium ad helyet az évente megrendezésre kerülő Talentum Zenei Fesztivál Gálájának is, amelyet tanulóink kiváló szereplése emel művészi rangra. A tanulók lelkesedése, szorgalma és tehetsége rövid idő alatt meghozta gyümölcsét, ugyanis színjátszóink az országban több helyszínen is nagy sikerrel mutatkoztak be, öregbítve iskolájuk hírnevét.

Tevékenységünkkel részesei vagyunk a települések kulturális életének, ezt jelzik az említett fesztiválok, a közös karácsonyi, húsvéti koncertek, ünnepélyek.

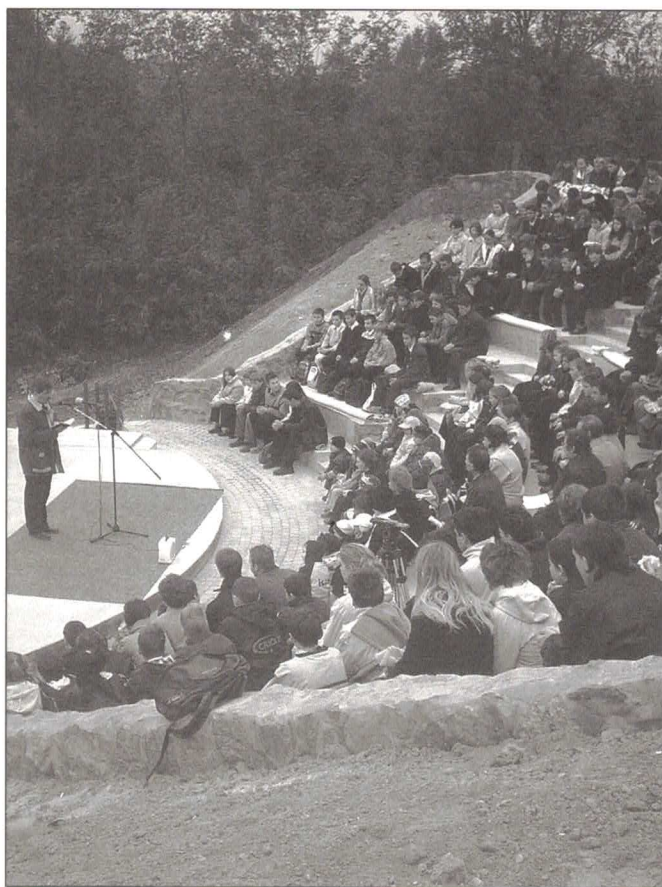
Valljuk, hogy napjainkban kiemelkedő szerepet játszik hagyományaink megőrzése és művészeti kultúránknak az utánunk következő generációk számára történő közvetítése.

Hisszük azt, hogy a művészeti nevelés – ha szakértő kezekben van – a gyermekek lelki és szellemi fejlődésének nélkülözhetetlen feltétele. A jövőt tekintve pedig reménykedünk, hogy a művészetoktatás társadalmunkban betöltött szerepe fontos, és magas szinten művelhetjük hivatásunkat.

Diákszínjátás

A gimnáziumi diákszínjátás évszázados hagyományaira építkezve, de a modern követelményekhez igazodva dolgozunk a csurgói diákokkal. Vegyes csoportunkban igyekszünk találni mindenkinek karakteréhez illő helyet és szerepet, ami néha nem is könnyű, hiszen hatodik-hetedik osztályostól kezdve az érettségi előtt álló diákig van mindenféle korosztály a csoportban. Sem jövetelre, se távozásra nem kényszerítünk senkit, hiszen színjátékkal, drámával foglalkozni csak önként és szívből érdemes, s hogy ezt értékesnek tartják, az onnan látszik, hogy névsorolvasás nélkül is vállalják a heti négy óra foglalkozást, fellépéseket, extra gyakorlásokat, általában kimenőjük rovására. Nyilván nem tennék, ha nem találnának benne valami értékeset. Bár a különféle darabok színpadra állítása nem a főtevékenységünk, sokkal inkább a drámán keresztül való készség- és személyiségfejlesztés és nevelés, mégis elég szép számú fellépésünk van. Ez – „csúcsidőszakban” akár heti több hosszú utazással egybekötött előadást is jelenthet – megterhelő a szereplőkre, de több éves tapasztalat alapján állíthatjuk, hogy visszatekintve sem cserélnék el semmire azokat az élményeket, amiket a próbákon, előadásokon, előadásokat követő fogadásokon szereznek.

A szabadtéri színpad avatása

A 2006/2007. tanévben induló osztályok:

(OM azonosító: 034 156)

Általános iskola:

1. és 5. évfolyam

Gimnázium:

7. évfolyam /6 osztályos képzés/

(tagozatkód: 11)

9. évfolyam /5 osztályos képzés/

„0. nyelvi előkészítő” évfolyammal

(tagozatkód: 20)

9. évfolyam /4 osztályos képzés/

általános tantervű (tagozatkód: 01),

angol emelt szintű tagozat (tagozatkód: 02),

német emelt szintű tagozat (tagozatkód: 03)

Elérhetőség:

Csokonai Vitéz Mihály Református

Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium

8840 Csurgó, Széchenyi tér 9.

Telefon: 82/471-108, fax: 82/471-024

honlap: www.csokonai-csurgo.sulinet.hu

email: Szabo.Sandor@csvmrg.sulinet.hu

Néhány előadásunk:

Jázminos lugasban (Petőfi: Csokonai c. versének feldolgozása)

Csokonai: Karnyóné

Ágyú és toll (Baksay Sándor élete alapján)

Vörösmarty: A fátyol titkai

valamint kisebb, alkalmi előadások.

Valamennyi szöveget, az eredeti mondanivaló tiszteletben tartásával, modernizáltuk, a ma embere, főleg diákja számára is érthető, élvezhető formába öntöttük, „fordítottuk”.

Diáksport

Az iskolában folyó testnevelés- és sportmunka hagyományosan megbecsült része az iskolai életnek. A testnevelés órákat az 5-12. évfolyamon szaktanárok tanítják. Valamennyi évfolyamon arra törekszünk, hogy a testnevelés órákon a lehetőségekhez mérten minél több sportág szerepet kapjon (atlétika, labdajátékok, úszás, torna...). Az iskola parkjában elhelyezkedő, 10 állomásos erdei tornapálya jól segíti az erőnléti és ügyességi edzéseket.

Versenyzésre is lehetőség nyílik a házibajnokságokon és a diákolimpiai rendezvényeken. Az elmúlt évben fiú kézilabda csapatunk országos 7. lett. Megyei dobogós helyezéseket értünk el a leány kézilabdában és atlétikában.

Vallomások az Alma Materről

„Sokszor elgondolkoztam azon, miért van az, hogy a csurgói diák akkor sem szakad el az iskolától, amikor érettségi bizonyítvánnyal a kezében kilépett a gimnázium kapuján és hosszú évek óta az élet országútját járja már. A csurgói diák akkor is csurgói diák marad, amikor már fiai vagy unokái tapossák azokat a köveket, melyek egykor az ő lépéseitől voltak hangosak. Csurgói diák marad mindenkor, a változás mindössze annyi, hogy a diák szó kibővül egy másik szóval, és lesz belőle „öreg” diák. Amíg csak él, az Alma Materhez eltéphetetlenül odaköti a szeretetnek, a hálának és a büszkeségnek forró, erős érzelme. Nemrégiben egy csurgói öregdiáktársammal diskurálgattam. A gimnázium alsó hat osztályát más intézetben végezte, a VII- VIII. osztályt Csurgón. Elmondta, hogy korábbi iskolájában kiváló tanárai voltak, magas tudású pedagógusok, akik pontosan az előírásoknak megfelelően töltögették a diákok fejébe a tudományt. De bennük és az egész intézetben nem volt feltalálható valami: az atyai szeretet, a szív. Csurgón mintha csak egy nagy családba lépett volna, amelyben a tanárok a családfők meleg szeretetével oktatták a rájuk bízott ifjúságot. Oktatták is és nevelték is őket. Szeretettel, szívvel. Őneki a Csurgón eltöltött két esztendő elég volt arra, hogy csurgói öregdiáknak vallja magát és mindenkor szeretettel emlékezzen Csurgóra.”

Vécsey Ferenc 1915-ben érettségizett öregdiák

„Mindig különös meleg érzés fut át rajtam, ha Csurgóról hallok, ha a gimnáziumot hallom emlegetni. Azt hiszem, ez nem is csoda, hiszen fiatal korom legszebb éveit Csurgón töltöttem, mint gimnazista, ahol 1940-ben érettségiztem. El nem mondható érzés, ami hatalmába ejtett, amikor a régi, ismerős parkon végigsétáltam. Leültem a Csokonai-padra, ahol mi énekeltük először 1936. szeptember 1-én a Tihanyi Ekhóhoz című megzenésített Csokonai-verset Rácz Dezső tanár úr vezénylese mellett. Boldog örömmel állapítottam meg, hogy a csurgói szellem a pártállam romboló hatására sem változott. Sokszor megpróbáltam magamnak megmagyarázni, mi is a csurgói szellem, de sohasem tudtam szavakba önteni. Egy alkalommal azonban felkeresett egyik volt tornásztársam, Baksa Lajos. A találkozásunk utáni beszéd során elmondta, hogy érzi már az éveket, és a szíve is elég sokszor rendetlenkedik. – Tudod, mit csinálok ilyenkor? – kérdezte. – Beülök a kocsimba, lehajtok Csurgóra, végigsétálok a parkon, bekukkantok az internátusba, leülök a Csokonai-padra, és egy óra múlva egészségesen megyek vissza.

Talán soha senki nem érezte velem, mit jelent nekünk Csurgó. Nem a megszokásból emlegetett Alma Mater, hanem valóban életet, egészséget visszaadó Nevelő Anya volt.”

Somogyi Elemér 1940-ben érettségizett öregdiák

„A csurgói gimnázium kitűnő intézmény volt. Csodálatos helyen állt, egy park közepén, most is ott van. A katolikus Festetics gróf alapította ezt a református gimnáziumot, hogy a Somogy megyei gyermekeknek legyen hol művelődniük. Csurgón meglehetősen nagy hagyománya volt a Csokonai-kultusznak. A gimnáziumba került jórészen Sárközy István hatalmas könyvtára. Sárközy István nagy műveltségű földesúr volt, Kazinczy barátja és Csokonai pártfogója. Csodálatos érzés volt, hogy az én kezemben is megfordulhattak azok a könyvek, amelyeket a csurgói évek alatt Csokonai is forgatott! A gimnáziumban őrizték a Csokonai-emlékeket, és a református egyház arra törekedett, hogy a gimnázium a tehetséges falusi gyerekeknek teremtsen művelődési központot.”

Dr. Nyíri Antal 1934-1942-ig csurgói gimnázium, majd szegedi egyetemi tanár

„Nagyon fellendült Somogyicsurgón a gimnáziumi élet, amely főként az igazgatótanács elnökének, Matoltsy Sándornak volt köszönhető. Ő egyébként ügyvéd volt, Kaposváron is volt lakása, fontos beosztást kapott a vármegye vezetőségében is. Éppen akkor kezdte ő az iskolai élet megújítását, amikor én odakerültem. Központi fűtéses, összkomfortos új internátust építtetett, rendbe rakatta a gimnázium nagy parkját, bővíteni kellett a bentlakást, mert egyre több diák jelentkezett. Híressé vált a csurgói gimnázium. Még külföldről és Budapestről is érkeztek akkor oda magyar anyanyelvű diákok. Magántanulóknak még lányok is. Ők teljesen külön voltak, felügyelővel ellátva. Jól éreztem magam Csurgón, főként azért, mert az iskolának igen jól felszerelt könyvtára volt, lehetett kölcsönözni is, emellett persze nem voltak anyagi gondjaim, jól éltem. Jó kosztom volt, a reggeli és vacsora otthon, ebéd az iskolában. Nagyon sokat utaztam, a cserkész táborokat mindig más-más helyen ütöttük fel. Például a Balaton mellett Badacsonyan, a Tisza vagy a Duna partján, Balatonföldváron pedig nemzetközi tábor is szerveztünk. Így ment ez éveken át.”

Mátéffy Béla 1935-1942 csurgói majd, székelyudvarhelyi gimnáziumi tanár

„Molnár István, mint magánember egy csurgói gimnazista, legalábbis az szeretne lenni, vagy próbál maradni. Nekem a legfontosabb indítatás az, hogy Csurgón jártam középiskolába. Rendkívül szerencsés embernek érzem magam, mégpedig azért, mert a gimnáziumban, ahol tanultam, hihetetlenül jó tanáraink voltak. Óriási emberek, óriási tanáregyéniségek. Ennek következtében próbáltam egész életemben hasonlítani hozzájuk, ami igencsak kevéssé sikerült, mert hozzájuk nem lehet hasonlítani. Tulajdonképpen az ő hatásukra léptem a jogi pályára is, pedig sok minden akartam lenni.”

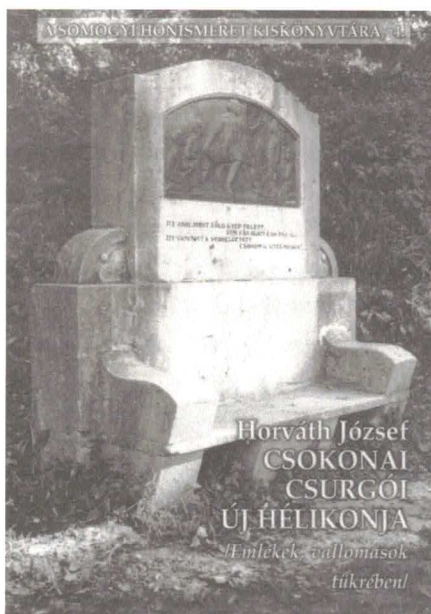
Dr. Molnár István tanszékevezető főiskolai tanár, 1957-ben érettségizett öregdiák

Könyvajánló

A csurgói református gimnázium a régi időkben is foglalkozott könyvkiadással. Ez a hagyomány napjainkban is folytatódott. Az újraindulás óta számos kiadvány jelent meg a gimnázium gondozásában. Ezenkívül a tantestület néhány tagjának rendszeresen jelenik meg regénye, kisregénye, tanulmánya. Ezekből szeretnénk néhányat bemutatni.

Csokonai Csurgói Új Hélikonja
(Emlékek, vallomások tükrében)
Kaposvár, Megyei és Városi Könyvtár,
2005. – 23 cm, 105 p.

„Csurgót iskolája, iskoláját pedig Csokonai tette híressé” – ezekkel a szavakkal kezdte előadását Boros Dezső a gimnázium fennállásának 175. évfordulós ünnepségén. Ha csak egyetlen versét, a Jövendölés az első oskoláról a Somogyban című ódáját írta volna itt, amely Csurgó gimnáziumán túl az egész magyarsághoz szól, már akkor is természetesen hangzana Csurgó és Csokonai nevének összekapcsolása. Nincs is olyan költői életrajz, amely ezt megkerülné, mégis kilencedfél havi itteni tanári működésében, éppen annak interimális, ideiglenes volta miatt, nem mindenki kereste, így nem is találhatta meg az egyébként nyilvánvaló, maradandó értékeket.

A Jénából Somogyba küldött levelek egyértelművé tették, a költő csurgói alkalmazása egyedül Császári meg-

érkezésének időpontjától függ. A keze is meg volt kötve, hiszen éppen az alkalmazásáról határozó ülésen felolvasott levélben az állt, „akárki legyen is az oskolában, mind egy, különben is elő kezdek mindent, én helyettem ott más nem taníthat.”

A gimnázium gazdag iratanyagával együtt 1997-ben a beírási naplók is visszakerültek Pápáról Csurgóra. Sajnos, éppen az 1796 és 1800 közötti időszak hiányos. Császári 1800 kora tavaszán pótolta az anyakönyvi hitelességű jegyzékbe-vételt. Ennek nyomán pontosan kideríthető, kik voltak Csokonai tanítványai, kikkel lakott együtt, étkezett. Mindezek még sohasem kaptak nyilvánosságot.

Sikerült tisztázni érkezése és távozásának napját. 1799. május 24-től 1800. március 26-ig lakott Csurgón, ekkor számolt el szállásadójával, Nagy Gergelyné asszonnyal. Tíz hónapos itteni tevékenysége semmiképpen sem kudarc. A tanítványai iránt felelős pedagógus törődését minden megnyilatkozásában érezni lehet.

Emléket kívánok állítani lelkes, ügybuzgó és tudós tanáregyéniségeknek, Csire Istvánnak, Héjjas Pálnak, dr. Écsy Ö. Istvánnak, Boros Dezsőnek, Pókos Ferencnek, valamint a megye kulturális- és közéletében évszázadokra meghatározó szerepet kiérdemelt Sárközy-, Buday-, Csépán-, Nagy-családnak.

Csokonai Jövendölése felértékelődik, ha végiggondoljuk, hogy jó egy évszázaddal a török kiűzése és néhány évtizeddel a vendek, horvátok, németek, zsidók betelepülése után nevelt tudatosan a magyar nyelv választékos használatára, akkor, amikor a lakosság jelen-

tős része ha már értett is, de nem beszélt még jól magyarul.

Mai, értékhiányos világunkban Csokonai példa lehet. A korában modern, a konzervatív értékeket fenntartásokkal kezelő, útkereső, de népe iránt elkötelezett, annak jövője iránt aggódó költő ma is korszerű.

Illyés Gyulát is megragadta a „csurgói szellem”. Nagybátyja ugyan tanítóképzőt végzett Csurgón, az ő „szomjú ismeretszerzésében jó része volt annak, tanítókat taníthasson végül, mégpedig Csurgón, a feledhetetlen csurgói szeltemben, vagyis hát Csokonai szabad világfelfogása szerint”.

A 106 oldalas kiadvány a Somogyi Honismeret Kiskönyvtára 4. köteteként a Kaposvári Megyei és Városi Könyvtár gondos kiadásában jelent meg. A mellékletekkel kiegészítve afféle olvasókönyvvé szelidül az első részben még zsúfolt tényanyag. A 22, nagyjából színes illusztráció is az olvasó azonosulását kívánja megnyerni. Császári levelei ugyan már kétszer is megjelentek, de egy évszázaddal ezelőtt, és akkor is csak Csurgón. Csokonai minden somogyi tartózkodása alatt írt, és az innen hozzá intézettek mindegyikét, továbbá élete végéig a somogyiakkal és a zalaiakkal folytatott levelezését közlöm. Megkülönböztetett helyük van azoknak a dokumentumoknak, amelyeket nem ő, nem is hozzá írták, de Róla. Ezek Csurgón kívül alig elérhetőek, hiszen sem Összes Műveinek kiadásába, sem a Csokonai emlékek kötetébe nem kerültek bele. Ha nem is ígérhetek könnyű olvasmányt, örülök, hogy a Tisztelt Olvasóval megoszthatom felfedezéseim örömét és megmaradt aggályaimat.

Dr. Horváth József

**Violáné Bakonyi Ibolya:
Sárközy István könyvtára**

(*Csurgói Könyvtár, 21.*)

Csurgó, Csokonai Vitéz Mihály

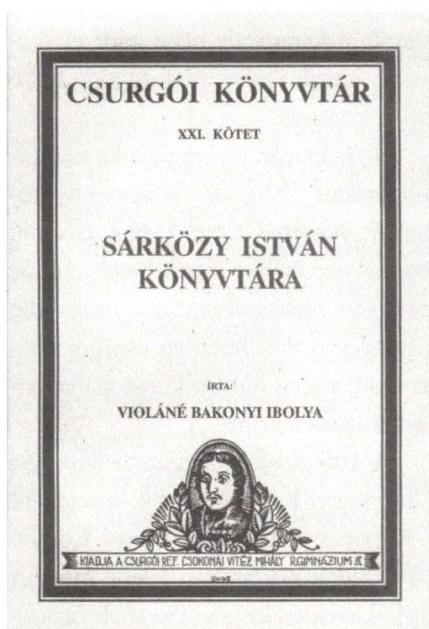
Református

Gimnázium, 2005.

122 oldal. 23 x 15 cm, fűzött

borítóval,

CD melléklettel.

Hetven évvel ezelőtt, 1935-ben indult útjára az iskola szellemi tükrét adó „Csurgói Könyvtár” c. sorozat. 1943-ig összesen húsz kötet jelent meg a legváltozatosabb témákban az irodalomtörténet, nyelvészet, földrajz, helytörténet tárgykörében.

A sorozat folytatásaként kiadott munka nemcsak könyvtártörténet. Irodalomtörténeti és helytörténeti vonatkozásai miatt tágabb érdeklődésre is számot tarthat, hiszen Sárközy Istvánt, akinek bibliotékája megszerezte, de még azon túl is híres volt, így jellemzi az Új Magyar Irodalmi Lexikon: „Irodalom pártoló író, költő, műfordító. Kapcsolatban állt Pálóczi Horváth Ádámmal, Csokonaival, Berzsenyivel, Kazinczyval. Gazdag

könyvtárát használták költőbarátai.” Hogy mit tartalmazott ez a gazdag könyvtár, arról többször is írtak már, de teljes jegyzék eddig nem jelent meg róla. Kéziratos katalógusának betűhív átírásával képet kaphatunk egy felvilágosult, művelt, mélyen hívő református birtokos nemes könyvgyűjteményének összetételéről.

A katalógus elé írt tanulmány felvázolja Somogy vármegye korabeli művelődési állapotát, Sárközy István életrajzát, könyvgyűjtő, irodalom pártoló, iskolaszervező tevékenységét, kiemelve Csokonaihoz fűződő barátságát. Ismerteti a Sárközy-család könyvtárának sorát, amelyet az örökösök 1912-ben a csurgói református gimnáziumnak ajándékoztak, ahol ma is látható és kutatható.

A kötethez gazdag képanyagot tartalmazó CD-melléklet is tartozik.

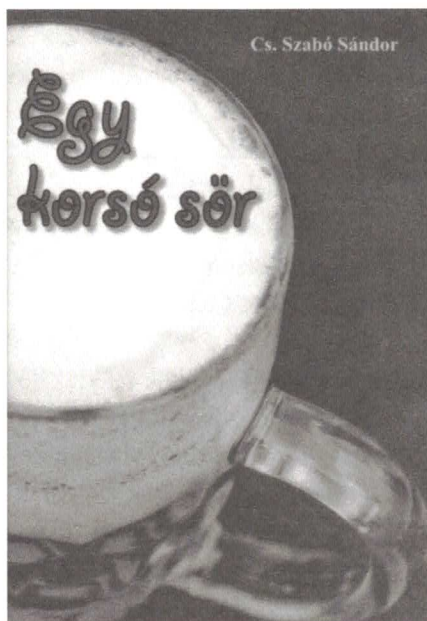
Cs. Szabó Sándor: Egy korsó sör

(*Mobil-füzetek sorozat*)

Kiskunfélegyháza, Paraklétoz Kiadó,

2004.

32 oldal, pubafedeles, 10 x 14 cm

„...Mennyibe kerül egy korsó sör Bobónak, az egész gimnázium által jól ismert nőcsábásznak? Mennyibe kerül a többieknek, akik behajjták őt egy ártatlannak tűnő fogadásba? Mennyibe kerül Enikőnek, aki képes a szombatját feláldozni egy ifiőráért?”

Szabó tanár úr gimnazistákról szóló novellájából kiderül, hogy hogyan kezd tisztulni Bobó feje a sör után...”

Cs. Szabó Sándor: Tábori szentfazék

Egy kezdő táborvezető viszontagságai Kiskunfélegyháza, Paraklétoz Könyvesház, 2005.

200 oldal, pubafedeles, 11 x 17 cm

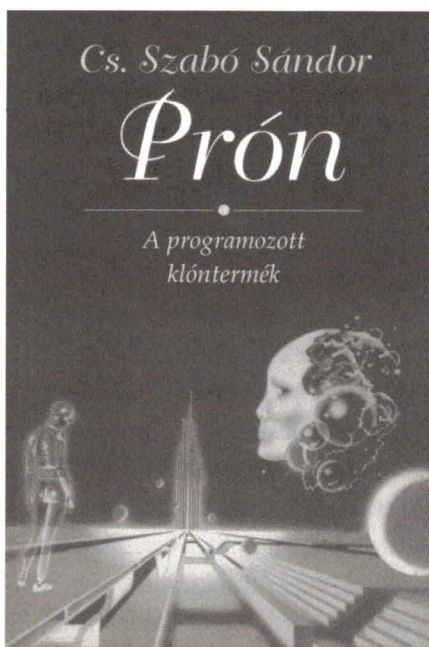

„... egy ifjúsági kisregény, amelyből megtudhatjuk, miféle napirendet, miféle útmutatást és programot képes túlélni egy keresztyén gyermektábor, amit ifisek vezetnek, s ahol csodák nem történnek ugyan, de már az is kész csoda, hogy egy hét elteltével nem kell mindenért bocsánatot kérni...”

Cs. Szabó Sándor: Prón

A programozott klóntermék: tudományos-fantasztikus kisregény
Kiskunfélegyháza, Paraklétos Kiadó, 2003.
 131 oldal, pubafedeles, 11 x 18 cm

„... a szerző sci-fi történetét olvasva mi is elmerenghetünk, milyen is az ideális lelkész, az ideális keresztény, az ideális ember. S merengés közben rájöhetünk, már nem is a Jupiter-rendszerben, hanem a Földön járunk, s nem a távoli jövőben, hanem napjainkban...”

Csurgói Graduál

Hasonmás CD-lemez.
Csurgó, Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, 2000.

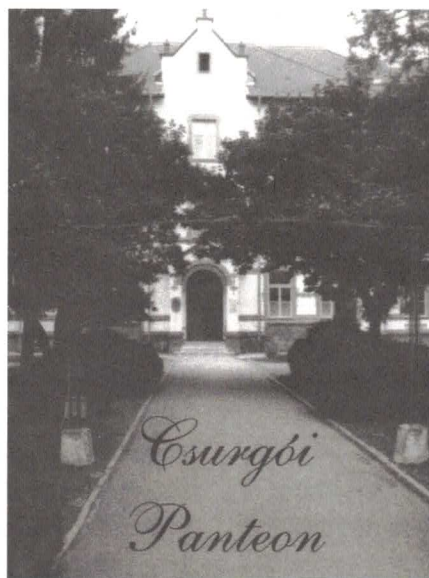

Az 1639-ben készült kéziratos könyv hasonló CD-lemeze az eredeti graduálon kívül tartalmazza a gregorián dallamok mai kottáját. Különböző mutatók is segítik az énekek megtalálását. A lemezen található anyag a könyv minden oldalát tartalmazza, eredeti méretben, színes reprezentatív, nyomtatható kivitelben.

A CD-lemez az iskola kiadásában jelent meg a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával 2000-ben.

Dr. Horváth József : Csurgói Panteon

Csurgó, Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, 2000.
 16 oldal, pubafedeles, 13 x 18 cm

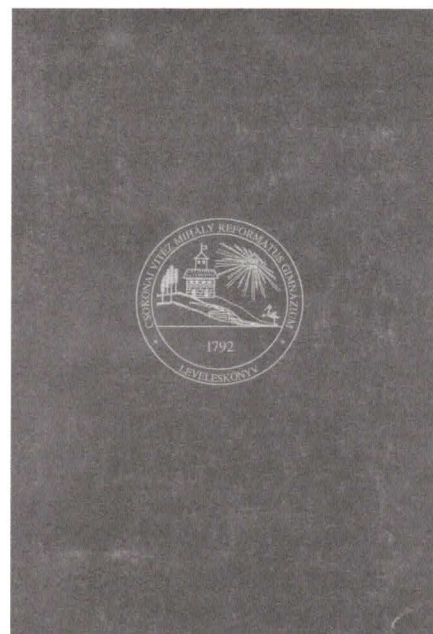
Régi adósságát törlesztette a könyvtár a millennium évében, amikor hosszú évek előkészítő munkájának eredményeként több olyan kiadvány is megjelenhetett, amely iskolánk múltját reprezentálja. Az egyik a megjelent kiadványok közül a Csurgói Panteon, az iskola közvetlen természeti környezetét, festői parkját, a parkban található művészeti illetve szobrászati alkotásokat mutatja be színes

képekkel illusztrálva. A könyv megjelenését a Közoktatási Modernizációs Közalapítvány támogatta.

Leveleskönyv

Budapest-Csurgó, Agroinform Kiadó, Csokonai V. M. Református Gimnázium, 2000.

Hasonmás kiadás. 120 p. 27 x 39 cm. Melléklete: 80 oldal.

A hasonló kiadvány a Nagykönyvtár legféltettebb kincseit tárja a nagyközönség elé. Olyan jeles magyar államférfiak, politikusok, tudósok, írók, költők saját keze írásait tartalmazza a kiadvány, amely nemcsak Csurgó, de az egész magyarság számára jelentős értéket képvisel. A Leveleskönyv kiadása tisztelgés a múlt azon értékei előtt, amelyek nélkül egy emberibb jelen és jövő elképzelhetetlen.

A kiadvány megjelenését a Földművelési- és Vidékfejlesztési Minisztérium Magyar Közösségi Agrármarketing Centrum Kft. támogatta.

A Református Pedagógiai Intézet Az egyházi ének tantárgy bevezetése 2006 című konferenciájáról 2006. március 24-25., Debrecen

A Magyarországi Református Egyház Zsinata 2005. évi II. törvénye elrendeli az általános iskolák két, a középiskolák egy évfolyamán az egyházi ének-zene oktatását, a hitoktatás keretei között, a hit- és erkölcsan tantárgy mellett.

„Az egyházi ének tantárgy iskolatípusonként legalább két évig (négyévfolyamos középiskola esetén legalább egy évig) rendes tantárgyként, tanrendbe iktatottan – heti 1 órában – kötelező, más órával nem helyettesíthető és nem vonható össze. (MRE 2005. évi II. törvény 31.§ 3. bek.)

A református egyházzene fórumai, szervezeti és képviselői az RPI-vel együttműködve dolgoznak azon, hogy az új tantárgy bevezetéséhez szükséges tanterv, segédlet, képzési program és a megfelelő szakmai támogatással felkészített munkatársak rendelkezésre álljanak 2006. augusztusára, a tantárgy bevezetésének idejére.

Az eddig elvégzett munka eredményeiről, az elkészülő (Deo volente: a konferenciára elkészült) tantervről, a tantervkészítők szakmai felfogásáról, a készülő segédletről, a továbbképzés és az egyházi ének tantárgy szervezeti kereteiről, a tantárgyi értékelés módszertani problémáiról, az egyházi ének és a hit- és erkölcsanoktatás kapcsolatáról rendezzük az RPI konferenciáját 2006. március 24-25-én, a Debreceni Református Kollégium segítségével és támogatásával.

Célunk, hogy a konferencia adta találkozási keretek között beszámolót adjunk és helyzetértékelést; párbeszédet folytassunk és eszmecsere adjunk lehetőséget; a pedagógusképző tanfolyam hangsúlyait továbbalakíthassuk. A rendezvényen szeretnénk segítséget adni a fenntartók és intézményvezetők számára, hogyan tudnak hatékonyan közreműködni a tantárgy sikeres bevezetésében.

A konferencián a szaktanárok számára egy első áttekintést szeretnénk adni az új tantárgyról, a szaktanárral szemben megfogalmazott elvárásokról, a tantárgy eredményességének értelmezéséről. Felhívjuk a figyelmet, hogy az egyházzenesz szakon végzett pedagógusok számára a nyári tanfolyam elvégzése csak ajánlott, az ő szakmai felkészültségüket a márciusi konferencia és egy augusztusi értekezlet kiemelten segíti.

Az RPI 2005. szeptemberében öt megbeszélésen közel

150 szakemberrel, szaktanárokkal, lelkipásztorokkal, hitoktatókkal, vallástanárokkal, katechetikai előadókkal találkozott. A szűk (7-10 fős) munkacsoport a konferencián szeretne visszajelzést adni, hogyan tudta céljait megvalósítani, az akkor felvetett szempontokat figyelembe venni. A konferenciára várjuk a korábbi megbeszélések összes résztvevőjét.

A konferenciára várunk tehát minden református közoktatási intézményből egy vezetőt és legalább egy szaknart. Szeretettel várunk minden érdeklődőt!

A konferencia két napja igyekszik figyelembe venni az utazási távolságokat.

Az első nap a szakmai munka háttérelmzése, 40-60 főre számítunk. Azokra, akik nagyobb távolságról (kiváltképp a Dunántúlról) érkeznek és mindenekelőtt azokra, akik szeretnének részletesebb háttérinformációkat, összefüggéseket megismerni, észrevételeikkel hozzájárulni a tanterv és a segédletek továbbfejlesztéséhez.

A második nap szélesebb körhöz szól, illetve lehetőséget ad arra, hogy a keleti országrész minél több pedagógusa kapjon tájékoztatást. 120-150 résztvevővel számolunk. Ezen a napon a szekciókban lesz lehetőség érdemi hozzászólásra, az információk itt inkább az ismeretátadást szolgálják.

Korlátozott számban van arra lehetőség, hogy valaki az első nap estére érkezve csak szállást kérjen.

A program a kiadott és mellékelt meghívó szerint alakul. A konferencián egyházzenei kiadványok árusítását is szervezzük.

A szervezők szállásról, melegétkezésről, illetve egyéb ellátásról (két ebéd; vacsora, reggeli, továbbá kávészünet) gondoskodnak. Pénteken ebédet csak annak tudunk biztosítani, aki ezt előzetesen kérte, és 13.30-ig regisztrál. Elhelyezés: internátusi, kollégiumi szobákban.

A konferenciát anyagilag támogatja az OGO Alapítvány (Ondersteuning Gereformeerde Onderwijs In Oost-Europa).

A konferencia két napján való részvétel teljes költsége 2700,-Ft, amely az igénybe vett szolgáltatásoktól függően változik. A részvételtől számlát adunk (pedagógiai szakmai szolgáltatás), amely átutalással fizethető.

Minden jelentkező részvételét támogatjuk, a szállásokat a jelentkezések időrendje szerint osztjuk ki.

Jelentkezni lehet a mellékelt adatlap visszaküldésével.

Jelentkezési határidő: 2006. február 28.

Eredményes tanácskozást kívánunk! Szeretettel várjuk!

A konferencia szervezői

2006. március 24-25.: Az egyházi ének tantárgy bevezetése 2006 konferencia

A Református Pedagógiai Intézet „Az egyházi ének tantárgy bevezetése” címmel szakmai konferenciát szervez 2006. március 24-25-én, Debrecenben. A kétnapos rendezvény tervezett programja a következő:

Március 24., péntek:

Levezető elnök: dr. Nagy Sándor főgondnok, a Zsinat világi elnöke

12.30-tól Regisztráció, ebéd

13.50. Nyitófóhász

14.00. Egyházi ének tantervek célrendszere és felfogása a XX. században – *Thoma László*
(*Lévay J. Ref. Gimn. és Diákotthon – Miskolc*)

14.30. Szakmai igényesség az egyházi ének oktatásában – *Dr. Karasszon Dezső (DRHE)*

15.00. Hozzászólások

15.30 Szünet

15.50 Az egyházi ének tanterv megalkotásának folyamata – *Hoppál Péter (Pécsi Ref. Koll. Ált. Isk. és Gimn.)*

16.20 Az egyházi ének tantárgy értékvilága, a tanterv pedagógiai célrendszere – *Berkesi Sándor*
(*Debreceni Ref. Koll. Gimn.*)

16.50 Hozzászólások

17.20 Szünet

17.40 A tantárgy értékelésének módszertana és pedagógiai problémái – *Draskóczy Balázs*
(*Kunszentmiklósi Ref. Koll. Baksay Sándor Gimn.*)

18.10 Az egyházzene intézményrendszere – *Dr. Bódiss Tamás (MRE országos egyházzenei előadó)*

18.40 Hozzászólások

19.10 Vacsora

Este: éneklés Kántus-tagokkal, Fehér Asztal Társaság.

Március 25., szombat

Levezető elnök: Dr. Horkay György, iskolaügyi főtanácsos (Tiszántúli Református Egyházkerület)

08.00-tól Regisztráció – *Moncz Anikó (RPI)*

09.00 Áhítat: *Nagy László (a Tiszántúli Református Egyházkerület főjegyzője)*

09.30 Jogi környezet, beszámoló a végzett munkáról – *ifj. Márkus Gábor (RPI, Budapest)*

09.50 A tanterv felépítése – *Hoppál Péter (Pécsi Ref. Koll. Ált. Isk. és Gimn.)*

10.20 Zsoltár-parafraízis (127. zsoltár) – *Kurgyis András (Debreceni Ref. Koll. Gimn.)*

10.30 Kávészünet

10.50 A tanterv dallamkincse – *Dávid István (Doktorok Kollégiuma, Egyházzenei és Himnológiai Szekció)*

11.20 A tantárgy eszközrendszere – *Hargita Péter (KRE TFK, Nagykőrös)*

11.50 Az egyházi ének és a hitoktatás – *ifj. dr. Fekete Károly (DHRE)*

12.15 A nap során összegyűjtött kérdések rövid megválaszolása

12.35 Ebéd

13.20 Szekcióülések (5 szekció, részletesen a következő lapon)

15.00 Hazautazás, ill. szekcióvezetők értekezlete

15.55 Záróimádság

13.20 – 14.55 Szekcióülések Az egyházi ének tantárgy bevezetése 2006 konferencián

(Valamennyi szekció a délelőtti témákra adott reflexiók gyűjtésével kezdődik, illetve a délelőtti kérdések szekciót érintő részének megválaszolásával)

1. Az óvodai énektanítás módszertana

Szekcióvezető: Ablonczyné Vándor Margit (Budapest, Halacska Óvoda)

2. A kerettantervi feltételek és a vezetői feladatok
Képzettségi követelmények, költségek, óralátogatási szempontok, az iskolai kerettanterv módosítása, szakértői vélemény
Szekcióvezető: Hoppál Péter (Pécsi Ref. Koll. Ált. Isk. és Gimn.)
3. Egyházi ének: „honnan tudjam, hogy jól dolgoztam?” – Általános iskolák képviselőinek – *Tanterv, szakmai felkészülés, segédletek, értékelés*
Szekcióvezető: Hörcsök Imre (Kecskeméti Ref. Koll. Általános Iskolája)
4. Egyházi ének: Tantárgyi eredményesség, hatékonyság – középiskolákból érkezőknek
Szekcióvezető: Cseri Zsófia (Baár-Madas Ref. Gimnázium, Budapest)
5. Az istentisztelet és az egyházzene kapcsolata
Illeszkedés a hit- és erkölcstanoktatással, liturgiai vonatkozások, gyülekezeti elvárások
Szekcióvezető: Dr. Bódiss Tamás (REZEM, MRE országos egyházzenei előadó)
A konferencia támogatója az OGO Alapítvány (Ondersteuning Gereformeerd Onderwijs In Oost-Europa).

A konferencia szakmai védnöke a REZEM.

Országos Református Tanáregyesület

Alapítási éve: 1902

Elnök: Dr. Győri János 4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

E-mail: gyorilj@drkg.drk.hu, Tel./fax: (52)-414 744

Felhívás

Szeretettel tájékoztatom minden kedves tagtársunkat, hogy lehetőség van ebben az évben is adójuk 1 %-ának felajánlására az Országos Református Tanáregyesület céljaira. Kérem, hogy mindazok, akik támogatni szándékoznak egyesületünket, 2005. évi adóbevallásuk mellé lezárt borítékban helyezték el az ezt a célt szolgáló nyomtatványt (rendelkező nyilatkozatot), amelyre fel kell tüntetni egyesületünk nevét és adószámát is:

Országos Református Tanáregyesület

adószáma: 19126322-1-09.

E számunk szerzői:

A csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium Általános Iskola és Kollégium munkatársai.

Szabó Sándor	igazgató	ifj. Szabó Sándor	író, szaktanár
Dr. Horváth József	tanár, levéltáros	Petlánovics Eszter	tanuló
Viola Ernő	könyvtáros	Rebi Eszter	tanuló
Violáné Bakonyi Ibolya	könyvtáros		

E számunk képei:

E számunk fotóit a csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium munkatársai készítették.

JELENTKEZÉS

a Református Pedagógiai Intézet

Az egyházi ének tantárgy bevezetése 2006 című konferenciájára
2006 március 24-25., Debrecen

A jelentkező* neve:

*Kérjük, minden jelentkező személy külön adatlapot töltsön ki!

Intézmény:

Jelentkező		
Értesítési címe:		
Közvetlen telefonszáma:		
Intézményen belüli beosztása:		
Érkezés időpontja:	nap	óra
Távozás tervezett időpontja:	nap	óra
Elhelyezés (igény esetén egyágyas felár: 2000 Ft):	egyágyas szoba	kétágyas szoba

Kérjük, igényét ×-szel az alábbi táblázaton jelezze:

	Igénylés	Árértékarány*	Megjegyzés
Részvétel a konferencia mindkét napján		800	
Részvétel csak 2006. március 24-én		600	
Részvétel csak 2006. március 25-én		500	
Ebéd (márc. 24.)		400	
Vacsora (márc. 24.)		300	
Szálláslehetőség (márc. 24-25 és reggeli)		800	
Ebéd (márc. 25.)		400	
Összesen:		.- Ft	

* A konferencia résztvevői által fizetett kedvezményes térítési díj. A számlán a konferencia egy összegben, egy szolgáltatásként jelenik meg.

Étkezéssel kapcsolatos további megjegyzés (diéta, vegetáriánus étkezés, stb.):

Szállással kapcsolatos további megjegyzés:

Utazással kapcsolatos megjegyzés:

Számlakérő neve és címe:

A befizetéshez csekket kérünk. – A befizetést átutalással teljesítjük.

Kelt:

P.H.

.....
Igazgató aláírása

ELŐFIZETÉSI ÁRAK

Lapunk 2006-ra előfizethető a mellékelt postai csekken vagy átutalással (OTP 11701004-20192129). A közlemény rovatba írják bele az előfizető nevét és az MRN 2006 rövidítést. Kérjük, ügyeljenek arra, hogy olvasónkat azonosítani tudjuk! Az előfizetésről számlát küldünk 2006-ra. Lapunk árát az ÁFA-csökkenés és a terjesztési költségek növekedése befolyásolta.

Lapunk előfizetési díjai 2006-ra:

Egy példány ára:	252 Ft	(240 Ft + 5% ÁFA)
Éves előfizetési ár:	2079 Ft / év	(1980 Ft + 5% ÁFA)
Kedvezményes éves előfizetési ár* ORTE-tagoknak	1743 Ft / év	(1660 Ft + 5% ÁFA) ingyenes

* Református egyházközségeknek, református közoktatási intézményeknek és ezek munkatársainak, lelkeszeinek, református közoktatási szakértőknek, valamint a legalább két éve előfizetőknek.

Következő számaink tartalmából

- Tények, adatok, eredmények 2005-ből
- Pedagógus kitüntetések 2005.
- Szöveges értékelés
- Szerepek a kétszintű érettségiben
- RPI szaktanácsadói munka új felfogásban
- Versenyeredmények
- Doktorok Kollégiuma, Pedagógiai szekció
- Keresztyén munkahely
- Az ifjúság szolgálata
- A tartózkodás

MEGRENDELÉS

Megrendeljük a **Magyar Református Nevelés** pedagógiai szaklap 2006. évi számait _____ példányban.

A megrendelő megnevezése: _____

A megrendelő címe: _____

A számlakérő megnevezése (ha eltér): _____

A számlakérő címe: _____

cégszerű aláírás

Magyar Református Nevelés

Kiadja a Református Pedagógiai Intézet (RPI)

Megjelenik évente 9 szám.
Lapzárta: 2005. december 29.
Lapzárta után érkezett:
RPI konferencia közlemény
ORTE-közlemények

Felelős kiadó: *Márkus Gábor*
Főszerkesztő: *Márkus Gábor*
Szerkesztő: *Szentgáli Márta*

1146 Budapest, Abonyi u. 21.

Postacím:

1440 Budapest 70., Pf: 5.

Tel./Fax: 06-1-351-9842

E-mail: refpedi@hu.inter.net

Tervezés és tördelés: *smArt DesignStudio*

Tel.: 06-87-571013

Internet: www.sm-art.hu

ISSN: 1585-7565

Megrendelni a 2005. év számait a kiadó címén lehet.

Korábbi példányok korlátozott számban kaphatóak 168 Ft / db áron. A lap támogatója a Stichting Hulp Oost-Europa. A kiadó RPI működését támogatja az Oktatási Minisztérium és a Magyarországi Református Egyház Zsinata.

(A szerzők és a szerkesztőség álláspontja egyes kérdésekben eltérhet.)

Észrevételeiket, cikkeiket szeretettel várjuk!

Ispéro új ruhája

Az Ispéro első előadása Csurgón

Ha a színjátszás és az egyház viszonyát tanulmányozzuk a történelemben, érdekes szeret-nem szeret váltakozást figyelhetünk meg. Néha kéz a kézben, néha egymás kibékíthetetlen ellentétéként, ellenfeleként jelennek meg a történelem színpadán. A reformáció óta protestáns részről inkább a „szeret” jellemző, gondoljunk csak a hitvitázó drámákra és az iskoladrámákra, még ha ez a két „műfaj” elég sajátos részt is foglal el a drámák között. Főként az iskoladrámák, a diákok által előadott színjátékok bizonyítják, hogy eleink jóval a drámapedagógia megjelenése előtt felismerték, hogy az ilyenfajta tevékenységnek önmagán messze túlmutató jelentősége van, nem is elsősorban a néző, hanem a játékos, jelen esetben a diák számára.

Egy darab színrevitele olyan összetett nevelési, tanítási-tanulási tevékenység, aminek pozitív hozadékait nehéz lenne maradék nélkül felsorolni, hatásait kielemezni. Iskolánk, a Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium kétszeresen is ezen hagyomány örökösének vallhatja magát: nem csak ősi, protestáns volta miatt, hanem névadója jogán is. Csokonai rövid csurgói tanársága alatt merészen túllépett a szokásos iskoladrámák keretein, s olyan alkotásokat hozott létre és állított színpadra (persze színpadja nem volt hozzá...), amik közül nem egy még ma is műsoron van, elég a legismertebbet, a Karnyónét említeni. Csokonai örököséként pedig bármelyik magyar protestáns oktatási intézmény bátran felvállalhatja a protestáns diákszínjátszás hagyományait ápoló előadásokat, iskola falain belül működtetett drámás csoportokat.

Baksay Sándor „Ispéro” c. műve nem színpadra készült, hanem egy meglehetősen terjedős és dagályos, Baksayra jellemzően kedélyes stílusú elbeszélés. Annak, hogy mégis színpadra alkalmaztuk, kettős oka is van. Az első, s szerintem fontosabb a protestáns hagyományokban keresendő. Véleményem szerint egyházunk diákszínjátszása nem cél, hanem eszköz kell, hogy legyen: eszköz a tanulók formálására, fejlesztésére, de legalább annyira eszköz gazdag hagyományaink ápolására is. Épp ezért idegennek érzem az éppen divatos, modern darabok színrevitelét, megtámogatva mindenféle technikai fogással. Egy darabnak működnie kell a maga puritán egyszerűségeben is, hiszen azért az, ami, ráadásul olyan tartalmat kell közvetítenie, amit sehol máshol nem lehet megtalálni, csak az évszázadokban gyökerező diákszínjátszásban. Erre a puritán, de mégis erőteljes, hatásos előadásra kitűnő alany Baksay elbeszélése.

A második indok: Baksay szeme előtt a csurgó gimnázium, illetve annak kollégiumi közössége lebegett, mikor papírra vetette írását, bár ez inkább csak egy sajátos íz, s nem az elbeszélés leglényege. Fő témája ugyanis meglehetősen univerzális: egy kis emberi közösségben meglévő törésvonalak, ármánykodások, s végül a kibékülés útjai. Bárhol, bármikor, bármelyik iskolában megtörténhetne az Ispéro esete, de legkedvesebb mégis egy csurgói diák számára marad. Nem csoda, hogy a 2002-es előadás szereplői (maguk is csurgói kollégisták) nem bírták ki, hogy ne szőjenek bele a szövegbe jó néhány aktuális „koleszos beszólást”, nem kevés derűtséget szerezve a nézőknek.

Néhány szó még az átdolgozás alapelveiről: műfajváltás lévén jórészt elhagytam az elbeszélő részeket, s csak a cselekmény szempontjából fontos részeket emeltem át. Törekedtem arra, hogy minél hűbben megőrizsem az eredeti szöveget, de mai nyelvre fordítsam mindenhol, ahol a régies kifejezések az érthetőséget zavarták volna. Fontos volt még az előadás egyszerűsége is: egy helyszín, minimális és könnyen beszerezhető kellékgéni, kevés szereplő. Így készült tehát Ispéro új ruhája: most ha nem is az előadást, de a szabásmintát tesszük közkinccsé: reméljük, sokak öröme.

ifj. Szabó Sándor

Ispéro

jelenet **Baksay Sándor** azonos

című elbeszélése alapján
átírta: Szabó Sándor

Szereplők:

Mesélő	}	öregebb férfi,
Ispéro		a kisebbekre felügyelő nagyobb diák
Bagó		
Jéri		kisebb
Kis nemes		diákok
Nagy nemes		

Színpad: Egy XIX. sz.-i konviktus szobája. 5 ágy, mosdólavor, vizesüveg, szék, égő gyertya, stb. Egy kijárat van, egy becsukható és zárható ajtó.

A kisebb diákok az ágyon ülnek, Ispéro köztük áll. Mozdulatlanok. Sötét van.

Félvilágítás.

Mesélő besétál középre, kinyitja a könyvet, és a közönségre néz.

Mesélő: Másikat? Örökkön örökké csak másikat? Tudok is én nektek mindig másikat meg másikat mesélni! Jól van, no... Jutott eszembe még egy, hanem azt megmondom, hogy ez lesz az utolsó. Nem is karácsonyi lesz pedig, hanem szilveszteri. Egyébiránt nevezhetitek, ahogy tetszik, mert karácsonban kezdődött és újévben végződött, de történhetett volna ápril elsején is. Egészen április elsején. Már most ide hallgassatok! Volt egyszer egy diák ige, spero-nak hívták. Mi a témája a spero-nak? (*Hallgat egy kicsit, válaszra vár.*) És hogy már most a latin a téma? Igen! Igen, úgy van! Spero, speravi, speratum, sperate. Hogy ez kezdetnek nem valami rettentőséges? Én nem tudom, mi a rettentőséges, ha ez sem az. Hát hiszen csak lógassa a lábát, akinek tetszik. Majd meglátom a vége felé, ki lesz a vitéz. (*Hátrafelé int a fejével.*) Legalább a szegény Sújtó Pistát mindannyiszor kiverte a halálveríték, valahányszor a spero jutott eszébe.

Ispéro (*Megmozdul, a többiek ugyanúgy maradnak. Kétségbeesett tekintettel a fejébe kap.*): Jaj, már megint a spero...

Mesélő (*Úgy fordul, hogy félig a közönség, félig Ispéro felé áll.*): Pista egy fejjel nagyobb mindnyájunknál, csendes, jámbor, lassú felfogású parasztyerek volt, vagy mint ma mondanánk: polgári származású. Nyelve még lassúbb volt, mint az észjárása. De értelmes és becsületes. Kisdiákok voltunk, mondom, mikor a tisztelendő professzor úr egyszer Pistát megkérdezte a spero felőli véleményéről. (*Az utolsó szavakat már Ispéronak mondja.*)

Ispéro (*Nagy levegőt vesz, nekiveselkedik és elbőgi magát.*): Ispéééero...

Mesélő (*Mérgesen*): Ne tempózz, hanem mondd gyorsan!

Ispéro (*Ijedten*): Ispéééeróó, isprávi, isprátum, ispráte...

Mesélő (*Lemondóan legyint egyet, majd visszafordul a közönség felé. Ispéro újra mozdulatlan.*): Ettől kezdve az öreget soha nem neveztük másképp, csak Ispéro-koma. (*Hallgat egy kicsit, lapoz a könyvben.*) Jó nagyocská gyerekek letünk aztán, amikor az történt, amit mesélni akarok. Még akkor nem volt sem gőzhajó, sem tüzes szekér, hogy az

úrfiak hazaszaladgálhattak volna minden szíre-szóra mutogatni a sok mihaszna érdemjegyet. A közelebb lakókat a szüleik hazavitték karácsonyozni: minket ötünket, három különböző szobából egy hajlékba csaptak össze az öreg Ispéro koma felügyelete alá. Legalább nem félünk a rideg magánosságban, mert öten lakva együtt, tartunk egymásnak egy kis meleget. Mikor a cececuláinkat összehordottuk, az öreg Ispéro koma egy intő beszédet tartott. *(Becsukja a könyvet, lassan elindul kifelé, de később félúton megáll és elnéző mosollyal nézi a fiúkat.)*

A diákok megelevenednek, Ispérót nézik.

Ispéro *(Fontossága tudatában, szigorúan.):* Fiúk! Tudjátok, hogy karácsony következik. Békesség ünnepe a Földön és az emberekhez jóakarát... Annálfogva ezen a vakáción tilos lesz minden szóbeli vagy cselekedetbeli patvarkodás, nem különben minden huzakodás vagy viaskodás! Azért, ha van köztetek valakinek valami függőben lévő pöre a másikkal, az tartozik elintézni annyi idő alatt, míg én százig olvasok. *(Végignézi az alárendeltjein.)*

Bagó *(Fölugrik az ágyról, Jéri felé int.):* Mi, hogy én a Jéivel, ezzel a nagyfejű tohonyával száz másodperc alatt elintézzem, amit két hónap alatt ellenem tett? Azt már nem! Akkor inkább...

Ispéro *(Megragadja a vállát és megszorítja.):* Azt már nem? Akkor inkább mit?

Bagó: Aú! Inkább... inkább örökre megbocsátom neki!

Ispéro *(Elengedi, s odalép Kis nemeshez.):* És te, Kis nemes?

Kis nemes: Én... én nekem semmi panaszom Nagy nemes ellen.

Jéri és Nagy nemes is buzgón bólogat.

Ispéro *(Ünnepélyesen.):* Akkor tehát szabad a bejövetel. Két hétig itt béke lesz, Janus templomán nem zörget senki. Aki mégis veszekedni akar, azt rövid úton kiteszük. Nos, a szabályok a következők: 1. Aki szemetel, az söpör.

Mesélő *(Oldalról.):* De azért ő maga söpörte ki a szobát mindennap kétszer, pedig soha nem szemetelt.

Ispéro: Aki idejében föl nem veti az ágyát, koplalni fog!

Mesélő: Eszerint Jérinek az élete örök koplalás lett volna, s hogy ez be ne következzen, Ispéro minden reggel fölvetette Jéri vackát. *(Mosolyogva megcsóválja a fejét és teljesen kimegy. A színpad teljesen kivilágosodik.)*

Harangkondulás (vagy lebet triangulum, vagy bármi más csengő hang, az időugrást jelzi.)

Ispéro: Nos hát, álljatok körbe.

Diákok *(Morgolódva):* Jaj, most már megint minek... Ahelyett, hogy aludnánk... Ennének... stb.

Ispéro: Csöndet! Karácsony estéje van, ezért most tanítok nektek egy éneket, amit maguk a keresztes vitézek hoztak egyenesen a szent földről, ott pedig az angyalok énekelték. Na, így hangzik: *(Élénekli a rendező által választott rövid éneket, ha nincs szép hangja, hanem kicsit bumfordi meg hamis, nem baj, sőt.)*

Bagó: Ezt énekelték az angyalok?

Ispéro: Bizony ezt. Na, rajta, énekeljétek velem, ennyiből már megtanulhattátok. *(Nagy akadozások közben éneklék. A kisebbek nem túl lelkesek.)* Jó. És most pedig fekvés! Pontban tizenegykor fel fogunk kelni, és elmegyünk az éjféλι misére, halandó ember annál tündéribb szépséget úgysem láthat soha. Fekvés!

Lerángatják magukról a csizmát, leveszik a mellényt/kabátot, s lefekszenek, nem kell csöndben, hanem az ilyenkor szokásos sóhajtásokkal, megjegyzésekkel, szóval életszerűen. A színpad elsötétül, Ispéro elfújja a gyertyát is. Nagy borkolás kezdődik.

Harangkondulás, félfény.

Kis nemes *(Félig felül az ágyon.):* Te, Jéri, fenn vagy?

Jéri *(Ő is felül.):* Fenn hát. Mi kéne?

Kis nemes: Szerintem már rég elmúlt tizenegy óra.

Jéri: Hát az lehet, hallottam korábban az embereket templomba menni. Már a vége felé járhat a mise.

Kis nemes: Az öreg Ispéro koma elaludt.

Ispéro (*Hirtelen felül az ágyon, megrázza a fejét, majd kiszáll. Kis nemes és Jéri gyorsan visszafekszik.*): Ha! Hol a gyertya? (*Meggyújtja, a színpad teljesen kivilágosodik.*) Ébredjetek! Öltözzetek! (*Rázogatja a fiúk vállát, akik mind alszanak, vagy úgy csinálnak.*) Ti aztán aludnátok reggelig! (*A fiúk nagy ásítósásokkal, mormolásokkal öltözni kezdenek, végül egy álmos csoportba állnak a szoba közepén.*) No, rendben van minden? Mehetünk?

Fiúk: Rendben!

Ispéro (*Közelebb megy, szigorú arccal megvizsgálja őket. Végül megáll Jéri előtt.*): Jól van, megyünk. De Jéri itt marad, mert hazudott! Pfuj, gomba Jéri! Nem szégyellsz karácsony éjszakáján hazudni?

Jéri (*Elképedve - felbátorodva.*): Ééén? Hazudni? (*Esküre emeli a kezét.*) Esküszöm, hogy még adventben sem hazudtam soha, nem hogy karácsony éjszakáján!

Ispéro: Jéri! Te nem csak hazudtál, hanem hamisan esküdtél is. Ezért mihelyt visszatérünk, száműzetésbe mész. (*Jéri megint esküre emeli a kezét, s nagy lélegzetet vesz.*) Hazudtál, Jéri! Azt mondtad, hogy rendben van minden, pedig ez nem igaz! Nem mosdottál! (*A többi fiú megvetően Jérire néz: Hú, azta'...*)

Jéri (*Kapkodva.*) Csak ennyi? Jaj... (*jobbra indul*) hát akkor... (*balra át*) akkor mosdok én, csak itt ne maradjak egyedül ebben a feneketlen nagy sötétben! Mosdok! (*A mosdótálhoz rohan, szájába kap egy kis vizet, megforgatja benne, a kezébe köpi és szétkeni az arcán, közben prüszköl, mintha valami nagy fürdést csinálna. Végül az inge ujjába törülközik. Ispéro csípőre tett kézzel, szigorúan nézi.*)

Ispéro: Hát most már minden rendben van, Jéri?

Jéri (*Fojtott dübvel.*): Rendben.

Ispéro: Ismét hazudtál az erkölcsi regula értelmében. Megmosd a szád, a szemed, a füled...

Jéri (*Hevesen.*): A szememet már megmostam, láthattátok!

Ispéro: Igen, de a szád...

Jéri: Hiszen először a számba vettem a vizet!

Ispéro (*Kis gondolkodás után bólint.*): Elfogadjuk. De a füled, Jérike, a füled... (*Jéri nagyot sóhaj, majd bevizezi a kabátja ujját és megdörögli a fülét.*) Na, most már szent a béke. Indulás, mert a végén még elkésünk! (*Kinyitja az ajtót és kimegy.*)

Jéri (*Az öklével megfenyegeti.*): Megállj, vén Ispéro, ezt megkeserülöd!

A többiek nevetnek és magukkal viszik, az ajtót becsukják.

Harangkondulás.

Kintről lépések hangos dobogása. Motoszkálás az ajtón, ahogy valaki próbálja kinyitni.

Ispéro hangja: Elkéstünk! Ezt is Jérinek köszönhetjük! Menjünk vissza, legalább alhatunk még egy keveset.

Jéri hangja: Persze, már megint én...

Nagy nemes hangja: Nézzétek, mi ez? (*Kiskutya vakkantása.*)

Kis nemes hangja: Egy kis bodri!

Jéri hangja: Az enyém, ide velem!

Nagy nemes hangja: A füled a tiéd, de ez nem. Hozzám jött oda először!

Ispéro hangja: Elég ebből! (*Kinyílik az ajtó, belép*) Hozzátok be, de szaporán!

Betódul mindenki, Nagy nemes kezében egy fehérryű kutyakölyök (Játék, meg kell oldani úgy, hogy a gyerekek állandóan körülnyüzsögnek, így nem sok látszik belőle, s ők játsszák a hangjait is, nyüszítés, néha vakkantás.)

Jéri: Na de most már add ide, had nevezzem el!

Kis nemes: Már miért te neveznéd el? Én nevezem el, az lesz a neve, hogy Hattyú.

Jéri: Hattyú??? Egy kutyának ilyen nevet?

Bagó: Legyen a neve Kánisz!

Nagy nemes: Kánisz! Ugyan már. Az a neve, hogy Többsincs.

Jéri: A neve Gyöngyös, és kész! Na, ide adod, vagy... (*Dulakodni kezdenek hárman, Bagó kivételével, a kutya meg még jobban nyüszít.*)

Ispéro (*Közéjük csap, szétrángatja őket és megszerzi a kutyát.*): Elég már, ti cudarok! Megmondtam, hogy a patvarkodásnak rossz vége lesz! Egyikötöké sem lesz a kutya! Bagónak adom, mert ő nem veszekedett érte.

(Átnyújtja a kutyát, Bagó meghiúsítottan átveszi és simogatni kezdi.)

Ispéró: Na mi a neve?

Bagó (*büszkén*): Kánisz!

Nagy nemes (gúnyosan): Kánisz, ó!

Ispéró: Kánisz és kész!

Bagó letérdel a szoba közepén és leteszi a kutyát. A többiek köré gyűlnek, Ispéró hoz egy darab kenyeret.

Bagó: Kopót nevelek belőle, és sok nyulat fog majd nekem a nyáron!

Ispéró: De ahhoz enni is kell ám. Na, nézzük, éhes-e? (*A kutya morogva nyeli a kenyeret.*)

Nagy nemes: Ez aztán ki lehet éhezve.

Kis nemes: Eszik ám, se lát, se hall. Az se zavarja, ha meghúzom a fülét! (*A kutya felnyüssít.*)

Bagó: Ne bánts d a kutyámat!

Nagy nemes: Nem bántja, csak játszik vele. Ne, te kutya! (*A kutya nyüssít, vakkant, morog.*)

Ispéró: Nézd már, milyen harcias! (*Ő is odanyúl. Nagy vakkantás, Ispéró felszisszen és elkapja a kezét.*) Az anyja hétszázát, megkapta a kezem!

Bagó: Én mondtam, hogy ne bántsátok!

Ispéró (*A kezét törölgetve.*) Na jól van, most már ideje ezt abbahagyni, és aludni. Készítsetek valami vackot Kánisznak, azután fekvés!

Jéri: Úgy nézem, az én bagósipkamba pont belefér. (*Beleteszik a kutyát, majd a csomagot az ajtó mellé teszik.*)

Bagó: Már alszik is, tetszik neki a hely.

Jéri: Pont jó neki a bagósipkám.

Ispéró: Gyerünk fiúk, vagy ti nem akartok még aludni egy kicsit ezen az éjszakán?

Otthagyják a kutyát, és mindannyian lefekszenek. A színpad elsötétül.

Harangkondulás.

A színpad fokozatosan kivilágosodik. Minden olyan, mint az előbb, kivéve, hogy a kutya és a bagósipka hiányzik.

Jéri az ágyán keresztben fekszik, kócos feje lelóg. Ispéró fölkel és nagy zajjal nekiáll mosdani, Bagó felül az ágyon és dűdereg.

Bagó: Ej, de hideg van!

Nagy nemes: Mozogj egy kicsit, Bagó, attól felmelegszel.

Ispéró: Na meg a jó kis mosdás sem árt.

Kis nemes: Mosdás a jeges vízben. Brrr... Hallod ezt Jéri, mit szólsz ehhez? (*Meglöki Jéri fejét, az felriad és bambán körülnéz.*)

Jéri: Mi, hogy?

Kis nemes: Mosdottál már ma, Jéri?

Jéri: Jaj, ne beszélj ilyen szörnyűségeket! (*Magára húzza a takarót és visszafekszik.*)

Ispéró felkapja magára a kabátját, kitarja az ajtót, majd előveszi a kenyeres zsákot, s az asztalra teszi.

Ispéró: Na mi van, nem éhes senki?

Bagó: Éhes is vagyok, meg fázom is. Nem lehetne becsukni az ajtót?

Ispéró: Na jól van, ennyi friss levegő elég is volt mára. (*Becsukja az ajtót, Bagó is nézi, majd hirtelen észrevesz valamit.*)

Bagó: Hol van Kánisz?

Nagy nemes: A kutya? Hát hol lenne?

Ispéró: Ide raktátok, nem? (*Körülnéz az ajtó mellett.*) Hát itt nincs.

Kis nemes (*Kiugrik az ágyból.*): Biztos kiszökött, amikor nyitva volt az ajtó.

Nagy nemes (*Ő is kiugrik, felrángatják a csizmájukat.*): Gyerünk, még elkaphatjuk!

Ispéró és a két nemes kirohan az ajtón. Bagó is bőszen húzná a csizmáját, de nem boldogul vele egyedül. Jéri felül az ágyon, majd öltözködni kezd.

Jéri: Te nagyfejű!

Bagó: Te mondd ezt rám?

Jéri: Én. Szóval figyelj, te nagyfejű, én tudom, hogy te engem ellenségnek tartasz. A leckén soha nem sügysz,

pedig megtehetnéd, mert ott ülsz a hátam mögött. Pedig látod, nekünk a legjobb barátságban kellene élnünk. Most is téged választalak igaz barátomnak. Mondok egy nagy titkot, de ne áruld el. Hajolj közelebb. (*Bagó közelebb hajol.*) Hát... de el ne árulj... Tudod-e, hogy az a kutya tegnap este veszett volt?

Bagó (*Riadtan hátrabókol.*): Ne beszélj, Jéri!

Jéri: Esküszöm, hogy az volt! Én már láttam otthon veszett kutyát, tudom én, hogy milyen. Ugye, hogy ott volt előtte a víz és nem ivott?

Bagó (*Tétován.*): Hát, nem ivott...

Jéri: Ugye, hogy borzas volt a szőre, véresek a szemei, úgy-e a farka be volt csapva?

Bagó: Hát a szőrét nem figyeltem... Meg a farkát sem...

Jéri: Ugye reggelre kelve eltűnt, elbujdosott?

Bagó: Az már igaz, nincs sehol.

Jéri (*Komolyan.*): Na látod. Én ezt otthon mind láttam azon a veszett kutyán. Nos hát, ez a kutya megmarta az öreg Ispérót; már most Ispérónak vége van, mert a veszettség gyógyíthatatlan. Láttad a kezén a marást. De ezt ne áruld el neki, mert előre összemar bennünket. Se a két nemesnek, mert azok sem bírnak titkot tartani.

Bagó (*Megrendülten.*): Köszönöm, Jéri! Látom, igaz barát vagy. Örök barátommá fogadlak.

Kiállnak az ágyak mellé, és komoly képpel kezet fognak, majd megragadják egymás alsókarját.

Jéri: Örökké.

Bagó: Örökké.

Kintről zaj, s bejönnek a többiek.

Ispéró: Hát volt kutya, most nincs kutya.

Kis nemes: Jó messze járhat már.

Nagy nemes: Pedig itt jó dolga lett volna.

Jéri és Bagó meglepődten nézik Ispérót, de az nem veszi észre. Az asztalhoz megy és kézbe veszi a kenyeres zsákot.

Ispéró: Na mi van, ifjak, ma nem éltek kenyérral?

Jéri: De, megyünk.

Kikészálódznak az ágyból, mindnyájan körbeállják az asztalt, s Ispéró mond egy asztali imádságot. Azután kinyitja a zsákot és kiosztja mindenkinek a kenyéradagját. Amikor Bagónak nyújtja, az önkéntelenül hátrabókol és nem nyúl érte.

Ispéró: Mi lelt téged?

Bagó: Ö... semmi... (*Óvatosan, nehogy Ispéróhoz érjen, elveszi a kenyeret, és eltartja magától. Jéri ugyanilyen óvatosan veszi el a kenyeret. Mindenki az ágyához vonul, és eszik.*)

Jéri (*Közelebb hajol Bagóhoz, mintha suttognának.*): Láttad a sebet?

Bagó: Láttam, a jobb keze fején két száraz vérfolt! Vajon ha megérint, átragad rám ez a nyavalya?

Jéri: Nem tudom. Törjük le a kenyérből azt a részt, amit megérintett. (*Letörik, és a zsebükbe rejtik.*)

Ispéró: Mennünk kell, sok dolgunk van kint! (*Feláll, öltözni kezd.*)

Kis nemes: De még meg sem ettük, amit adtál!

Ispéró: Majd megesszük kint.

A szokásos morgolódás, stb. kíséretében felöltöznek és kimennek. A színpad egy pillanatra elsötétül, harangkondulás.

A színpad újra kivilágosodik.

Bejön Bagó és Kis nemes.

Kis nemes: Na és te hol jártál?

Bagó: Körbejártam a város Jánosait és megköszöntöttem őket. Nézd, mennyi kalácsot kaptam! (*Mutatja a zsebeit, ad belőle a másiknak is.*) Na meg persze pár kutya is rám akaszkodott.

Kis nemes: A mienk köztük volt?

Bagó: Kánisz?

Kis nemes: Igen, a Többsincs. Láttad?

Bagó: Sok kutyát láttam, de Kániszt nem.

Kis nemes (*Félrevonja Bagót, közelebb hajol.*): Te, vigyázz ám! Az a kutya ám rossz volt!

Bagó (*Úgy csinál, mintha most ballaná először*): Kánisz?

Kis nemes: Az, az a kis fehér, ami megmarta Ispérót. Veszett volt.

Bagó (*Kelletlenül.*) Ki mondta ezt az ostobaságot?

Kis nemes: No csak te azt ne keresd, hanem vigyázz magadra! Én láttam, hogy Ispéro tegnap fölvetta a vizes üveget s megint letette anélkül, hogy ivott volna. Ma reggel felöltözött anélkül, hogy tükörbe nézett volna. Nem láttad, mint húzza össze a szemeit, valahányszor az ablak felé tekint? Fél a fénytől, a világosságtól. Ez mind rossz jel!

Bagó (*Megrendülten az ágyához tántorog és leül.*) Jaj nekünk! Ó, most hallottam nemrég, hogy valami horvátországi tanító megtalálta ennek a szörnyű nyavalyának az orvosságát!

Kis nemes: Miben?

Bagó: A Gentianában.

Kis nemes: És te tudsz olyan növényt szerezni?

Bagó: Hát, értek egy kicsit a botanikához... Ismerem a Gentia nem egy fajtát. Mekkora dicsőség lenne, ha kigyógyítanám Ispérót!

Kis nemes: Akkor gyógyítsd, mire vársz?

Bagó: De hogy találnék most Gentinát a határban, ebben a nagy hóban?

Kis nemes (*Kétségbeesetten leül ő is.*): Akkor végünk van. Sőt, Jéri azt mondja, hogy a Nagy nemes kezén is látott karcolást s ő emlékszik is rá, mikor megvágta a kezét ugyanazon késsel, mellyel Ispéro a kenyeret szelte!

Bagó (*Felnyög*): Jaj!

Berohan Jéri és Nagy nemes, Jéri húzza maga után a másikat.

Jéri (*Diadalmas mosolygással.*): No nézzétek! Nézzétek a Nagy nemes jobb kezét! (*Mutatja a másik két fiúnak.*) Hát láttátok ti rajta ezt a karcolást ma egy hete? Hiszen látja, aki nem vak, hogy ez nem lehet több két naposnál! (*Ellőki magától Nagy nemest, aki falféber és teljesen kétségbe van esve.*) Állj távolabb, hozzám ne nyúlj, mert érintésed is halálos!

Nagy nemes (*Falféber arccal bámulja a kezét, mintha az nem is hozzá tartozna, majd a fiúk felé fordul és térdre ereszkedik. Szinte sír.*): Fiúk! Ha azt veszitek rajtam észre, hogy irtózom a víztől, akkor többet ne jöjjetek hozzám közel, mert én már akkor nem leszek magamnál, hanem hívassátok el az Orbán ácsot, meg a Perdó cigányt, hogy kötözzenek meg. El ne oldozzatok, akárhogy rimáncodom! Közel se jöjjetek, mert akkor köpködök és a nyálam is ragadós. (*A földre borul, rázkódik a válla a zokogástól. Bagó és Kis nemes szánakozva közelebb lép. Nagy nemes váratlanul felemeli a fejét, mire mindenki rémülten hátraugrik.*) De azért ne hagyjatok ám árokba temetni, mert én nem vagyok oka! Imádkoztatok értem! (*Térden közelebb csúszik a többiekhez, azok meg távolodnak, tartják a távolságot.*) Kutyához ne nyúljatok soha, lássátok, még a legszelídebb is megöli az embert. Töltsetek egy kis vizet a kalamárisomba! (*Jéri tölt neki, leteszi a padlóra majd eltávolodik, Nagy nemes odacsúszik és megissza.*) Ne féljete, nézzétek, mind kiittam. (*Végignéz rajtuk, kicsit gondolkodik.*) A ládám kulcsát te vedd kezemhez, kis Bagó, az ágyi ruhámat igazán odaadhassátok édes anyámnak, szegénynek. Egy törülközőm és egy lepedőm a mosóéknál van, számon vegyétek! A sipkámat a kis testvéremnek hagyom, de elébb kifüstöljétek ecettel! Jaj nekem!

Fiúk: Jaj nekünk!

Össznépi önsiratás, a színpad elsötétül, (a sötétség leple alatt Nagy nemes gyorsan az ágyára ül.)

Harangkondulás.

A színpad kivilágosodik, a kisebb fiúk az ágyukon ülnek, könyvvel a kezükben.

Jéri: (*Kétségbeesetten.*): Ez már a hatodik nap! És a kilencedik estére ki szokott törni a dühöngés!

Kis nemes: Vagy már előbb is!

Nagy nemes: Nekem onnantól fogva lesz még két napom az életből!

Bagó: Hogy tudnánk szabadulni? Szaladjak haza édesanyámhoz?

Jéri: Máshol aludnál, mint ahol a professzorok rendelték? Egyből kicsapnának!

Kis nemes: És ha a professzornak bejelentenénk, hogy mi történt, még idejében megkötöztetné Ispérót.

Bagó: És melyikünk árulkodna Ispérora?

Jéri: Én ugyan nem.

Kis nemes: Hát, én se szívesen.

Nagy nemes: Én úgy is meghalok, hát szeretném az utolsó napjaimat becsületben eltölteni.

Bejön Ispéró. Dermedt csend fogadja.

Ispéró: Tanultok? Jól teszitek. Én is tanulni fogok.

Rémülten figyelik minden mozdulatát. Ispéró előveszi az egyik könyvét.

Bagó (Óvatosan.): Mit tanulsz?

Ispéró: Cicerót. Sextus Roscius.

Bagó: Mit sietsz, öreg? Ráérünk arra még...

Ispéró: Tanulom, mert meg kell tanulni. Ez az ember dolga itt. Még egy hét, és vége a vakációnak.

Nagy nemes (Felsőbajt.): Még egy hét! Ó...

Ispéró: Továbbra is legyetek ilyen szorgalmasak meg csöndesek! Nekem a professzor szobájában kell a tűzre vigyáznom.

Kimegy, a fiúk néznek utána.

Bagó: Ha poeta classisba járnék, micsoda hatalmas elégiát írhatnék én most! A szorgalmas tanuló, aki három fejezetet betanul, s nem tudja, hogy nem fogja felmondani soha! Micsoda hiábavalóság!

Jéri: Inkább a sírunkra írnál egy szép epigrammát!

A színpad elsötétül egy pillanatra, harangkondulás. Mikor kivilágosodik, minden olyan, mint az elsötétülés előtt.

Kis nemes: Hát eljött az év utolsó estéje!

Jéri: A nyolcadik este. És kilencedik napra ki szokott törni a dühöngés.

Bagó: Kilencedik napra?

Jéri: Úgy mondják.

Kis nemes: Micsoda esztendőre virradunk!

Nagy nemes: Az én utolsó esztendőm lesz. De ti még megmenekülhetnétek!

Bagó: De hogyan?

Kétségbeesetten hallgatnak és nézik egymást.

Jéri: Szegény öreg Ispéró!

Kis nemes: És szegény mi magunk!

Bagó: Arra sem merem megkérni, hogy segítsen lehúzni a csizmámat. Pedig egészen megvetemedett a lábamon.

Nagy nemes: Segítenék én is neked, de még egészséges voltomban sem voltam elég erős ehhez, nem hogy most, mikor én is a halált várom.

Jéri: A kilencedik napra virradó éjszaka...

Nagy zajjal és vidámsággal bejön Ispéró.

Ispéró: Hát eljött az utolsó este!

Jéri: Egyre közelebb.

Ispéró: Elalszunk, s mire felébredünk, az óesztendő már sehol!

Kis nemes: Ha felébredünk...

Ispéró: Na, elég is a gyertyapocsékolásból. Készen vagytok-e már? Aludhatunk?

Bagó (Csizmástól az ágyba bújik.): Készen.

Ispéró (Leveti a mellényét, csizmáját, lefekszik, s elfújja a gyertyát. A színpad sötétségbe borul.): Hát akkor adjon Isten jó éjszakát!

Kis ideig csend, csak szuszogás és Ispéró horkolása hallatszik.

Jéri hangja: Az utolsó este...

Nagy nemes hangja: Én jó Istenem!

Bagó hangja: Édes kedves jó anyám, csókolom azokat a gondviselő kezeidet!

Kis nemes hangja: Ne hagyj el, Istenem, ne hagyj el!

Bagó hangja: Hagyárosi erdő! Soha nem kötök én hintát a te nyírfád sudaraiból többé!

Jéri hangja: Imádkoztatok, hogy tiszta lelkiismerettel állhassunk majd Isten szent színe elé!

Bagó hangja: Ne hagyj el, én Istenem, ne hagyj el!

Fiúk hangjai (*Elszórta, nem egyszerre, szípotásokkal vegyítve.*): Ne hagyj el, ne hagyj el!
Lassan elcsöndesednek.

Harangkondulás.

Félfény. A sötétség alatt Kis nemes az ágya alá mászott és a dunnával elbarikádozta magát.

Ispéro (*Álmában, mély, börgő, fojtott hang.*): Jaj! Jahajaj!

Bagó (*Rémülten.*): Ébren vagytok-e?

Kis nemes: Ébren! Én az ágy alatt vagyok! Bújj te is az ágy alá!

Ispéro (*Közben folyamatosan jajgat.*): Óh, jaj nekem! Jaaajhaj!

Mindenki rémülten az ágy alá bújjik és elbarikádozza magát, kivéve Jérit, aki dunna nélkül megy.

Jéri: Végünk van!

Nagy nemes: Borzasztó gyötrelmei lehetnek!

Kis nemes: És még nekünk milyenek lesznek!

Bagó: Rohanjunk ki! Ki kell rohanni!

Jéri: Amíg az ajtóhoz jutsz és a kulccsal vesződsz, százszor is összemarcangol!

Ispéro: JAAAAAJ!!!!

Kis nemes: Én már nem bírom ezt tovább!

Jéri: Ne ilyen hangosan, felébreszted!

Kis nemes: Fel is ébresztem, nem bírom ezt a retteget tovább! Ispéro! Pista! Pista! Ispéro!

A jajgatás megszűnik, hirtelen ijesztő, néma csönd támad. Végül Ispéro borzas fejjel felül az ágyon és meggyújtja a gyertyát. A színpad kivilágosodik.

Ispéro: Hol vagytok? (*Mikor nem kap feleletet, kiszáll az ágyból és Jéri ágyához megy.*) Hol vagy Jéri? (*Megtapogatja Jéri dunnáját, amit az elfelejtett magával vinni az ágy alá.*) Hol vagy Jéri?

Jéri (*Hatalmasat ordít rémületében.*) ÁÁÁÁ! (*Jéri felkapja a csizmáit és elkezd kifelé csapkodni. Ispéro hátralép.*) Kedves Pistikám! Aranyos Ispérokám! Ne bánts, ne bánts! Egyetlen fia vagyok apámnak. Nézd, a többiek is az ágy alatt vannak!

Ispéro csodálkozva végignézi az ágyak alját, majd visszamegy Jérihez.

Ispéro: Gyere ki most mindjárt!

Jéri: Nem megyek, nem megyek! Inkább itt harapjal agyon! (*Egyre dühösebben üt ki az ágy alól a csizmával, s végül telibe kapja Ispéro lábfejét.*)

Ispéro: ÁÚÚÚ! Te ebadta!

Dühösen elrángatja az ágyat, majd kirángatja a védtelenül maradt Jérit, aki persze ordít, ahogy a száján kifer. Megrázza, majd az ágyába vágja. Jéri rögtön talpra ugrik, s ugyanazzal a lendülettel mellbe vágja Ispéro, aki hátratántorodik. Majd mikor visszanyeri az egyensúlyát, újra Jérire veti magát és a levegőbe emeli, aki kapálódzik, majd végső kétségbeesésében Ispéro vállába harap.

Ispéro: ÁÚ, a vállam!

Még erősebben dobja vissza az ágyba Jérit, aki ott elterül és nem mozdul, feladja. Becsukott szemmel várja a halálos harapást. Ispéro ehelyett rátérdel és megrázza.

Ispéro: Te barom! Te holdkóros! Nem tudsz az ágyban maradni? Mit mászkálsz az ágy alatt?

Kis nemes: Jérinek vége! Mi mentjük magunkat!

Kiugrálnek az ágy alól, csizmát, széklábat, vizespalackot kapnak fel fegyver gyanánt és felugrálnek az asztal tetejére, várva a támadást. Közben mindhárman ordítanak.

Fiúk: Ne harapd meg! Az Isten áldjon meg, ne harapd meg!

Ispéro (*Miközben lekever egy pofont Jérinek.*): Beszélhettek ennek a veszett állatnak! Látjátok, hogy nincs eszén! Áú! Most meg az ujjamat harapja ketté! (*Még egy pofon.*) Meg kell ezt kötözni! Hozzátok ide a sálamat! Segítsetek!

Bagó: Ő van megdühödve, és még mi segítsünk neki megkötözni Jérit?!

Ispéro: Na mi lesz már, segítsetek!

Kis nemes: Fiúk, én amondó vagyok, hogy Jéri már úgyis odavan, nem nagy kár érte. De hátha ezzel az egy áldozattal megelégszik!

Leteszi a fegyverét, majd leugrik az asztalról és viszi Ispéro sálját. A másik két fiú továbbra is védekező pózban marad.

Ispéro: Kötözd meg, majd én fogom a kezeit.

Kis nemes reszketve engedelmeskedik. Amíg a rángatózó Jéivel vannak elfoglalva, Bagó leugrik az asztalról, kinyitja az ajtót, s kiroban. Nagy nemes utána, majd mikor Kis nemes is észreveszi, ellöki Ispérót és ő is kiroban.

Bagó hangja: Gyerünk, föl a padlásra!

Kis nemes hangja: Gyorsan, gyorsan!

Ispéro visszaugrik Jérihez az ellökése után, és befejezi a megkötözését. Majd az ajtóhoz megy, felfelé kinéz rajta. Jéri az ágyon marad és próbál kiszabadulni.

Ispéro: Mit csináltok ott fenn? Ne bolondozzatok! Gyertek le!

Bagó hangja: Ispéro! Tudod, hogy mennyi tégladarab van itt! Amint megpróbálsz feljönni, agyonverünk ezekkel a téglákkal! Vagy félreverjük a harangokat és agyonveretünk! Eredj doktorhoz, gyógyíttasd magadat!

Ispéro: Mitől gyógyíttassam én magamat?

Bagó hangja: Tudod, hogy megmarta a veszett kutya! Tán nem tudod te azt magad is! Hogy jajgattál az imént!

Ispéro: Bolondok! Álomban jajgattam! Elfeküdtem a balkezemet s rosszat álmodtam! Nincs nekem semmi bajom!

Bagó hangja: Hát a szegény Jérit minek martad meg?

Ispéro: Megmarta ám ő engem! Megharapta a vállamat, hogy most is vérzik, aztán meg a hüvelykujjamat, hogy belevakult a körmöm. Nézzétek! *(Elindul kifelé.)*

Bagó hangja: No, csak ne jöjj közelebb, mert agyon hajigálunk! Te rohantad meg Jérit, minek rohantad meg?

Ispéro *(Visszalép.):* Semmi szándékom sem volt, de mikor felébredtem s megpillantottam az ágy alatt, azt hittem, álmban esett le az ágyáról. *(Ekkor Jéri valóban leesik, szabadulási kísérleteiből kifolyólag.)* Fel akartam segíteni, és ő – láthatóan – csizmasarokkal felelt. A lábam is vérzik. Annak köszönje, hogy kiszaladtatok, mert még most is öklözném a bestiát! *(Jérihez lép és visszapakolja az ágyra.)*

Kis nemes: De hát minek szaladnál most utánunk?

Ispéro: Nem tudom, mi ütött belétek, hogy így elfutottatok. Csak nem engedhetem meg, hogy megfagyjatok!

Nagy nemes: De hát igazán nem harapdász bennünket össze?

Ispéro *(Kezd újra dühös lenni.):* De bizony összeharapdállak most mindjárt, ha le nem jöttök!

Kintről lépések dobogása, s a fiúk felbukkannak az ajtóban, de nem jönnek be. Úgy állnak, hogy bármikor el tudjanak futni.

Bagó: Igyál meg hát a szemünk láttára egy pohár vizet!

Ispéro *(Nagyot sóhajt, majd az asztalhoz lép, hogy megkeresse a vizespalackot. A fiúk önkéntelenül is összerendeznek, amikor feléjük mozdul. Ispéro inni kezd, a fiúk meg sugárzó arccal nézik.):* Igyam-e még többet, esze-veszett vármegye?

Bagó: Elég lesz már! *(Belép.)* Bemegyünk, csak meg ne harapj!

Kis nemes: Várjunk csak, mi ez a nyüszítés?

Kimegy, kintről valóban nyüszítés hallatszik.

Kis nemes hangja: Hozzátok a lámpást! Itt fenn van valami.

Ispéro fog egy lámpást és kimegy a másik két fiúval együtt. Lépések döngenek, ahogy felmennek a padlásra.

Ispéro hangja: Ott, a kéménysíp melletti téglarakásnál!

Kis nemes hangja: Igen, itt van. Nahát! Itt a kutya! *(Nyüszítés.)*

Ispéro hangja: Ez meg Jéri kabátja.

Bagó hangja: Meg csontok! Meg egy mellény!

Nagy nemes hangja: Ez is a Jérié, mert csak egy gomb van rajta.

Kis nemes hangja: Akkor ezért kérte mindig ő a csontos húsokat!

Bagó hangja: Bamba! Azt hitte, hogy a kutya csontot eszik!

Ispéro hangja: Gyerünk le!

Lépések, bevonulnak mind, hozzák a kutyát is, s leteszik a megkötözött Jéri mellé.

Ispéro: Na, feloldom ezt a mihasznát.

Bagó: Nem úgy van az, előbb más kötelességünk van.

Ispéró: Ugyan mi?

Bagó: Ez.

Mindhárman odarobannak Ispéróhoz, ölelgetik, örülnek neki, hogy nem veszett, stb.

Ispéró végül mosolyogva kiszabadítja magát, s Jérihez lép. Bagó megint megállítja.

Bagó: Semmi nem lesz belőle! Jérinek előbb töredelmes vallomást kell tennie!

Jéri: Miről?

Bagó: Azt te tudod, Jéri! Mi egyetlen kérdést sem teszünk hozzád, neked magadnak kell mindent elmondani. Míg az utolsó szóig el nem mondasz mindent, ott maradsz megkötözve. Tehát, Jéri, vallj!

Jéri (*Kínosan nyöszörögve.*): Ó... Hát... nekem igen fájdalmasan esett, hogy Ispéró a kiskutyát másnak ítélte, pedig egyedül engem illetett, mert én láttam meg először, és én csináltam neki almot a tulajdon bagó sipkából. Azért korai hajnalban felkeltem, felvittem Gyöngyöst a padlásra...

Bagó: Vagyis Kániszt.

Jéri: Felvittem a padlásra, és ott tápláltam kilenc napig. Ezért senkinek nincs hozzá nagyobb joga, mint nekem. *A fiúk némán állnak és hümmögnek.*

Jéri: Most már megvallottam mindent! Oldozzatok föl!

A fiúk nem mozdulnak, csak nézik.

Jéri: Mit valljak még? Tudom, azt gondoljátok, azért rejtettem el, hogy veszett hírért költsem, és Ispéróra ráfoghassam, hogy a veszett eb marta meg. De ez nem igaz, csak azután gondoltam el. Meg is érdemelte Ispéró, minek tett csúffá; minek mosdatott meg erőnek erejével karácsony éjszakáján?

Ispéró: Elég, Jéri! Feloldunk. De ezzel nincs vége. Ha társaságunkban meg akarsz maradni, kötelezed magad, hogy felszabadulásod után csizmáidat tükörfényesre tisztítod, magad pedig megmosdol derékig, szemünk láttára, szappannal. Ez a mosdás nem kevesebb mint negyed óráig fog tartani.

Jéri: Akkor inkább hagyjatok megkötözve.

Mesélő (*Besétál oldalról.*): Ispéró közbevetette magát. Ajánlkozott, hogy a büntetés felét elszenvedi ő, s kitisztogatja a bűnös csizmákat. Jéri ezalatt kiállhatja a másik felét.

(A fiúk közben eljátsszák. Jérit kioldják, előszedik a mosdótálat, a törülközőt, szappant, és Jéri elkezd derékig levetkőzni. Olyan tempóban csinálja, hogy pont elérkezzen abhoz a ponthoz, ahol már meg kell kezdeni a mosdást, mire a Mesélő befejezi.)

Mesélő: Úgy lőn. Ispéró feloldotta a nyavalyást. Jéri is elkövette magán a nevezetes merényletet; de nem hiszem, hogy valaha is megismételte volna.

Az öreg Ispéró továbbra is az öregünk maradt nekünk. Olyan nehézfejű tanuló, aki azért mégis minden dolgát elvégzi, szíve mélyén becsületes, hűséges, jó barát.

Az ebmarásnak soha semmi jelét nem vettük rajta észre. *(Ekkor ér véget a fiúk némajátéka, és mozdulatlaná dermednek.)*

Egyszer azonban mégis kiütött rajta valami. Úgy van! Ki kellett ütni. Ott találták a móri ütközet-mezőn agyonverve, agyonszurkálva, tizenkét sebbel becsületes fején.

Tizenkét harangkondulás, mint egy lélekharang.

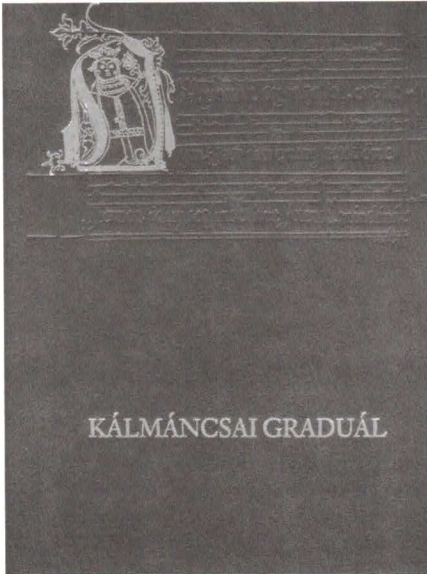
FÜGGÖNY.

A Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium tanára, ifj. Szabó Sándor évek óta foglalkozik novellák, kisregények írásával. Műveit a Parakletosz Kiadó gondozza. A fentiekben Baksay Sándornak – „a gimnázium legnagyobb diákjának” – Ispéró című elbeszélésének színpadi átiratát közöltük a fiatal tanár munkájából.

Kálmáncsai Graduál

*Kecskemét, Nemzeti Kincseinkért
Egyesület, 2005.*

*Hasonmás kiadás. 23 x 34 cm. CD
melléklettel.*

Az 1620-as években készült énekeskönyv eredetijét a csurgói Csokonai gimnázium könyvtárában őrzik. A hasonmás kiadás megjelenésének célja volt, hogy nemzeti kincseink mindenki számára hozzáférhetővé váljanak. A kiadványból az eredeti kéziratot és annak értelmezését is megismerhetjük. Gyönyörködhetünk a díszes lejegyzésekben, a XVII. századi magyar nyelv szépségeiben. Ferenczi Ilona és Papp Gábor tanulmányai, és a kecskeméti Piarista Templom Kórusának énekei teszik gazdagabbá az eredeti anyagot a mellékelt CD-lemezen.

Diákköri közlemények

Csurgó, Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium 2005. 49 oldal. Pubafedeleles. 15 x 21 cm

DIÁKKÖRI KÖZLEMÉNYEK

2005
CSURGÓ

A Diákköri Közlemények a nagy hagyományú önképzőkörökben végzett mintára, diákalkotások gyűjteménye. Az évente megjelenő pályamunkákat több esetben is országos helyezésekkel díjazták. Hogy ezek az alkotások ne csak a pályázatok kiíróihoz jussanak el és ne vesszenek el a nagyközönség számára, ezért nagyon fontos a csurgói kezdeményezés, hogy megmaradjanak mindenkinek az értékes diákmunkák.

A kiadvány megjelenését a csurgói Baksay Sándor Alapítvány támogatta.

Szabó Sándor: Bevezetés a keresztyén környezetpedagógiába
Kunszentmiklós – Csurgó, Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, 2001.

66 oldal. Pubafedeleles. 15 x 21 cm

Szabó Sándor

**Bevezetés a keresztyén
környezetpedagógiába**

**Kunszentmiklós, Csurgó,
2001.**

E munka a környezetpedagógia keresztyén, protestáns megközelítését tűzte ki célul. Bemutatja a globális környezeti válság jellegzetességeit, a különféle környezeti mozgalmak, politikai erőfeszítések jegyeit a környezeti krízis kezelését illetően. Rámutat arra, hogy a világméretű problémák megoldására globális méretben először a keresztyén egyház tett kísérletet, és a szemléletformálást illetően egy új felelősségelvű etikára van szükség. A református környezetpedagógia alapja a teremtésvédelem.

Köszönet az 1 %-ért

Az Országos Református Tanáregyesület hálásan köszöni támogatóinak a 2004. évi személyi jövedelemadó 1%-ából felajánlott 166. 609 Ft-ot. Ezen összeget a határainkon túli pedagógusoknak, ORTE tagoknak a hódmezővásárhelyi konferencián és a szakmai héten való részvételére, továbbképzésére fordítottuk.

Támogatást továbbra is hálás szívvel elfogadunk. Adószámunk: 19126322-1-09

Tisztelettel: az Országos Református Tanáregyesület vezetősége